

**Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**International scientific
and practical conference**

12 листопада 2024 р.
м. Житомир, Україна

.....
November 12, 2024
Zhytomyr, Ukraine

**Синергія науки та
освіти в сучасному світі**

.....
**Synergy of science and
education in the modern world**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Синергія
науки та освіти в
сучасному світі**

Матеріали

12 листопада 2024 р.

м. Житомир, Україна

International
scientific and practical
conference

**Synergy of science
and education in the
modern world**

Proceedings

November 12, 2024

Zhytomyr, Ukraine

Синергія науки та освіти в сучасному світі : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 12 листопада 2024 р). Research Europe, 2024. 190 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Синергія науки та освіти в сучасному світі", яка відбулася 12 листопада 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024

© Research Europe, 2024

UDC 37

Synergy of science and education in the modern world : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Zhytomyr, 2024, November 12). Research Europe, 2024. 190 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Synergy of science and education in the modern world", which took place on 12th November 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Гордієнко Ю. А.

Критерії іншомовної комунікативно-мовленнєвої
компетентності майбутніх учителів іноземних мов. 11

Іщенко С. М., Логвиненко А. І.

Історичні підходи до трудового навчання
як основа для сучасної компетентнісної освіти. 13

Онищук С. О.

Синергія як інноваційність та адаптивність освітніх ресурсів. 16

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES

AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Григорова Т. А., Вольф О. О.

Вплив використання освітніх порталів на навчальний процес. 19

Єськова А. М.

Інтернет-технології в освітньому просторі України. 22

Міськова Н. М., Шульга О. М.

Формуванням математичної компетентності молодших
школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій
в умовах реалізації концепції нової української школи. 25

Соколовська Г. М., Шапран Е. О.

Вплив штучного інтелекту на освітню сферу. 29

Чирка Ю. В., Гарєєва Ф. М.

Вплив ігрових елементів (гейміфікації)
на мотивацію учнів до навчання. 34

Шмуш М. Є., Петров О. О., Залеський В. В.

Цифрові інструменти тайм-менеджменту:
психолого-педагогічні аспекти. 36

СЕКЦІЯ 3. ШКІЛЬНА ОСВІТА

SECTION 3. SCHOOL EDUCATION

Бочарнікова К. В.

Методичні підходи до реалізації україноцентричної соціокультурної лінії на уроках української мови 5 клас НУШ. 39

Вознюк В. О.

Розвиток логічного мислення молодших школярів на уроках математики засобами ігрових технологій. 43

Головач К. Ю.

Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках "Я досліджую світ". 47

Денисюк М. А.

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках з предметів мовно-літературної галузі. 50

Коннова О. Г.

Створення доступного цифрового навчального середовища для учнів з особливими освітніми потребами. 54

Кононенко М. О., Фатьянова Т. О.

Формування здоров'язберезувальної компетентності здобувачів початкової освіти в умовах інтегрованого навчання. 57

Мельник Я. Б., Гулич М. М.

Організація самостійної роботи учнів старшого шкільного віку на уроках англійської мови. 59

Передерєєва О. С., Алексєєва Г. М., Кравченко Н. В.

Аналіз основних підходів до актуалізації знань під час викладання математики у базовому циклі школи під час дистанційного навчання. 63

Поліщук К. В., Фатьянова Т. О.

Партнерство школи та сім'ї у формуванні здоров'язберезувальної культури молодших школярів. 66

Попов О. А., Химич М. А.

Сучасні підходи до розвитку толерантності: педагогічні практики та виклики суспільства. 69

Прохоренко Н. І.

Формування пізнавальної активності на уроці математики в початковій школі засобами LEGO-технологій. 72

Сокоренко Я. П.

Патріотичне виховання молодших школярів на предметах мовно-літературної галузі засобами народного фольклору. 77

СЕКЦІЯ 4. ВИЩА ОСВІТА

SECTION 4. HIGHER EDUCATION

Ван Сян

Структурні компоненти самоосвітньої компетентності майбутніх
учителів музичного мистецтва в професійній підготовці. 81

Ковальчук В. А.

Педагогічні технології у підготовці майбутніх
учителів до роботи на засадах педагогіки партнерства. 86

Podoliak, M.

The current state of professionally oriented foreign
language teaching in veterinary programs in the
countries of Europe, North and South America. 90

Сєвідов В. П., Сєвідова І. О., Лещенко І. В.

Сучасна парадигма освіти в умовах
правового режиму воєнного стану. 94

Тулюпа Р. О.

Цифровий інструментарій в освітньому процесі
як засіб комунікації в закладі вищої освіти. 97

Ющишина Л. О.

Динаміка конфліктної взаємодії у студентських групах. 101

СЕКЦІЯ 5. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

SECTION 5. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Моложон К. О.

Оцінка змін бета-різноманіття угруповань трав'янистих
рослин під впливом реконструкції парку. 105

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Гусак С. Г., Рондяк М. Г.

Психологічний аспект синергії
науки та освіти в сучасному світі. 108

Двійний М. Б., Хемій Ю. А.

Сучасні тенденції міжнародної міграції
та виклики міграції робочої сили. 110

Колінько О. П.	
Синергетичні аспекти новелістики Василя Стефаника.	113
Косач І. А., Бондарець Р. С.	
Проблема забезпечення академічної доброчесності при підготовці спеціалістів у сфері публічного управління.	116
Кузнєк А. А.	
Спільна діяльність дорослих і дітей як чинник формування позитивних взаємин у сім'ї.	118
Огірко О.	
Християнська етика як синергія етики і релігії.	122
Олійник Р. О., Соляр О. М.	
Виклики глобального економічного середовища для міжнародних компаній та їх вплив на маркетингову діяльність.	126
Пригода М. Я., Миколайчук І. П., Величко О. В.	
Роль і функції соціальних організацій в сучасному суспільстві.	129
Старко О. Л.	
Проблемні питання визначення суб'єкта ненадання допомоги хворому медичним працівником.	133

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Буданов М. П.	
Методичні підходи до оцінки рівня енергетичної безпеки підприємств.	137
Гладун Ю. І.	
Сутність і структура фондового ринку.	141
Дацкевич В. С.	
Форензік як інноваційний вектор антикорупційних фінансових розслідувань.	144
Кифяк В. І., Нечипорук А.	
Інноваційні рішення для розробки механізму сталого розвитку бізнесу.	148
Kovalchuk, A.	
Uncertainty measures and investment in emerging markets: emphasizing robustness through alternative variables.	151

Козак О. В. Інноваційної моделі розвитку підприємств в сучасних умовах.	156
Лопашук І. А., Даниленко К. В. Особливості застосування аутсорсингу на підприємстві в умовах конкурентного середовища.	158
Потрапелюк М. В., Боярчук Ю. П. Домогосподарства у фінансовій системі України: безпековий аспект.	162
Тимчук В. С. Кладові інноваційної моделі розвитку підприємства.	165
Філіпчук Н. В., Баланда Е. О., Рачинський М. А. Концепція "галактики комунікацій" в інформаційному суспільстві.	168

СЕКЦІЯ 8. ІНОЗЕМНІ МОВИ

SECTION 8. FOREIGN LANGUAGES

Dido, N., Kaniuk, O. To the issue of teaching grammar in ESP classes.	171
Нищенко В. В. Деякі особливості англійської мови Австралії.	175
Пак А. Когнітивні та нейролінгвістичні аспекти викладання іноземної мови.	177
Раєвська І., Яманді Ю. Передача метафор при перекладі з англійської мови українською.	181
Rudyk, A. A., Gareeva, F. M. Utilization of information technologies in physics education.	184

СЕКЦІЯ 9. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 9. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Заліско О. К. Ефективність занять зі спортивного орієнтування для гармонійного розвитку особистості.	187
--	-----

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Гордієнко Ю. А.,

УДК 378.093.2:[811.111'27:005.336.2]

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця

**КРИТЕРІЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Підготовка вчителів іноземних мов передбачає розвиток у них здатності до оперативного та продуктивного вирішення складних професійних завдань, високого рівня сформованості відповідних особистісних якостей та комунікативно-мовленнєвої компетентності як складової їхньої професійної компетентності. Комунікативно-мовленнєва компетентність майбутніх учителів іноземних мов є важливою складовою їхньої професійної компетентності, якістю, що впливає на ефективність майбутньої професійної діяльності й конкурентоспроможність на сучасному ринку праці, а відтак потребує посиленої уваги до її розвитку в здобувачів у процесі професійної підготовки в університеті.

У різних аспектах проблему іншомовної мовленнєвої компетентності (М. Камінська, С. Макухіна, Н. Мельник, С. Цимбал та ін.), іншомовної комунікативної компетентності (І. Депчинська, М. Камінська, Н. Курах), Л. Лозинська, комунікативно-мовленнєвої компетентності (Л. Березовська), В. Бутенко, С. Парфілова, Л. Хаметова, Є. Харькова, О. Шаповалова, Ю. Шалівська та ін.). Однак, недостатньо дослідженою залишається проблема визначення критеріїв комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх педагогів.

Для визначення змісту поняття "іншомовної комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов" і його структури важливо проаналізувати підходи науковців до визначення понять, наближених до досліджуваного.

Загалом "критерій" розуміють об'єктивну ознаку, на основі якої здійснюється оцінювання, визначення або класифікація чого-небудь, мірило судження, оцінки; узагальнена характеристика властивостей об'єкта або процесу. Під показником мають на увазі те, завдяки чому можна судити про стан, розвиток, хід чогось; наочні дані про результати певного процесу, свідчення,

доказ чого-небудь. Причому науковці розрізняють якісні показники, що фіксують наявність чи відсутність якої-небудь властивості, та кількісні показники, які фіксують міру вираженості, розвитку визначеної властивості [2].

Такі критерії й показники сформованості мовленнєвої культури визначає В. Попович: "мотиваційний (свідоме ставлення до вивчення української мови, наявність системи мотивів – пізнавальних, соціальних, комунікативних, що спонукають студента до оволодіння мовленням, до розвитку власної мовної особистості, потреба вдосконалювати власне мовлення); когнітивний (знання норм сучасної української літературної мови, основ мовленнєвого етикету, особливостей монологічної та діалогічної форм спілкування, поняття про стилі мовлення); діяльнісний (використання мовленнєвих знань у професійній діяльності); комунікативний (уміння спілкуватися відповідно до мовно-етикетних норм української мови); поведінковий (уміння спілкуватися відповідно до ситуації спілкування)" [3].

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження дозволив розглянути погляди дослідників на сутність поняття іншомовної комунікативно-мовленнєвої компетентності випускників педагогічних коледжів. Змістовне його наповнення є різноплановим, але спільним є розуміння комунікативно-мовленнєвого розвитку як процесу становлення мовної/мовленнєвої особистості, яка володіє уміннями ефективного спілкування у різних мовленнєво-комунікативних ситуаціях, користуючись знаннями мови та навичками мовленнєвої діяльності. Результатом комунікативно-мовленнєвого розвитку здобувачів має стати іншомовна комунікативно-мовленнєва компетентність випускників педагогічних коледжів.

Отже, спираючись на підходи різних науковців з метою визначення рівня сформованості іншомовної комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземної мови ми розробили її показники та рівні за критеріями, які ми визначили з урахуванням теоретичної і практичної складової визначеного поняття. Відтак, у структурі іншомовної комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземної мови на основі визначених нами компонентів (спонукального, пізнавально-діяльнісного та регулятивного) виокремлено критерії: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-операційний, особистісно-рефлексивний, які відповідно до конкретних показників визначають її високий, середній та низький рівень.

Список використаних джерел

1. Кучеренко І. А., Мамчур Л. І. Формування комунікативної компетентності учнів: психолінгводидактичний аспект. *Освітня аналітика України*. 2023. Вип. 1. С. 108–120.

2. Мазін В. М. Критерії та показники сформованості культури самореалізації педагога. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Сер. Педагогіка*. 2007. Вип. 41. С. 217–225.

3. Попович В. І. Критерії, показники та рівні сформованості мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 13(1). С. 148–151. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/13/part_1/34.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

Іщенко С. М.,

доктор філософії, доцент,
доцент кафедри інженерії
та технологій виробництва,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Логвиненко А. І.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 37.091.3:62/68]:005.336.2

ІСТОРИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВА ДЛЯ СУЧАСНОЇ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ОСВІТИ

Історичний розвиток трудового навчання є важливим аспектом, що сприяв формуванню сучасних підходів до освіти і забезпечення її компетентісної спрямованості. Впродовж століть освітня система еволюціонувала відповідно до соціально-економічних і культурних змін у суспільстві. Від античності, коли трудове виховання було тісно пов'язане з фізичною працею, до індустріальної епохи, яка висунула на перший план навички, необхідні для роботи в умовах промисловості, трудове навчання постійно змінювалося. Ці зміни заклали підґрунтя для сучасного розуміння освіти, яка не лише передає знання, але й формує практичні навички та здатність до адаптації в умовах швидко мінливого ринку праці.

У процесі еволюції трудового навчання виділяється кілька ключових етапів, кожен із яких містить важливі ідеї та методики, які сьогодні створені для формування практичних компетенцій учнів [1]:

1. Ремісничче навчання (середньовіччя – XIX ст.).

Ремісниччі гільдії та цехи забезпечували практичну підготовку молоді через систему навчання. Учні здобували практичні навички лише у виробничих умовах під керівництвом досвідчених майстрів. Цей підхід формував не лише технічні вміння, але й відповідальність, дисципліну та етичні цінності. Ідеї класичного та прикладного навчання надалі лягли в основі сучасної дуальної освіти.

2. Політехнічне навчання (кінець XIX – початок XX століття).

Під впливом індустріалізації виникла потреба в систематизованих знаннях про техніку й виробничі процеси. Політехнічне навчання спрямовувалося на ознайомлення учнів з основами інженерії та механіки. Воно допомогло розуміти взаємозв'язки між наукою, технікою і виробництвом, що стало передумовою для розвитку сучасних освітніх стандартів, де поєднуються теоретичні знання з практичними вміннями.

3. Трудове виховання у радянський період. У радянський період трудове навчання було складовою частиною ідеологічного виховання. Освіта спрямовувалася на формування трудових навичок, які б відповідали потребам економіки країни. Акцент робився на формуванні колективізму та дисципліни через участь у виробничих процесах. Такий підхід мав низку недоліків, але він допомагав розвивати навички, потребу для роботи в команді та сприяв розвитку технічної грамотності.

4. Проєктний підхід (кінець XX століття). У зв'язку зі швидким розвитком технологій у другій половині XX століття з'явився проєктний підхід до трудового навчання, де основна увага приділялася вмінню вирішувати конкретні задачі та створювати завершений продукт. Проєктне навчання стимулювало учнів до творчості, розвитку критичного мислення та міждисциплінарного підходу. Ця методика стала основою сучасного компетентнісного підходу, де учні розвивають навички управління проєктами, самоорганізацію і креативне мислення.

Сучасна компетентнісна освіта спрямована на формування в учнів не тільки знань, але й умінь і навичок, найважливіших для успішної діяльності в житті, кар'єрі та суспільстві. Історичні підходи до трудового навчання, зокрема ремісничче, політехнічне, трудове виховання радянської епохи та проєктне навчання, істотно вплинули на формування сучасної компетентнісної парадигми. Розгляньмо більш детально, як саме ці підходи вплинули на основні компоненти компетентнісної освіти сьогодні [3]:

– *Технічна та технологічна грамотність.* Сучасне трудове навчання включає розвиток технічних і технологічних компетенцій, закладених в історичному досвіді ремісничого і політехнічного навчання. У минулому учні набували практичних навичок одночасно у виробничих умовах, що сприяло розумінню процесів виробництва

й роботи з інструментами. Сьогодні ці принципи, адаптовані під сучасні технології, де важливу роль відіграє цифрова грамотність, основи робототехніки, програмування та роботи з автоматизованими системами. Ці навички є критично важкими в сучасному цифровому світі, що швидко змінюється [2].

– *Командна робота і комунікація.* Важливий аспект сучасної компетентнісної освіти – це розвиток навичок командної роботи та комунікації. Історичний досвід трудового навчання сприяв формуванню вміння працювати в колективі, що є основою сучасних проєктних та командних завдань. Сьогодні такі завдання включають рольову взаємодію, обговорення, спільне прийняття рішень, розподіл обов'язків. Це навчає учнів ефективної комунікації, поваги до інших і толерантності, що є необхідним для гармонійного розвитку у багатокультурному та глобалізованому світі.

– *Міждисциплінарне мислення.* Політехнічне навчання в минулому допомогло з'єднати різні дисципліни – механіку, математику, фізику, хімію, – з трудовою діяльністю. Цей підхід став фундаментом для сучасного міждисциплінарного підходу, де учні треба розуміти, як знання з різних предметів можуть взаємодіяти у вирішенні практичних завдань. Сучасні проєкти часто включають знання з математики, природничих наук, технологій і навіть соціальних наук, що сприяє формуванню комплексного бачення світу та здатності до інтеграції знань.

– *Критичне мислення та навички вирішення проблеми.* Історичні підходи, особливо ремісничі навчання, де учні повинні були вирішувати конкретні завдання, навчили працювати над вирішенням проблеми та використовувати знання на практиці. Сьогодні компетентнісна освіта робить акцент на розвиток критичного мислення, аналіз інформації, пошук альтернативних рішень. Наприклад, учні вчать аналізувати завдання, планувати власну діяльність, обґрунтовувати свої рішення і робити висновки. Це виховує майбутніх фахівців, здатних до критичного аналізу, рішень і самостійного мислення.

– *Адаптивність та готовність до змін.* Сучасний світ потребує від людини швидкої адаптації до змін. Завдяки історичному досвіду, компетентнісна освіта акцентує увагу на розвитку здатності адаптуватися до нових умов. Учні проходять через ситуацію, де їм доводиться змінювати плани, адаптувати свої підходи, вчитися на помилках. Це формує гнучкість і готовність до постійного навчання – ключову компетентність для сучасної економіки знань.

Таким чином, історичні підходи до трудового навчання створили міцну основу для сучасної компетентнісної освіти, яка забезпечує розвиток учнів як всебічно підготовлених особистостей, здатних адаптуватися до викликів сьогодення.

Список використаних джерел

1. Балакірева В. А. З історії розвитку трудового навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку та форм організації цього процесу. *Наука і освіта*. 2014. № 7. С. 15–19.
2. Соловей В. В. Технологічна грамотність як основа професійної компетентності вчителя трудового навчання та технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 13: Проблеми трудової та професійної підготовки*. Київ, 2017. Вип. 9. С. 69–75.
3. Морозова М. В. Генезис понять "компетенція" та "компетентність" у вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2020. № 5 (336). С. 51–60. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/6765> (дата звернення: 01.11.2024).

Онищук С. О.,
канд. пед. наук,
завідувач науково-методичної
лабораторії суспільно-гуманітарної
освіти, старший викладач кафедри
методики викладання і змісту освіти,
КЗВО "Одеська академія неперервної
освіти Одеської обласної ради", м. Одеса

УДК 37.091.33(045)

СИНЕРГІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНІСТЬ ТА АДАПТИВНІСТЬ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

Сьогодення для України сучасні глобальні тенденції підкреслюють низку викликів і можливостей, особливо у сфері викладання в закладах загальної середньої освіти, вчителі знаходяться у постійному пошуку інноваційних методів викладання предметів, великими викликами освітніх ресурсів та її адаптивності.

Зміни в динаміці професійних знань ставлять нові вимоги до навчальних програм. Сучасний ритм життя та прогрес вимагають від людей постійного оновлення знань, адже приблизно 5% теоретичних та 20% практичних знань потребують щорічного оновлення, через курси підвищення кваліфікації і не тільки. Саме тому пропонуємо розглянути синергію як інноваційність та адаптивність освітніх ресурсів, а на початку розглянемо саме поняття "синергії".

Синергія (від грецького *ouveryuia* – разом діючий): сумарний ефект, особливість якого полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає ефект кожного окремого компонента у вигляді простої їх суми [4].

Синергія зазначена у словнику української мови:

1. Підвищена результативність спільної дії чинників порівняно з тими ж, які діють окремо. Ефект взаємного посилення зв'язків однієї системи з іншою на рівні матеріального потоку – спільний (корпоративний) ефект взаємодії елементів у системі. Явище посилення дії одного каталізатора додаванням іншого.

2. Співдружня дія, сумісна діяльність органів в одному напрямі, взаємне підсилення дії.

3. Економія та інший вииграш за рахунок поєднання компаній при злитті [3].

Синергія – це робота або намагання виконати дуже складне завдання і досягти успіху в підсумку. У фізіології чи біології синергія – це дія, при якому різні органи або м'язи рухаються з однією і тією ж метою, наприклад: завдяки синергії між органами людини вона може дихати, їсти тощо. У математиці, зокрема в теорії систем, синергія – це зближення частин цілого, які мають на меті досягти однакового результату.

Синергія – це метод, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їхня дія суттєво посилюється та передбачає досягнення ефекту (спільного результату). Цей метод є актуальним як під час дистанційного навчання, так і в очному форматі, бо дає можливість гнучко організувати робочий простір. Учасники мають можливість спілкуватися, обмінюватися ідеями, а найголовніше – допомагати один одному та динамічно виправляти й аналізувати помилки інших для досягнення найкращого результату [5].

Метод "Синергія" розвиває навички критичного мислення, дозволяє долати труднощі, з якими школярі стикаються під час навчання.

Поряд із сучасними знаннями випускник школи повинен мати навички: самостійного мислення і прийняття рішень, критичного ставлення до отриманої інформації, самостійного всебічного розгляду явищ, творчого і комплексного підходу до вирішення проблем. Тоді як педагогам важливо зрозуміти, а ще більше вміти, знати як наблизити власну країну до передових країн цивілізованого світу, як вивести її в лідери всесвітнього процесу, чим і забезпечити майбутнє України [1].

Саме тому вчителі у постійному пошуку нового/інноваційного в освітніх ресурсах, а перш за все це поєднання традиційних з сучасними, а головне адаптування під

вимогливого учня сьогодні. Перш за все, мотивування до навчання, це матеріали адаптовані для викладання та дослідницької діяльності в будь-якому форматі та середовищі, а саме, цікавий контент для учнів та їх сприймання.

Знайомимось з ідеями, що змінили світ, сьогодні краудсорсинг – це один формат взаємодопомоги людей.

Краудсорсинг – це залучення людських можливостей для спільного вирішення певних проблем чи втілення проектів. Якщо завдяки краудфандингу спільними зусиллями збирають кошти, то в краудсорсингу спільними зусиллями виконують конкретну роботу – це може бути як фізична допомога, так і щось безособове. Завдяки краудсорсингу вся запланована ідея може бути реалізована силами звичайних людей – волонтерів та просто небайдужих осіб, в подальших дослідженнях нами розглядатиметься через призму вчительства [6].

Отже, ефект синергії – це ефект від спільної дії всіх елементів системи, що призводить до збільшення якісних показників функціонування без збільшення кількісних. Тобто вчителів у спільнодії один з одним, учень з учнем, та вчитель з учнем, спільними зусиллями адаптуємось до інноваційної освітніх ресурсів.

Висновки: Сенергія адаптивності освітніх ресурсів в контексті подальших досліджень має розглядатись через практичну складову предметів для кращого досягнення очікуваних результатів реальним.

Список використаних джерел

1. Виговська О. І. Шанс сучасного українського вчителя: автентична педагогічна освіта та її духовні аспекти. *Духовність особистості: методологія, теорія, практика: зб. наук. праць*. Северодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. Вип. 3 (102). С. 58–84.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=синергія> (дата звернення: 01.11.2024).
4. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D1%E8%ED%E5%F0%E3%B3%FF> (дата звернення: 01.11.2024).
5. Що таке синергія? URL: <https://uk.encyclopedia-titanica.com/significado-de-sinergia> (дата звернення: 01.11.2024).
6. Краудсорсинг: як спільними силами втілити ідею. URL: <https://inspired.com.ua/ideas/crowdsourcing> (дата звернення: 01.11.2024).

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Григорова Т. А.,

УДК 373.5.091.3:004.77

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри інформатики і вищої математики,

Кременчуцький національний університет імені

Михайла Остроградського, м. Кременчук

Вольф О. О.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Кременчуцький національний університет імені

Михайла Остроградського, м. Кременчук

**ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ
ПОРТАЛІВ НА НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС**

Основним завданням сучасної освіти є навчити школяра ефективно вчитися, тобто орієнтуватися в потоці освітньої інформації, самостійно здобувати знання. Однією з умов, що допоможе розвинути цим навичкам, є активізація пізнавальної діяльності школярів. Пізнавальна діяльність ґрунтується на трьох основних чинниках:

- здібності, задатки учня;
- суб'єкт (воля та емоції учня);
- середовище, яке є прикладом, взірцем, зацікавлює, мотивує або змушує діяти.

Пізнавальна діяльність в школі – це свідомий активний процес, який ґрунтується на сприйнятті, обробці та запам'ятовуванні інформації учнями про об'єкти і явища для її осмислення, перетворення та застосування у їхній життєвій діяльності, який передбачає розвиток критичного мислення, творчих здібностей та навичок самостійного навчання учнів. Все, що може вплинути на процес розвитку пізнавальної діяльності школярів представляє підвищену увагу. У світі інформаційних технологій, а також умов війни, які суттєво впливають на освітній процес в Україні, зацікавленість викликає використання освітніх порталів в навчальному процесі для підвищення пізнавальної діяльності.

Метою є перевірка ефективності використання освітніх порталів в шкільному навчальному процесі.

Пізнавальний інтерес має як внутрішні, так і зовнішні прояви. Внутрішні прояви – це допитливість, прагнення до розв'язання проблем, інтелектуальна задоволеність від процесу пізнання. Зовнішні прояви – це активна участь у навчальному процесі, самостійна робота з додатковими джерелами інформації, ініціативність у виконанні навчальних завдань.

Наприклад, на уроках інформатики предметом пізнавальної діяльності може бути комп'ютер або правила побудови алгоритму, об'єктом – файлова система або правила побудови циклів.

Одним з основних завдань вчителя інформатики є підвищення пізнавальної діяльності та відповідних умінь учнів, що успішно відбувається завдяки спеціально організованим педагогічним умовам, однією з яких є створення і активне використання під час навчання інформаційно-комунікаційних технологій, а саме освітніх порталів. За умови використання яких кожен учень самостійно виконує завдання в своєму темпі і отримує додаткову інформацію, яку він може використати для виконання поставленого завдання.

Учителі повинні бути готовими надавати необхідну допомогу та підтримку учням в освоєнні цієї технології, а також систематично виконувати контроль за прогресом їхньої пізнавальної діяльності. Учні самостійно навчаються, коли використовують необхідний курс на обраному освітньому порталі в якому також є само тестування. До того ж, батьки можуть допомагати дітям у процесі навчання, виконуючи разом із ними завдання, відстежуючи їхню успішність, контролюючи відвідуваність занять, а також активніше включаючись у повсякденну освітню діяльність.

До найбільш популярних навчальних платформ відносяться Coursera, edX, Prometheus. Вони пропонують різноманітні курси від провідних університетів та організацій, таких як Stanford, Yale, Google, Harvard і MIT, а також надають можливість навчатися з будь-якої точки світу в будь-який час. На платформах доступні як безкоштовні, так і платні курси, що дозволяють отримати глибокі знання і відповідають різним інтересам та цілям учнів та студентів. Значна частка курсів дозволяє учням і студентам отримувати відповідні сертифікати після успішного їх завершення.

До навчальних платформ спрямованих на учнів середньої та старшої школи відносяться Khan Academy, Всеосвіта. На порталах можна знайти безліч навчальних матеріалів, тестових завдань, методичних рекомендацій, вебінарів, курсів і майстер-класів, а також засоби спілкування та можливість отримання консультації від досвідчених педагогів.

Для дослідження впливу використання навчальних порталів був проведений експеримент з інформатики для учні 7-го класу, в якому використовувались інтерактивні методи навчання для залучення учнів до активної пізнавальної діяльності з обговоренням та обміном думками. Під час вивчення кожної теми з використанням освітніх порталів учителю потрібно було визначати активність та зацікавленість учня в навчальному процесі, його бажання дізнаватися нове, розв'язувати завдання, досліджувати та аналізувати. Пізнавальний інтерес варіювався від низького до високого рівня, що впливало на ефективність навчання та подальший розвиток особистості. В ході експерименту визначились з темами і використанням різних навчальних платформ, учитель підібрав курси для кожної з тем. Було обрано теми "Алгоритми і програми" і "Середовище програмування Python" і дві платформи Prometheus і Coursera.

Експеримент проводився у три етапи. На першому етапі були визначені рівні пізнавального інтересу (ініціативності). На другому етапі дослідження здійснювався формувальний експеримент, упродовж якого учні контрольної групи вивчали інформатику з використанням традиційних методів навчання, а учні експериментальної групи вивчали теми з інформатики і активно користувались навчальними матеріалами з платформ. На третьому етапі дослідження проводився контрольний експеримент і аналізувалися отримані результати після проведення формувального експерименту.

У результаті констатувального експерименту були отримані такі дані: в контрольній групі 5 осіб з високим рівнем знань, 22 учня – з достатнім рівнем та 7 осіб – з початковим і середнім рівнем; в експериментальній групі 4 учня мають високий рівень знань, 23 – середній і 7 осіб – початковий і середній.

Після формувального експерименту підсумковий рівень прояву знань учнів з інформатики продемонстрував, що 17,1 % учнів контрольної та 41,2 % учнів експериментальної групи мають високий рівень знань, 68,6 % учнів контрольної та 55,9 % учнів експериментальної групи – достатній рівень, 14,3 % учнів контрольної та 2,9 % учнів експериментальної групи – початковий і середній.

За результатами формувального етапу можна зазначити, що в експериментальній групі досить значний відсоток учнів з високим рівнем.

Після формувального експерименту в контрольній групі незначно збільшилася кількість учнів з високим рівнем знань на 2,8 %, на 5,8 % збільшилася кількість учнів з достатнім рівнем і на 8,6 % зменшилася кількість учнів з початковим і середнім рівнем знань з інформатики, а в експериментальній групі кількість учнів з високим рівнем знань збільшилася на 29,4 %, на 11,7% зменшилася кількість учнів із достатнім рівнем і на 17,7 %

зменшилася кількість учнів з низьким рівнем знань, що вказує на те, що в експериментальній групі на формуальному етапі відбулися значні зміни.

Результати педагогічного експерименту підтвердили припущення про те, що використання освітніх порталів у навчанні сприяє формуванню основних навчальних умінь у вивченні інформатики. Завдяки освітнім порталам, а саме можливостям для обговорення, персоналізації навчання і доступу до глобальних знань, вони здатні трансформувати традиційний підхід до освіти і зробити пізнавальну діяльність в школі привабливішою й ефективнішою.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Інтеграція інтернет-ресурсів у навчально-виховний процес основної школи. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). С. 73–76.
2. Гуржій А. М., Лапінський В. В. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. № 15. С. 30–37.
3. Голубенко Т. Психолого-педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності молодших школярів засобами інтегрованого навчання. *Наука. освіта. молодь*: матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (Умань, 28 квітня 2021 р.). Ч. 1. С. 76–78.
4. Faridi B., Shabeeh Shaheen Sh. Online learning platforms and teacher efficacy. *International Journal of Humanities and Education Research*. 2024. Vol. 6 (1). P. 15–24.

Єськова А. М.,
викладач вищої категорії,
Відокремлений структурний підрозділ
"Костянтинівський індустріальний фаховий коледж
ДВНЗ "Донецький національний технічний
університет", м. Костянтинівка

УДК 004.9:37.018.43

ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Формування молодого покоління, здатного до самостійного прийняття рішень і навчання впродовж життя, як важливої складової нового інформаційного суспільства, – потреба сучасного суспільства України. Наразі це одне з основних завдань реформування традиційної системи освіти згідно вимог Закону України "Про освіту" [1].

Використовуючи ресурси мережі Інтернет, є можливість впроваджувати новітні технології в сучасний освітній процес. Вони є зручними, ефективними та цікавими для здобувачів освіти.

Зі збільшенням доступу до Інтернету почалася нова ера в галузі людського спілкування, роботи, освіти, розваг, економіки та інших сферах людського існування. Розвиток інформаційних методик дає доступ до величезної кількості інформації, яку використовують для отримання знань у різних галузях науки. Сучасний освітній простір на всіх рівнях освіти змінюється завдяки новим інформаційним технологіям.

Віртуальне освітнє середовище в сучасному освітньому закладі ґрунтується на задоволенні освітніх потреб учнів, студентів [2]. Задоволення цих потреб стане можливим завдяки ІТ-компетентності.

Інформаційно-комунікаційні технології (Information and Communication Technologies, ICT) - сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [3].

Для того, щоб розкрити актуальність нових інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, задано такі дослідницькі питання:

- 1) яка роль нових інформаційно-комунікаційних технологій в освіті?
- 2) які заходи проводять та які проекти створюються для підвищення участі ІКТ в освіті?

Відповідаючи на ці запитання, було використано методологічний підхід до педагогічного дослідження, критичний аналіз літератури.

Нині суспільство України мобільне й інформаційне, оскільки основним продуктом виробництва є інформація і знання. Інформаційно-комунікаційні технології внесли значні корективи в стандартне подання інформації. Їх розвиток надає можливість навчатися у будь-який час, з будь-якого місця, де організовано доступ до мережі Інтернет.

За допомогою інформаційних технологій викладач може більш наочно подати інформацію про об'єкти та явища, які візуально є доступнішими для сприйняття.

Використання засобів нових інформаційних технологій в якості засобу навчання, удосконалює процес викладання, підвищує його ефективність і якість. При цьому забезпечується:

- реалізація можливостей програмно-методичного забезпечення сучасних ПЕОМ з метою повідомлення знань, моделювання навчальних ситуацій, здійснення тренування, контролю за результатами навчання;

- використання об'єктно-орієнтованих програмних засобів або систем (наприклад, системи підготовки текстів, електронних таблиць, баз даних) з метою формування культури навчальної діяльності;

- реалізація можливостей систем штучного інтелекту в процесі застосування навчальних інтелектуальних систем.

- використання інформаційних технологій в якості інструменту пізнання навколишньої дійсності і самопізнання;

- використання інформаційних технологій як засобу розвитку особистості курсанта;

- використання інформаційних технологій як засобу інформаційно-методичного забезпечення та управління навчально-виховним процесом, навчальними закладами, системою навчальних закладів;

- використання інформаційних технологій як засобу комунікацій з метою поширення передових педагогічних технологій;

- використання інформаційних технологій в якості засобу автоматизації процесів контролю, корекції результатів навчальної діяльності, комп'ютерного педагогічного тестування і психодіагностики;

- використання інформаційних технологій в якості засобу автоматизації процесів обробки результатів експерименту (лабораторного, демонстраційного) і управління навчальним обладнанням [3].

Форми і місце використання комп'ютерів на заняттях, звичайно, залежить від змісту цього заняття, мети, яку ставить викладач. Які ж функції і особливості застосування освітніх програм? Можна відокремити наступні функції:

- інструментальна (виготовлення наочних посібників);

- яка демонструє (показ готових демонстраційних програм, слайдів, презентацій, тощо);

- навчальна;

- контролююча.

Викладач має спрямувати діяльність студента на отримання корисної інформації з метою формування всебічно розвиненої особистості. Актуальним є добір матеріалів до занять у вигляді створення комп'ютерних презентацій, фотогалерей тощо [4]. Вагому роль у зазначених процесах відіграє професійна майстерність викладача, його фахова підготовка. ІКТ-технології можна використовувати як для занять з безпосередньою участю викладача, так і без його участі (наприклад, під час виконання необхідного обсягу самостійної роботи).

Самостійна робота студента спонукає його до:

- вільного пошуку Інтернет-ресурсів щодо заданої теми;

- вивчення Інтернет-ресурсу за методичними вказівками викладачів;

- використання Інтернет-ресурсу як дидактичного засобу на занятті тощо.

Пошук інформації в мережі Інтернет може супроводжувати такі види навчальної роботи: написання рефератів, збирання матеріалів за темою, ілюстрування своїх текстів матеріалами з мережі Інтернет тощо.

Отже, переваги використання Інтернет:

- індивідуалізація навчання;

- інтенсифікація та ідентифікація самостійної роботи студентів;

- зростання обсягу виконаних завдань;
- розширення інформаційних потоків при використанні Інтернет;
- підвищення мотивації та пізнавальної активності;
- інтегрування звичного заняття та практичної діяльності з ПК;
- швидке оцінювання рівня засвоєння матеріалу та здібностей студента.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017.
2. Використання ІКТ у школі: переваги та проблеми. URL: <https://osvitaua/school/method/technol/7144> (дата звернення: 04.11.2024).
3. Ставицька І. Б. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103> (дата звернення: 03.11.2024).
4. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освіті. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103> (дата звернення: 03.11.2024).

Міськова Н. М.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,
Приватний вищий навчальний заклад "Міжнародний
економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука", м. Рівне

Шульга О. М.,

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Приватний вищий навчальний заклад "Міжнародний
економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука", м. Рівне

УДК 372.2.090.37

ФОРМУВАННЯМ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Формула Нової української школи передбачає запровадження педагогіки, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками, а одним із засобів такої педагогіки має стати наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Зміст навчального предмета математика спрямований на оволодіння учнями методами і засобами інформаційно-

комунікаційних технологій для розв'язування задач, формування навиків раціонального і мотивованого використання комп'ютерів у своїй навчальній, а пізніше і професійній діяльності.

Одним з перспективних напрямків розвитку сучасної початкової освіти науковці Л. Білоусова, Г. Ломаковська, Н. Олефіренко, Ф. Рівкінд, О. Суховірський та ін. вважають використання інформаційно-комунікаційних технологій, які, з одного боку, є потужним інструментом оволодіння школярами найрізноманітнішої інформації, з іншого – ефективним засобом підвищення інтересу до навчання, а також мотивації, наочності, науковості тощо. Й на сьогодні вже набуто певний практичний досвід успішного використання комп'ютера як, виключно на уроках інформатики, так і в межах інших шкільних дисциплін. Проте одним з предметів, де найбільш цінним є використання інформаційно-комунікаційних технологій є математика.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі вивчення математики відкриває цілий ряд можливостей для різнобічного, нетрадиційного, наочного осмислення учнями предметного матеріалу, вказують такі науковці, як Т. Запорожченко, Н. Ковальова, Л. Кравченко, О. Локшина, Н. Рудницька, С. Стрілець, М. Синиця С. Тушак, С. Шумигай та інші. Застосування комп'ютера на уроках математики надає можливості активізувати пізнавальні інтереси учнів під час вивчення та закріплення нового матеріалу, підвищити мотивацію навчальної діяльності, організувати самостійну роботу школярів.

Під час упровадження інформаційних і комунікаційних технологій українські вчені, зокрема І. Зимня, М. Жалдак, Н. Морзе, О.Хуторський, Л. Чернікова, розкрили зміст та складові інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя.

Можливості сучасного уроку значно розширюються завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій, які розглядаються як важливий компонент загальної освіти, що відіграє велику роль у розв'язанні пріоритетних завдань навчання та виховання – у формуванні цілісного світогляду, навчальних, комунікативних та комунікаційних навичок. Широке застосування інформаційних технологій в освіті поступово, але досить впевнено, стає найважливішою деталлю навчально-виховного процесу школи.

У науковій літературі інформаційно-комунікаційних технології тлумачаться як сукупність засобів, методів і прийомів збирання, зберігання, опрацювання, подання та передавання повідомлень, інформації, що розширює знання людей та розвиває їхні можливості щодо управління технічними та соціальними процесами [1, с. 65-67].

Мають свої особливості використання ІТ як засобу підвищення пізнавальних інтересів до вивчення математики. Психолого-педагогічні дослідження відкрили

величезний дидактичний потенціал інформаційних технологій в освіті, довели, що їх використання дає змогу значно підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу з математики, оскільки під час роботи з такими засобами навчання в учнів активізуються всі види розумової діяльності.

Системне використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках математики можливе протягом вивчення будь-якої навчальної теми. Існує значна кількість програмних засобів, які дають змогу розв'язати досить широке коло математичних задач різних рівнів складності за допомогою комп'ютера: GRAN1 (GRAN-2D, GRAN-3), DERIVE, EUREKA, Maple, Mathematika, MathLab та ін.

Актуальність використання інформаційно-комунікаційних технологій обумовлена тим, що в них закладені великі можливості для навчання на якісно новому рівні. Мультимедійні програмні засоби, які можуть бути використані учнями на уроках математики, реалізують наступні види навчальної роботи: перегляд інформації в аудіовізуальному варіанті, тренаж по теорії з використанням задач, контроль знань, роботу зі словником термінів і понять, роботу з тими, що підключаються до локальної мережі та іншими компонентами навчального комплексу [2, с. 22-25].

Питання формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів на уроках математики є актуальним, оскільки, маючи певні знання, вміння й навички, учні часто не вміють їх застосовувати на практиці, у спілкуванні з оточенням, а іноді не вміють переносити їх не тільки у практичну діяльність, а й з однієї навчальної галузі в іншу. З цією проблемою вчителі початкової школи зустрічаються постійно.

Компетентнісний підхід у шкільному навчанні є інноваційним засобом його модернізації. Це зумовлено проблемами досягнення більш якісної освіти не загалом для системи, а для кожного учня. Компетентнісна освіта – спроба вийти за межі традиційної парадигми навчання, коли результатом вважається система знань, умінь і навичок учня, а не його здатність діяти.

Робота над проблемою визначення шляхів формування ключових та предметних компетентностей на уроках математики є актуальною та практично значущою в даний час. Саме математична освіта покликана зробити вагомий внесок у формування ключових компетентностей учнів як загальних цінностей, що базуються на знаннях, досвіді, здібностях, набутих завдяки навчанню. Отримані у школі знання та сформовані вміння і навички є, безперечно, важливими, але нині особливої актуальності набуває компетентність учня в різних галузях знань. Саме компетентності більшість міжнародних експертів вважають тими індикаторами, що дають змогу визначити готовність учня-випускника до життя, подальшого особистого розвитку та активної участі в суспільному житті.

Використання інноваційних педагогічних технологій – це спосіб створення в класі атмосфери, котра найкращим чином сприяє співпраці, порозумінню та доброзичливості. Інформаційні технології – невід’ємна частина сучасного життя. Завдяки ІКТ учні краще сприймають навчальний матеріал, зростає зацікавленість, покращуються розвиток і корекція процесів мислення, відбувається індивідуалізація навчання. У школярів формуються групи вмінь, необхідних у повсякденному житті, а саме: уміння здійснювати обчислення; користуватися інформацією, поданою в різних формах; аналізувати, синтезувати, узагальнювати дані. Підвищується рівень інтелектуальності дітей, зміцнюється віра у власні сили, здібності, стимулюється розвиток креативності. Ці якості необхідні для самоствердження учнів початкових класів [3, с. 45-46].

Надзвичайно ефективними є уроки математики, забезпечені мультимедійною підтримкою. За допомогою мультимедійних презентацій реалізуються різні форми навчально-пізнавальної діяльності: фронтальна, індивідуальна, групова. Найпоширенішою є фронтальна робота, коли організовується усний рахунок та ілюструється навчальний матеріал слайдами.

Інформаційно-комунікаційні технології відкривають вчителю на уроках математики нові можливості при їх проведенні, дозволяючи зробити уроки різноманітнішими за формами, уникнути шаблонності, підвищити інтерес учнів до навчання, відкриває нові організаційні форми навчання та урізноманітнює методи організації пізнавальної діяльності.

Залучення школярів до різноманітних форм роботи з використанням ІТ при вивченні математичних тем, дозволяє розширити їх навчальні можливості й сприяє вдосконаленню знань, умінь і здібностей.

Інформаційно-комунікаційні технології захоплюють учнів, пробуджують у них інтерес до предмета математики та стимулюють мотивацію, навчають самостійного мислення та дій. Ефективність і сила впливу на емоції й свідомість учнів залежить від умінь, стилю роботи конкретного вчителя. Вони вимагають використання таких ІТ, які б дозволили поєднати різні види інформаційного середовища (тексти, графіку, звук, реалістичні зображення) з діяльнісною (інтерактивною) формою навчання, що дає можливість підвищити мотивацію навчання математики в початкових класах за рахунок комп’ютерної візуалізації, мультимедійного подання об’єктів вивчення.

Таким чином, використання нових інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчальної діяльності з математики дає змогу досягнути якісно вищого рівня наочності уроків, значно розширює можливості активізації діяльності школярів, а безперервний зворотній зв’язок оживлює навчальний процес, що зрештою призводить до формування позитивного ставлення учнів до вивчення математики.

Математика посідає особливе місце в загальнолюдській системі знань, виконуючи роль мови науки, мови наукових досліджень, і важливу роль у цьому відіграють саме рівняння й нерівності. Тому набуття учнями інформаційно-комунікаційних компетентностей на уроках математики є однією з важливих складових формування галузевих та ключових компетентностей випускника.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Овчарук О. В. Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті. Київ : Педагогічна думка, 2017. 160 с.
2. Биков В. Ю., Спірін О. М., Овчарук О. В. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України : метод. рекомендації. Київ : Атіка, 2010. 88 с.
3. Раков С. А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ. Харків : Факт, 2015. 154 с.

Соколовська Г. М.,
канд. іст. наук, доцент,
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової, м. Одеса

УДК 37.02:004.8

Шапран Е. О.,
магістр філології,
Національний університет "Запорізька
політехніка", м. Запоріжжя

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСВІТНЮ СФЕРУ

Штучний інтелект (ШІ) більше не є модним словом; він став невід'ємною частиною нашого повсякденного життя і роботи починаючи від віртуальних помічників, таких як Siri та Alexa, до безпілотних автомобілів. У сучасному світі штучний інтелект радикально трансформує, різні сфери діяльності, зокрема й освіту. ШІ став ефективним інструментом для розв'язання багатьох проблем та прискорення прогресу в системі освіти.

Метою статті є дослідження впливу ШІ на освітню галузь та використання його можливостей для покращення навчання та викладання. Аналізуючи

переваги ШІ, одночасно звернемо увагу на виклики та проблеми штучного інтелекту в освіті, такі як конфіденційність і упередженість, а також етичні міркування, пов'язані з освітою на основі штучного інтелекту.

Штучний інтелект сервісу ChatGPT з першою версією GPT-1 увірвався в життя у 2018 році. З кожною новою версією модель ставала потужнішою та доступнішою для більшої кількості користувачів. Тож відкриття доступу для більшості відбулось з версією GPT-3 у 2020 році. Наявність величезних обсягів даних, поєднана з відкритістю доступу, створила безпрецедентну хвилю інтересу до ChatGPT з боку звичайних користувачів інтернету. Для залучення першого мільйона користувачів на свій сайт, цьому сервісу знадобилось лише 5 днів. Для порівняння – Facebook досяг таких показників за 10 місяців, а Netflix – за 3,5 роки [7]. Навіть для динамічної сфери інформаційних технологій, ці показники вражають.

Інтеграція штучного інтелекту у сферу освіти є не лише революційним кроком для сучасного навчання, але й стратегічним рішенням для підготовки молоді до професій майбутнього. Однак інтеграція технологій штучного інтелекту в навчальний процес вимагає глибокого розуміння та вивчення цих технологій.

В Україні, як і в усьому світі, триває бум у застосуванні штучного інтелекту. Кабінет Міністрів ухвалив Концепцію розвитку сфери штучного інтелекту в Україні, розробкою якої займалось Міністерство цифрової трансформації. Про це повідомив міністр цифрової трансформації М.Федоров. За його словами, Україна має неабиякий потенціал у сфері штучного інтелекту [8].

Швидкість прогресу в цифровому просторі зумовлює чисельність новітніх технологій, які з'являються й активно впроваджуються у сферу освіти. Першою реакцією деяких освітніх систем була заборона на використання цієї технології, але досить швидко стало зрозуміло, що це невдала стратегія. Учителі, викладачі, учні та студенти вже застосовують технології штучного інтелекту для підвищення ефективності освітнього процесу. Але одночасно було й багато дискусій, статей, круглих столів, семінарів, присвячених перевагам і проблемам, пов'язаних з використанням ШІ [1,3,5,6,]. Слід відзначити дослідження І. Бубнова, який описав можливості та ризики використання штучного інтелекту в освітній сфері сучасної України та визначив завдання щодо роз'яснення потенціалу технологій штучного інтелекту для суб'єктів і об'єктів навчального процесу [3]. Одним з головних завдань, окрім активної інтеграції технологій штучного інтелекту в освітній процес, є забезпечення відповідного рівня підготовки педагогів, розробка методики та налагодження взаємодії між викладачами, здобувачами освіти та технологіями.

Зупинимось на деяких інструментах ШІ, які можуть допомогти організувати освітній процес і сприяти його вдосконаленню.

В першу чергу, на наш погляд, слід виділити можливості генеративного штучного інтелекту (генерування текстів, зображень, тестових завдань, анотацій, презентацій тощо), і предикативного (аналіз успішності учнів та пропонування оптимальних стратегій її покращення). Для того, щоб підготувати презентацію або конспект лекції, список тестових питань, стислий виклад статті, створити ілюстрації не потрібно самотійно переглядати безліч джерел, обирати важливе, укладати в логічну послідовність – все це може зробити за лічені хвилини генеративний ШІ. Важливо не забувати про необхідність критичного оцінювання згенерованих продуктів ШІ, а також про принципи академічної доброчесності при користуванні ними.

Одним із важливих напрямів використання ШІ як помічника викладача є відбір навчального матеріалу, оптимального до відповідної аудиторії, навчальної програми курсу [2,5]. ШІ має потенціал трансформувати освіту шляхом оптимізації процесів викладання та навчання за допомогою персоналізованих алгоритмів навчання. Визначаючи сильні та слабкі сторони кожного студента, ШІ може адаптувати навчальні матеріали відповідно до індивідуальних потреб.

Актуальності набувають мобільні додатки, що використовуються як помічники у вивченні навчального матеріалу та його закріпленні, а також як аналітики у процесі збирання інформації під час виконання вправ у розв'язанні питань, що викликають певні труднощі, помилки та значні витрати часу. На підставі одержаної інформації ШІ може надавати звіт викладачу, а він, своєю чергою, має змогу коригувати свій курс. В інтернеті є багато ресурсів, що дозволяють викладачеві досягти своєї мети. Наприклад, сервіс "SendPulse" пропонує візуальний конструктор бота, який можна під'єднати до мережі.

Великі перспективи в оптимізації освітнього процесу створює технологія доповненої реальності, яка обіцяє більш цікавий досвід навчання для студентів, дозволяючи їм взаємодіяти з віртуальними об'єктами способами, які раніше були неможливими. Досвід віртуальної реальності можна створити, не виходячи з аудиторії, щоб продемонструвати історичні місця і події або поспілкуватися зі студентами з інших країн. Захопливий досвід віртуальної реальності (VR) тепер доступний завдяки прогресу в дослідженні штучного інтелекту в алгоритмах машинного зору під назвою SLAM (одночасна локалізація та відображення).

Однією з ключових переваг використання ШІ в освіті є оцінювання за допомогою штучного інтелекту, що кардинально змінює правила системи освіти. ШІ має різноманітні інструменти оцінювання, продукування персоналізованих коментарів та відгуків, що створює потенціал для підвищення точності, ефективності та справедливості в оцінках. Завдяки цьому оцінювання стане

швидшим, неупередженим і ефективним у визначенні областей, де студенти потребують допомоги; тим самим краще готуючи їх до успішного майбутнього у відповідних галузях. Загалом переваги штучного інтелекту дивовижним чином змінюють процес навчання, він надає різноманітні можливості для студентів у всьому світі незалежно від їхніх індивідуальних обставин.

Не менш важливим для системи освіти є здатність штучного інтелекту зменшити навантаження на викладачів і оптимізувати адміністративні завдання. Завдяки автоматизації рутинних завдань викладачі матимуть більше часу для особистої взаємодії зі студентами або для зосередження на більш творчих аспектах навчання.

Технології штучного інтелекту працюють за принципом пошуку загальнодоступної інформації через бази даних пошукових систем. Опрацювання й надання користувачу даних за запитом відбуваються без зазначення джерела, часто при цьому порушуючи авторське право. Хоча системи на основі штучного інтелекту можуть ефективно боротися зі списуванням і плагіатом за допомогою розширених інструментів, які аналізують стилі написання, все ще існують етичні проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій з питання використання штучного інтелекту у сфері освіти на засадах академічної чесності учасників освітнього процесу підтвердив актуальність проблеми [1, 6]. Тому формуючи власну стратегію роботи зі штучним інтелектом необхідно не тільки вирішувати який черговий інструмент використати чи як запобігти списуванню, але й не забувати про критичне мислення, запобігання упередженням, відповідальність авторів та творців технологій, а також їхніх користувачів, академічну доброчесність.

В освітньому середовищі не менш гострими є дискусії про те, наскільки можливо замінити вчителя у процесі навчання, чи не зможе штучний інтелект повністю замінити викладача і чи не нашкодить він освіті загалом.

Попри ці занепокоєння, очевидно, що ШІ має величезний потенціал для підвищення якості та продуктивності навчального процесу. Очевидно, що штучний інтелект приносить в освіту не лише безліч інструментів, здатних згенерувати тексти, зображення, презентації чи інші інформаційні продукти, але й привертає нашу увагу до важливих наскрізних компетенцій, які виходять далеко за межі цифрової грамотності.

Для того, щоб адаптуватися до сучасного світу, який швидко трансформується, науковці й всі учасники освітнього процесу мають навчатись та підвищувати фахову компетентність у сфері сучасних технологій. Знання і розуміння того, як влаштований штучний інтелект, які має можливості та з якою метою його можна

використовувати, будуть сприяти підвищенню власної професійності та запобіганню порушення академічної доброчесності. З огляду на те, що до 2027 року освітній ринок штучного інтелекту досягне 20 мільярдів доларів [7], немає сумнівів, що це допоможе відкрити нові можливості в забезпеченні доступу до якісного навчання як для нинішнього покоління, так і для майбутніх поколінь фахівців технічного, економічного, гуманітарного профілів.

Список використаних джерел

1. Академічна доброчесність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити доброчесне освітнє середовище : збірник есе програми підвищення кваліфікації / упоряд. А. Артюхов, М. Віхляєв, Ю. Волк. (18 вересня – 18 жовтня 2023 р., м. Львів; м. Торунь). Львів; Торунь : Liha-Pres, 2023. 524 с.

2. Бахрушин В. Чого не вистачає у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/shtuchniy-intelekt-i-osvita-350946_.html (дата звернення: 07.10.2024).

3. Бубнов І. В. Можливості та ризики використання штучного інтелекту в освітній сфері сучасної України. *Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference* (Florence, Italy, 27–29 листопада 2023 р.). С. 285–290.

4. Доценко І. О. Актуальні проблеми упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у вищій освіті. *Гірничий вісник: наук.-техн. зб. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "КНУ"*. Кривий Ріг, 2017. Вип. 102. С. 117–120.

5. Мельник А. В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (2023). С. 250–253.

6. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності. *Освітологічний дискурс*. 2024. № 1 (44). URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48609> (дата звернення: 01.11.2024).

7. Пасічник О. Штучний інтелект в освіті: три аспекти. URL: <https://osvita.ua/school/method/91077/> (дата звернення: 05.10.2024).

8. Підвищення рівня цифрової грамотності українців: Мінцифри презентує оновлену Рамку цифрової компетентності громадян. Урядовий портал. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidvyshchennia-rivnia-tsyfrovoi-hramotnosti-ukrain-tziv-mintsyfyryprezentuie-onovlenu-ramku-tsyfrovoi-kompetentnosti-hromadian> (дата звернення: 20.10.2024).

Чирка Ю. В.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря

Сікорського”, м. Київ

Гарєєва Ф. М.,

канд. пед. наук, доцент,

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря

Сікорського”, м. Київ

ВПЛИВ ІГРОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ (ГЕЙМІФІКАЦІЇ) НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ ДО НАВЧАННЯ

Сучасні методи навчання вимагають нових підходів щодо активізації пізнавальної діяльності. Одним із таких інноваційних підходів є впровадження гейміфікації (використання ігрових елементів у навчальному процесі). Гра, як природний для людини спосіб пізнання навколишнього світу, стає потужним інструментом для підвищення мотивації та зацікавленості у навчанні.

Гейміфікація (або ігрофікація) – це використання ігрових підходів для неігрових процесів. Ця методика допомагає достукатися до сучасної молоді, які звикли грати в комп’ютерні ігри та спілкуватися в соціальних мережах, організувати активне освітнє середовище, забезпечити різні форми інтегрованого навчання на засадах компетентнісного навчання [3]. Важливо зазначити, що гейміфікація – це не ігри під час освітнього процесу, а додатковий інструмент, що дає можливість підвищити пізнавальну активність і мотивацію здобувачів освіти.

Гейміфікація, на відміну від традиційних форм навчання, надає змогу створювати середовище, де учнів можуть самотійно вивчати матеріал, отримуючи миттєву зворотну реакцію на власні дії. Вона дає можливість учням активніше долучатися до навчання, а викладачам – інтегрувати ігрові елементи для покращення освітнього процесу. [4]

Використання ігрових елементів в освітньому середовищі дозволяє учням сприймати навчання, як цікавий виклик, що мотивує до більш активного вивчення предмету. Ігрофікація включає в себе різні елементи: *змагання, нагороди, що стимулюють учнів до виконання завдань із зацікавленістю та ентузіазмом.*

Ігрові технології надають можливість візуалізувати абстрактні поняття, використовуючи симуляції, різні методи моделювання та інтерактивні завдання. Це допомагає

учням краще зрозуміти, наприклад, складні фізичні закони та явища, оскільки вони мають можливість бачити результати своїх дій у реальному часі. [2]

Гейміфікація дає змогу створити *здорову конкуренцію* між студентами, що додатково стимулює їх до досягнення кращих результатів. Система рейтингу (лідерборду) надає можливість відстежувати успіхи інших та намагатися перевершити ці показники.

Групові ігрові завдання розвивають комунікаційні та командні навички, оскільки учні працюють спільно для досягнення мети. Це сприяє розвитку відносин між учнями та підвищенню рівня співпраці на заняттях. [1]

Під час гри учні не лише запам'ятовують нову інформацію, а також вчаться концентрувати увагу на деталях. Гейміфікація вимагає від учасників постійного зосередження, що позитивно впливає на розвиток уваги та пам'яті.

Варто зазначити, що в деяких випадках ігрові елементи можуть відволікати учнів від основної навчальної мети, якщо акцент робиться більше на розважальному аспекті, ніж на засвоєнні знань. Викладачі мають адаптувати ігрові елементи до навчального процесу, що вимагає додаткового часу та ресурсів для розроблення ефективних ігрових сценаріїв.

Безперечно, надмірне використання гейміфікації, може, призвести до того, що учні втратять інтерес до традиційних форм навчання, або ж ігри стануть "засобом розваги" без глибокого пізнавального компоненту.

Отже, проаналізувавши поняття і детально вивчивши його особливості, ми можемо дійти до висновку, що гейміфікація є ефективним інструментом для підвищення зацікавленості учнів у навчанні. Вона стимулює до активного засвоєння матеріалу, сприяє розвитку креативності та формуванню нових навичок. Однак для досягнення вагомих результатів гейміфікацію треба використовувати з обережністю, не замінюючи традиційні методи навчання, а доповнюючи їх.

Список використаних джерел

1. Буряк Ю. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках фізики. *Фізика*. 2004. № 36. С. 22–24.
2. Інтерактивні вправи та ігри. Харків : Вид. група "Основа", 2010. 144 с.
3. Маташук Т. Гейміфікація як засіб підвищення ефективності навчання на уроках фізики. ВсеОсвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/heimifikatsiya-yak-zasib-pidvyshchennya-efektyvnosti-navchannya-na-urokakh-fizyky-769380.html> (дата звернення: 01.11.2024).
4. Олійник Р. В., Горошенко М. О. Пошуки і знахідки. *Серія: фізико-математичні науки*. Вип. 1. 2010.

Шмуш М. Є.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Львівський інститут, ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна академія управління персоналом", м. Львів

Петров О. О.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Хмельницький інститут, ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна академія управління персоналом", м. Хмельницький

Залеський В. В.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Хмельницький інститут ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна академія управління персоналом", м. Хмельницький

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

Інновації сучасної науки та практики вимагають широкого застосування модернізованих цифрових технологій. Цифрові інструменти тайм-менеджменту є одними із засобів забезпечення інформаційної безпеки, а у контексті психолого-педагогічних аспектів, як комплекс заходів щодо екосистеми цифрових рішень відповідно у галузі психології та педагогіки.

Перш ніж зробити аналіз цифрових інструментів тайм-менеджменту крізь призму психолого-педагогічних аспектів розглянемо особливості цифрової трансформації освіти і науки скерованої на підвищення рівня цифрової компетентності, що забезпечують автоматизацію збору, обробки, зберігання, поширення й аналізу інформації (даних) [1].

Цифрова трансформація являє собою комплекс заходів щодо [2]:

- побудови цілісної екосистеми цифрових рішень;
- створення безпечного й безперебійного функціонування цифрового середовища;
- формування цифрової інфраструктури;
- підвищення рівня цифрової грамотності та формування цифрових компетентностей;
- цифрова модернізація процесів, послуг тощо;
- цифровізація та автоматизація системи збору й аналізу інформації у будь якій галузі.

Цифрові інструменти тайм-менеджменту – це спеціально розроблений цифровий контент, що скерований на грамотне планування, організацію, керівництво та управління часом, як у власних, так і у професійних цілях.

Серед величезної кількості цифрових інструментів тайм-менеджменту, найбільш продуктивними в галузі педагогіки та практичної психології ми виокремлюємо таких п'ять:

1. Time Doctor, що представляє собою програму обліку робочого часу, яка стежить за робочим процесом через технологію тайм-трекера, і впродовж робочого дня з певною періодичністю робить скріншоти й визначає періоди ефективної роботи, а також робить аналітику сайтів та програм з якими особа працювала у певний період часу. Дана програма сприяє покращенню продуктивності праці та ділових комунікацій.

2. Asana – технологія для планування завдань при проектуванні робіт, що продукуються у календар з метою планування часу, а також проведення безпосереднього консультування та обговорення.

3. Trello, що надає можливості бачити плани, завдання й проекти на одній панелі. Дана технологія тайм-менеджменту дуже схожа за функціональністю із Asana.

4. Basecamp містить календар, задачі, документи, дискусії та таймінг проекти. Дана програма сприяє ефективній побудові комунікації із клієнтами.

5. Матриця Ейзенхауера визначає та групує завдання на: важливі та термінові; важливі та не дуже термінові; термінові та неважливі; неважливі та нетермінові.

Під цифровими інструментами тайм-менеджменту у контексті психолого-педагогічних аспектів ми розуміємо систему теоретичних та практичних особливостей застосування навичок тайм-менеджменту у професійній діяльності для підвищення конкурентоспроможності у процесі планування й управління власним часом, а також активне впровадження цифрових технологій у професійній сфері діяльності, що забезпечуються такими методологічними принципами [3]:

- опанування мистецтвом управління часом, що включає комплекс знань, умінь та навичок користування інформаційно-комунікаційними технологіями, а також оволодіння технологіями й прийомами щодо ефективного використання часу відповідно до особистісно-психологічних цінностей та цілей;

- безпечне користування цифровим контентом при плануванні часу із врахуванням небезпечних психологічних впливів на особистість технологій штучного інтелекту та занурення її у світ віртуальної реальності;

- цифрова грамотність, що поєднує технічні та когнітивні здібності у процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій для обробки інформації, а також планування й управління часом.

- цифрова модернізація та трансформація, як процес впровадження інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у професійну діяльність.

Отже, психолого-педагогічні аспекти аналізу цифрових інструментів тайм-менеджменту передбачають знання, уміння та навички користуватися цифровими технологіями в процесі планування та управління часом у повсякденній діяльності педагогів та практичних психологів як суміжних професій.

Список використаних джерел

1. Цифрова трансформація освіти і науки. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 07.11.2024).
2. Шопіна І. М. Інформаційна безпека цифрової трансформації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 28–35.
3. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес: виклики та перспективи : монографія / Н. С. Саєнко та ін. Київ : Вид-во "Центр учбової літератури", 2022. 220 с.

СЕКЦІЯ 3. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. SCHOOL EDUCATION

Бочарнікова К. В.,

УДК 37.016:811.161.2

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ
УКРАЇНОЦЕНТРИЧНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ЛІНІЇ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 5 КЛАС НУШ**

Україноцентрична соціокультурна освіта - це освітній підхід, спрямований на формування в учнів глибокого усвідомлення своєї національної ідентичності, патріотизму та поваги до української культури, мови, традицій та історії. Дана лінія реалізується шляхом зрощення до навчальних програм соціокультурного компонента, який формує ціннісні орієнтири, патріотизм та повагу до національної спадщини. [8, с.23]

Професор Іван Бех вважає, що україноцентрична соціокультурна лінія є "цілісною системою виховних підходів, що об'єднує духовно-культурні надбання українського народу, розвиває національну ідентичність та формує особистість на засадах патріотизму" (Бех, 2016, с. 48) [1].

Про україноцентричну соціокультурну лінію як методичний засіб у своїй науковій праці "Соціокультурна спрямованість шкільних уроків як засіб патріотичного виховання молоді" згадує Галина Корицька. На думку української педагогині та науковиці україноцентрична соціокультурна лінія є "методичним засобом, який поєднує освітні і виховні завдання з метою формування патріотично налаштованої, соціально активної особистості, що здатна не лише усвідомлювати, але й цінувати українську культуру в глобальному контексті" (Корицька, 2020, с. 55).

Твердження науковців наголошують на важливості цього підходу для гармонійного розвитку особистості. Як на мене, україноцентрична соціокультурна лінія виступає провідним компонентом патріотично орієнтованого навчання, який інтегрує освітні й виховні аспекти задля формування в учнів національної свідомості, соціальної активності.

Основою мовно-літературної галузі НУШ є такі принципи та педагогічні підходи як компетентнісний підхід, особистісно-орієнтований підхід, культуропровідність,

соціалізація, інструментальність та системність. Кожен компонент має своє значення та особливості, але націлений на формування основних соціокультурних компетентностей [4], [6].

Принцип системності в навчанні української мови спрямований на формування цілісної мовної особистості, де кожен урок підпорядкований загальним і конкретним цілям навчального процесу. Це означає, що вивчення мови та мовлення поєднується з розвитком навчально-мовних, комунікативних і правописних умінь. Принцип також передбачає паралельне засвоєння й застосування знань, з інтеграцією навчальних, розвивальних і виховних завдань.

В аспекті україноцентризму принцип системності має цілісний підхід до формування національної ідентичності й глибокого розуміння рідної мови. Системність передбачає логічно послідовне, цілісне структурування знань, що сприяє всебічному розвитку мовної особистості, а україноцентризм акцентує увагу на змісті, який передає культурні, історичні та соціальні аспекти українс

"Принцип культуровідповідності передбачає нерозривний зв'язок виховання з культурними надбаннями людства і свого народу, зокрема із знаннями про загальнолюдські багатства в царині духовної та матеріальної культури, про особливості розвитку і становлення національної культури та її взаємозв'язки із загальнолюдською; знаннями історії свого народу, його культури; забезпеченням духовної єдності і спадкоємності поколінь" (Омеляненко & Кузьмінський, 2008, с. 56).

Основною вимогою принципу культуропровідності є те, що він має пронизувати усі сфери людського життя, а саме: побут, взаємовідносини, виробничу діяльність, радіо, кіно, телебачення, театр, книги. Та найважливіше – освіту та виховання [5, с.12].

Принцип культуровідповідності, описаний Омеляненком і Кузьмінським, тісно пов'язаний з україноцентричною соціокультурною змістовою лінією, яка акцентує увагу на важливості національної ідентичності, збереженні культурної спадщини та зміцненні духовного зв'язку між поколіннями українців. Україноцентричний підхід спрямований на інтеграцію в освітній процес знань про українську культуру, історію, мову та цінності, що відповідає культуровідповідності, оскільки обидва підходи прагнуть прищеплювати молодому поколінню повагу до власної національної спадщини та усвідомлення її місця в світовій культурі.

Обидва підходи – україноцентрична змістова лінія та принцип культуровідповідності – працюють разом, щоб забезпечити гармонійний розвиток особистості в рамках національної культури з урахуванням цінностей та здобутків світової спільноти [9, с. 43].

У контексті навчального предмета "Українська мова" для 5 класу НУШ напрацювання Т. О. Горохової та В. Омеляненка розкривають ключові підходи до навчання через культуровідповідність і етнізацію.

Тому, на мою думку, вищезгаданий принцип може бути використані при вивченні української мови в 5 класі, адже вони акцентують увагу на важливості інтеграції культурного контенту в освітній процес. Мається на увазі опанування учнями знань про українські традиції, цінностями, звичаї, а також використання українського фольклору та літературної спадщини у вивченні мови. Завдяки інтеграції цих підходів, уроки мови будуть інструментом не лише для засвоєння граматичних і лексичних знань, а й для формування культурної свідомості, патріотизму та розуміння української мови як ключового елементу національної культури.

Принцип соціалізації в освіті досліджували багато вчених, зокрема такі як Сухомлинський, Дьюї та інші. Дж.Дьюї стверджував: "Освіта є процесом, який готує людину до життя в суспільстві, тому соціалізація є її невід'ємною частиною. Навчання має сприяти розвитку соціальних навичок та взаємодії з оточуючими". (Дьюї Дж., "Демократія і освіта").

Український педагог Іван педагог наголошував на тому, що "соціалізація в освіті є фундаментальною умовою формування особистості, яка здатна брати участь у суспільному житті, виконуючи соціально значущі ролі" (Бех І. Д., "Виховання особистості").

Принцип соціалізації у мовно-літературній галузі НУШ в контексті соціокультурної змістової лінії спрямований на формування в учнів здатності взаємодіяти з іншими людьми, розуміти соціальні норми, культурні традиції та ефективно інтегруватися в суспільство. Цей принцип особливо актуальний для розвитку навичок спілкування і взаємодії в соціальному середовищі, зокрема через вивчення української мови та літератури [4, с. 3].

"Компетентнісний підхід - це педагогічна концепція навчання та освіти, яка ставить перед собою мету не тільки навчати учнів знань, але й розвивати ключові компетентності та навички, які є найважливішими для успішної діяльності в сучасному світі" (Маліна, 2021, с. 23)

Безпосередньо на уроках української мови школярі працюють з автентичними текстами, зразками усної народної творчості, фольклором та літературою. Слід зазначити, що така діяльність підкреслює важливість комунікативної компетентності, адже учні вчаться висловлювати власну думку українською, що є засобом збереження національної ідентичності та культурної унікальності [2, с. 132].

"Особистісно орієнтований підхід до вивчення української мови передбачає створення найоптимальніших умов для всебічного розвитку особистості учня, урахування індивідуальні особливості його характеру, потреби та інтереси, а також допомогу в самопізнанні, саморозвитку та самореалізації кожного школяра" (Мойсеюк, 2009, с. 185).

Особистісно орієнтований підхід у поєднанні з україноцентричною соціокультурною змістовою лінією в курсі української мови НУШ сприяє формуванню культурно компетентної та гармонійно розвиненої особистості

Тобто вивчення мови не обмежується лише процесом засвоєння теоретичних знань, але й спрямовується на особистісний розвиток, що сприяє інтеграції культурних та соціальних цінностей у власний світогляд і життєву позицію. [10, с.55]

Такий підхід у вивченні мов як інструментальний досліджувався багатьма науковцями, які акцентували особливу увагу на ролі мови як інструменту комунікації, що сприяє засвоєнню практичних навичок для досягнення конкретних цілей.

Бех наголошував: "Інструментальний підхід у вивченні мови зосереджується на тому, щоб учень міг використовувати мову як засіб для досягнення практичних цілей, що забезпечує йому можливості для особистісного і професійного зростання" (Бех, 2003, с. 19).

А, Карась у своїй науковій праці "Інструментальний підхід у мовній освіті та його практичні застосування" писав про те, що "інструментальний підхід у вивченні мов орієнтований на формування в учнів здатності використовувати мовні знання як інструмент для комунікації, що є важливим компонентом соціалізації та адаптації в сучасному суспільстві" (Карась, 2010, с. 68).

У цьому аспекті соціокультурна змістова лінія підкреслює значущість мови як культурного коду. Інструментальний підхід доповнює це, даючи змогу учням практично застосовувати ці знання, активно користуватися українською мовою як способом вираження національної ідентичності, участі в громадянському житті та взаємодії в соціальному контексті.

Отже, україноцентрична соціокультурна освіта є важливим освітнім підходом, що має на меті формування національної ідентичності, патріотизму та поваги до української культури. Згідно з дослідженнями, вона реалізується через інтеграцію соціокультурного компонента в навчальні програми, що допомагає учням усвідомити свою належність до національної спільноти та цінувати її спадщину.

У рамках Нової української школи (НУШ) акцент робиться на принципах системності, культуропровідності, соціалізації та компетентнісного підходу, що забезпечують всебічний розвиток учнів через інтеграцію культурних знань, соціальних навичок і мовних умінь.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Теорія виховання: національна парадигма. Київ : Педагогічна думка, 2016. 324 с.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Київ : Педагогічна думка, 2004. 216 с.
3. Голуб Н. Б., Горошкіна О. В. Програма-1 для навчання української мови в 5–6 класах. Модельна навчальна програма з української мови для базової середньої освіти. Київ : МОН України, 2022. 96 с.
4. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова. 5–6 класи: Програма для закладів загальної середньої освіти. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2023. 112 с.

5. Горохова Т. О. Реалізація принципів культуровідповідності та етнізації у процесі вивчення студентами класичного університету дисципліни "Етнопедагогіка". *Науковий вісник Київського університету імені Бориса Грінченка*. Київ, 2015. С. 87–92.

6. Державний стандарт базової середньої освіти : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Київ : Кабінет Міністрів України, 2020. 128 с.

7. Дьюї Дж. Демократія і освіта / пер. Мойсеюк. Київ : Мойсеюк, 2009. 185 с.

8. Міністерство освіти і науки України. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Київ : МОН України, 2015. 23 с.

9. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. Л. Теорія і методика виховання : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 352 с.

10. Шиян Р. Б. Особистісно орієнтоване навчання у школі. Київ : Педагогічна думка, 2013. 200 с.

Вознюк В. О.,

УДК 37.015.31:51:373.3

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

Науковий керівник:

Ковальчук В. А.,

д-р пед. наук, професор кафедри

професійно-педагогічної, спеціальної

освіти, андрагогіки та управління,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Формування і розвиток мислення у молодших школярів стають одним із ключових завдань сучасної школи, що набуває все більшої актуальності. Під час навчання відбувається значна перебудова пізнавальних процесів дітей, і саме молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку логічного мислення. Державним стандартом початкової освіти передбачається реалізація основної мети школи – різносторонній розвиток активної особистості, здатної до самостійних досліджень та відкриттів [2].

Вивчення математики спрямоване на формування і розвиток ключової математичної компетентності, яка включає сформованість умінь виявляти прості математичні залежності в навколишньому світі, логічно мислити, критично оцінювати інформацію, вирішувати проблеми повсякденного життя на основі застосування математичних знань, здійснювати усвідомлений вибір та ін.

Вміння логічно мислити полягає у здатності виконувати певні дії за різних обставин. Особливістю логічних умінь є те, що молодші школярі повинні не тільки аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, але і мислити, робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки дотримуючись законів логіки.

Сутність поняття "логічного мислення" та шляхи його формування досліджували М. Головань, С. Скворцова, В. Руденко, Т. Баєва, О. Митник та ін.

Єдиного визначення "логічне мислення" немає, кожен дослідник визначає його по-своєму. На думку В. Руденко – логічне мислення є вищим ступенем розумового розвитку дитини, проходить тривалий шлях розвитку. Воно характерне тим, що здійснюється у формі абстрактних понять і міркувань [1, с. 80].

Н. Подобна стверджує, що логічне мислення – це здатність і вміння молодшого школяра самостійно проводити прості логічні дії (аналіз, порівняння, синтез, узагальнення та ін.) та складені логічні операції (побудова заперечення, твердження і спростування з використанням різноманітних логічних схем – індуктивної та дедуктивної) [4, с. 194].

Розвиток логічного мислення у дітей – одне з найважливіших завдань формування математичної компетентності, оскільки вміння логічно мислити, робити висновки без використання додаткової наочності, формулювати судження за певними правилами – необхідна умова успішного засвоєння навчального матеріалу і успішного навчання.

Науковці наголошують на тому, що необхідно постійно вчити логічно міркувати у всіх класах початкової школи [3, с. 12]. Саме тому важливим завданням педагога є підібрати технології, які найкращим чином сприятимуть розвитку логічного мислення дитини. Погоджуємося з позицією, що такими технологіями є ігрові.

Ігрові технології розглядаються як природна форма, коли учні взаємодіють між собою, і створюється атмосфера, де вони можуть почуватимуть себе вільно та гармонійно. На думку Сударик С.О., застосовуючи ігрові технології, вчителі початкових класів можуть мобілізувати інтелектуальні сили учнів, тим самим активізуючи їх на самостійний пошук розв'язання нестандартних завдань. [5, с. 91].

Учителі, які практикують ігрові технології в своїй діяльності, визначають такі їх переваги: школярі вчаться домовлятися, ввічливо поводити себе в команді,

висловлювати свою думку та аргументувати її; відбувається розвиток творчих навичок у дітей; ігрові технології змушують дітей бути активними учасниками навчального процесу.

Однак, гра має й негативні сторони, які необхідно враховувати при проведенні гри та оцінюванні результатів, а саме: дитина не може приділити праці стільки часу, скільки необхідно, вона змушена пристосовуватись до ритму гри. Учень надто збуджується, часто виходить на межі емоційної тривалості. Коли учень не повірить у реальність запропонованих обставин всі зусилля вчителя будуть змарновані, а гра перетвориться на звичайний фрагмент уроку.

Щоб стимулювати розвиток логічного мислення та підтримувати інтерес учнів до математики. Для цього використовують різні ігрові технології, які можуть включати такі ігри: магічні квадрати – знайти закономірність у розташуванні цифр і заповнити пусті клітинки; "чарівні перетворення" – перетворити геометричні фігури на предмети, таких як чоловічки, тварини та інші веселі образи; "логічні ланцюжки" – прослідкувати, як змінюються числа на малюнках та використати цю закономірність для заповнення порожніх кілець; "лабіринт" – знайти шлях між заплутаними лініями [5, с. 92].

Багато сучасних учителів і методистів проводять різні дослідні експерименти. Після ознайомлення з такими дослідженнями, спрямованих на формування логічного мислення молодших школярів, нами був проведений експеримент, в якому взяли участь учні 3-Б класу Полонського ліцею № 4 (24 школяра). Для діагностики рівнів сформованості логічного мислення ми використали такі методики: методика "Логічні задачі" (О.Зак) та методика "Логічна послідовність дій" із тесту інтелекту Д. Векслера. Мета першої методики полягає в можливості встановити ступінь розвитку у школярів теоретичного способу розв'язування логічних задач у цілому. На цій основі ми робити висновок про особливості формування у дитини таких інтелектуальних вмінь, як аналіз та міркування. І другу методику ми використовували з метою вивчення здатності учня відтворювати логічний хід подій, упорядковуючи окремі фрагменти ситуації та надаючи їм цілісного змісту.

На основі теоретичних розробок вчених і обраних методик, ми визначали рівні сформованості логічного мислення молодших школярів. Аналіз отриманих результатів показав необхідність покращення процесу розвитку логічного мислення на основі використання різних технологій. З цією метою було підібрано комплекс ігрових технологій, у процесі яких молодші школярі були б активно залучені до різних видів діяльності, таких як ігри, праця, спорт і мистецтво та

працювали переважно в малих групах (парами, трійками, четвірками, командами по 5-6 осіб). Наприклад такі: "Математичний футбол", "Мозаїка", "Логічні казки", "Логічні перетворення" та комплекс дидактичних вправ: цікаві задачі, математичні ребуси, вправи з LEGO тощо.

Педагогічний експеримент показав, що ефективність розвитку логічного мислення молодших школярів залежить від змісту і форм впровадження ігрових технологій в освітній процес. Тільки комплексний підхід до використання ігрових технологій на уроках математики сприяє ефективному процесу розвитку досліджуваної якості у здобувачів початкової освіти.

Логічне мислення є найвищою стадією розумової діяльності людини. І процес його формування і розвитку тривалий та складний. У молодших школярів уміння логічно мислити формується на основі наочно-образного мислення і передбачає сформованість навичок розумової активності, узагальнення знань про навколишній світ; оволодіння логічними операціями мислення, які дозволяють зрозуміти приховану від органів чуття внутрішню сутність предметів і явищ. Нова українська школа ставить перед вчителем завдання провести урок так, щоб викликати в учнів цікавість та любов до предмета, навчити їх активно працювати та логічно мислити. Без сумніву, використання ігрових технологій на уроках математики сприятиме його вирішенню.

Список використаних джерел

1. Баєва Т. Ф., Руденко В. М., Мудрик О. І. Уроки розвитку логічного мислення у початкових класах. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2001. 80 с.
2. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-p> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Митник О. Я. Логіка на уроках математики. Методика роботи над завданнями з логічним навантаженням у курсі математики початкових класів : навч. посіб. Київ : Початкова школа, 2004. 104 с.
4. Подобна Н. В. Проблемне навчання як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів. *Вісник студентського наукового товариства*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 193–196.
5. Сударик О. С. Сутність поняття "ігрові технології" та їх класифікація. *Формування сучасної науки: методика та практика*. Вінниця : ГО "Європейська наукова платформа", 2021. С. 91–94.

Головач К. Ю.,

УДК 37.015.31:373.3:004.77:502

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

Науковий керівник:

Ковальчук В. А.,

д-р пед. наук, професор кафедри

професійно-педагогічної, спеціальної

освіти, андрагогіки та управління,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ "Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ"

Медіаосвіта є одним з головних напрямів освітньої діяльності, яка спрямована на розвиток критичного мислення, формування вміння користуватися та відбирати інформацію, здійснювати комунікацію, усвідомлювати наслідки впливу засобів масової комунікації на людину.

Проблеми в контексті медіаосвіти досліджують такі українські вчені: О. Баришполець, О. Волошенюк, Н. Габор, Н. Горб, Г. Онкович, Б. Потятиник, І. Чемерис та інші.

І. Челишева зазначає, що освоєння сфери медіа у молодших школярів відбувається методом спроб і помилок, в основному неконтрольованих з боку педагогів і батьків, внаслідок чого відбувається негативний вплив засобів масової інформації на дитину [4, с. 3-4].

А. Губанова, звертає увагу на те, що чим раніше дитина навчиться взаємодіяти з медіа, тим менше шкоди їй буде нанесено, оскільки в іншому випадку, цей процес може набути некерованого характеру і завдати шкоди 4 раніше, ніж медіаграмотність сформується природним шляхом [6 с. 25].

Швидке поширення медіа, поява нових технологій, дозволяє успішно використовувати різноманітні моделі медіаосвіти, вдало їх інтегрувати та синтезувати.

Мета дослідження полягає в тому, щоб розробити, обґрунтувати методикку формування медіаграмотності молодших школярів на уроках "Я досліджую світ" та перевірити її ефективність.

Потреба в розробці ефективних методів формування медіаграмотності дітей початкової ланки є дуже актуальною проблемою, так як медіаресурси

стали частиною нашого життя. Медіаосвіту слід розглядати як навчання теорії і практичне оволодіння сучасними засобами масової комунікації.

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (інтернет) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Головна мета формування медіаграмотності особистості – це систематизоване, цілеспрямоване накопичення якісних змін у змісті медіаграмотності і досягнення єдності її компонентів в освітньому процесі. У молодшому шкільному віці формування медіаграмотності відбувається на початковому етапі [5 с. 78]. У цей період діти тільки починають освоювати медіатехнології і знайомитися із засобами масової інформації. Виходячи з цього, результати медіаграмотності можна представити у вигляді трьох базових компонентів – інформаційного (знаннєвого), мотиваційного та діяльнісного. Вони можуть розвиватися як в процесі навчальної, так і в позанавчальній діяльності.

Доведено актуальність впровадження медіаосвіти під час проведення уроків "Я досліджую світ". Здобувачі освіти вивчають різні джерела отримання знань, порівнюють їх особливості та специфіку. З метою зацікавлення учнів на кожному уроці вчителю необхідно використовувати педагогічні методи і прийоми, опираючись на ситуації та приклади із життя школярів. Важливо також педагогічно доцільно використовувати гаджети учнів (телефони, планшети) та інтерактивну дошку. Це має великі переваги: доступність, можливість відвідати музей у будь-якій точці планети і у будь-який момент. Учні можуть займатися дослідженням різноманітних тем, вивченням інформації, і на основі цього роблять вже загальні висновки.

Експериментальною базою дослідження був Хорошівський ліцей №2, Житомирського району, Житомирської області. В експериментальній роботі взяло участь 19 школярів 3 класу. Для проведення констатувального експерименту з визначення рівня сформованості метіаграмотності молодших школярів було підібрано діагностичні завдання, такі як:

Заняття 1 "Звідки черпаємо інформацію?"

Мета: Полягає в оцінці навичок дітей у критичному аналізі та оцінюванні джерел інформації. Це завдання допомагає учням зрозуміти різницю між надійними та ненадійними джерелами, а також розвиває здатність самостійно розрізняти факти і думки.

Заняття 2 "Правда й неправда: як відрізнити", "Безпека в медіа. Правила використання медіапродукції".

Мета: спрямована на розвиток критичного мислення, розпізнавання достовірності інформації та формування навичок безпечного користування медіа. Це важливі компоненти, які допомагають дітям краще орієнтуватися в інформаційному полі, приймати відповідальні рішення та захищати себе від потенційних загроз.

Динаміка рівнів розвитку медіаграмотності представлена у таблиці 1.

В експериментальній групі в навчальний процес було введено запропоновану нами програму і в результаті проведеної роботи спостерігається виражена динаміка підвищення рівня медіаграмотності: якщо на констатувальному етапі лише 6% учнів продемонстрували високий рівень, то після формувального навчання цей показник збільшився на 10%, тоді як в контрольній групі показники не змінилися. Водночас показник низького рівня знизився в обох групах, однак в експериментальній – на 36%, а у контрольній лише на 4%.

Експериментальна робота з формування медіаграмотності молодших школярів на уроках "Я досліджую світ" показала високі результати. Учні, які брали участь у дослідженні, проявили значне покращення своїх навичок у галузі медіаграмотності. Вони стали краще розуміти та аналізувати інформацію з різних джерел, були більш критичними до отриманої інформації та вмili ефективно користуватися медійними ресурсами.

Таблиця 1

Динаміка рівнів розвитку медіаграмотності

Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту
Високий			6%	16%
Середній	36%	41%	36%	56%
Низький	64%	59%	64%	28%

Таким чином, запропонована програма формування медіаграмотності молодших школярів на уроках "Я досліджую світ" виявилася ефективною. Вона сприяла створенню оптимального середовища для розвитку цієї важливої компетенції учнів, що є актуальним у сучасному світі, насиченому різноманітними медійними ресурсами.

Отже, медіакомпетентність – це здатність і вміння знаходити, оцінювати, використовувати, аналізувати, передавати інформацію в різних видах діяльності. Метою медіакомпетентності особистості є розвиток навичок грамотної взаємодії з медіа, тобто медіа грамотності. Запропонована програма та організаційно-педагогічні умови формування медіаграмотності молодших школярів на уроках "Я досліджую світ" дозволяють створити оптимальне середовище для розвитку

цієї важливої компетенції учнів, що є актуальним у сучасному світі, насиченому різноманітними медійними ресурсами.

Список використаних джерел

1. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова. Київ : ЦВП, АУП, 2018. 234 с.
2. Медіаграмотність: Підручник для вчителів / за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ : Академія Української Преси, 2017. 319 с.
3. Авраменко О.М. Медіаграмотність як складова інформаційної культури особистості. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 2. С. 14–20.
4. Бабенко В. Ф. Медіаграмотність як засіб протидії інформаційним маніпуляціям. *Вісник Черкаського національного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2014. № 2 (264). С. 3–7.
5. Бабій Р. О. Аналіз підходів до визначення понять "медіаосвіта", "медіаграмотність", "медіапедагогіка". *Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. 2013. № 1 (7). С.11–14.

Денисюк М. А.,

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

Науковий керівник:

Ковальчук В. А.,

д-р пед. наук, професор кафедри

професійно-педагогічної, спеціальної

освіти, андрагогіки та управління,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

УДК 37.015.311:37.016:81/.82:373.3

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ З ПРЕДМЕТІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ

Перед сучасною школою, і початковою зокрема, нині постає важливе і складне питання: як забезпечити всебічний розвиток дитини? Допомогти виконати це завдання може літературна освіта, що спрямована на розвиток інтелектуальної та емоційної сфер особистості дитини, збагачує її знаннями про

навколишній світ, виховує найкращі риси характеру, такі як доброта, співчуття, людяність, розвиває зв'язне мовлення, мислення, формує естетичні почуття. Також уроки з предметів мовно-літературної галузі покликані вирішувати такі завдання, як удосконалення читацьких умінь, а також умінь читати голосно і мовчки, дотримуючись таких вимог, як читати правильно, свідомо, виразно, швидко; розвиток уміння самостійно працювати з книжкою; зацікавлення українською мовою, фольклорними та літературними творами, народними традиціями та звичаями, прищеплення естетичних смаків, виховування читацької культури. Виконання зазначених завдань здійснюється, якщо кожен учень буде включений у процес навчання, буде виявляти найбільшу активність, а це можливо завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Вважаємо, що інформаційно-комунікаційні технології забезпечують виконання завдань уроку повною мірою. Інформаційно-комунікаційні технології у початковій школі – серед найактуальніших та найскладніших питань, які потребують детального обґрунтування. В умовах НУШ вони допомагають вирішувати нові завдання, відповідають новим вимогам, що постають перед сучасним навчально-виховним процесом, зокрема, щодо оновлення методів і форм організації освітнього процесу.

Аналіз наукових джерел засвічує, що проблема розвитку пізнавального інтересу завжди перебувала в центрі уваги науковців та практиків. В умовах реформування змісту, форм та методів навчання це питання набуває особливої актуальності. Ретроспективний аналіз літератури показав, що активізація навчальної діяльності молодших школярів вивчалася як мислителями минулих століть (Сократ, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, А. Дістервег та ін.), так і сучасними дослідниками (В. Паламарчук, О. Савченко, В. Лозова та ін.). Різні аспекти розвитку пізнавального інтересу школярів розкриті в працях психологів, таких як Л. Виготський, Я. Пономарьов, Г. Костюк, а також педагогів Н. Бібік, Н. Бойко, Т. Головань та ін.

Термін "пізнавальні інтереси" тлумачиться з точки зору умінь "опанувати будь-яку нову інформацію, у тому числі – навчальну. Природа пізнавальних інтересів розкривається в їх спрямованості на процес пізнання" [3, с. 101].

Як і інші педагогічні феномени, пізнавальні інтереси, за висловом Н.В. Лисенка, відрізняються складністю та багатогранністю. Вони виступають:

1. Як ціль виховання.
2. Як засіб формування особистості.
3. Як умова підвищення ефективності навчально-виховного процесу.
4. Як мотиваційний фактор навчання.
5. Як складова структури особистості [4, с. 36].

Фізіологічною основою пізнавальних інтересів є прагнення до узгодження реальної ситуації з наявним досвідом. На етапі включення учня в активну пізнавальну діяльність ключову роль відіграє орієнтовно-дослідницький рефлекс, який є реакцією організму на незвичайні зміни зовнішнього середовища.

Цей рефлекс активує кору великих півкуль мозку, створюючи необхідні умови для пізнавальної діяльності. Характерними ознаками такої активності є висока самодисципліна учня, наполегливість у досягненні поставлених цілей та широкий, стійкий інтерес до знань. Подібний рівень активності підтримується за рахунок контрасту між попередніми знаннями учня та новою інформацією, з якою він зустрічається, створюючи стимул для особистісного розвитку та реалізації принципів навчання як цілісної системи [3, с. 22].

Позитивні емоції, які переживають діти в процесі навчання, стимулюють їхні пізнавальні інтереси:

– "стимулювання та заохочення вчителем самих актів пізнавальної діяльності учнів";

– "на кожному занятті дитині слід давати можливість висловити своє ставлення до того, що відбувається (розвиток рефлексії), усвідомити важливість досягнутого результату";

– "організація домашнього завдання за принципом самостійності і можливості використання отриманих знань в спілкуванні з однолітками";

– "заняття доцільно будувати з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей дітей" [5, с. 147].

Це допоможе правильно визначити об'єм і зміст навчального матеріалу, розробити адекватні методи, засоби навчання, намітити шляхи індивідуально-диференційованого підходу до учнів різних груп в умовах навчання [1, с. 147].

Розглянемо шляхи формування пізнавальних інтересів учня на прикладі структури одного уроку української мови.

1. Залучення учнів до роботи на початку уроку – необхідно з самого початку уроку зацікавити дітей, привернути їхню увагу, це здійснюється через велику тему, записану на дошці, яскраві таблиці, ілюстрації, цікаву вступне слово вчителя.

2. Підтримка інтересу під час уроку – діти мають не просто бути зацікавленими, вони мають брати активну участь у навчальному процесі, тобто відповідати на інформацію, яку повідомляє вчитель, відповідати на запитання, виконувати завдання, прагнути проявити себе в конкурсних вправах.

3. Пізнавальна активність дітей проявляється в самостійності учнів, у тому, наскільки успішно вони вміють виконувати самостійну роботу, як виконуються

домашні завдання, наскільки учень засвоює матеріал, що вивчається самостійно, чи цікавиться цим видом роботи.

4. Активність дітей має проявлятися у фронтальному перевірці вчителем виконаних завдань [5, с. 268].

Усі викладені факти свідчать про інтерес різних галузей науки до досліджуваної проблеми, про важливість її розв'язання для поліпшення стану мовно-літературної освіти в початковій школі.

Формування та розвиток навичок пізнавального інтересу в початкових класах – це цілеспрямований процес становлення стійких особистісних якостей молодших школярів, що відображає їхню потребу, прагнення і внутрішню мотивацію до творчого освоєння навколишнього світу, а також здатність формулювати пізнавальні знання та визначати навчальні завдання.

Таким чином, на сьогоднішньому етапі модернізації початкової освіти одним із найважливіших стратегічних завдань є забезпечення якісного навчання школярів. Розв'язання цього завдання можливе лише за умови вдосконалення педагогічних методик і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Для інтерактивного навчання важливими є зв'язки між учнями, їх взаємодія та співпраця. В результаті організації навчальної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій в класі створюється атмосфера взаємодії, співпраці.

Список використаних джерел

1. Акпинар Л. Інтерактивні технології навчання в початковій школі : метод. посіб. Київ : Слово, 2014. 285 с.

2. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-p> (дата звернення: 01.11.2024).

3. Пометун О. І., Пироженко Л. В., Біда О. А. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів : метод. посіб. для вчит. поч. шк. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 304 с.

4. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства : метод. посіб. Київ : Видавничий Дім "Слово", 2011. 162 с.

5. Порядченко Л., Олексюк Т. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів. Development of cognitive interests of junior schoolchildren. *Молодий вчений*. 2021. № 10 (98). С. 266–270.

Коннова О. Г.,

УДК 316.6

вчитель математики та інформатики,
Херсонський навчально-виховний комплекс
"Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня
школа I-III ступенів" № 33 Херсонської
міської ради, м. Херсон

СТВОРЕННЯ ДОСТУПНОГО ЦИФРОВОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Цифрові технології відкривають нові можливості для навчання учнів з особливими освітніми потребами, забезпечуючи адаптацію навчальних програм відповідно до їхніх індивідуальних характеристик, віку та стану здоров'я. Розглянемо основні аспекти створення доступного цифрового навчального середовища для таких учнів, зокрема на прикладі інформатики.

Завдяки цифровій інклюзії, навчальні процеси стають адаптивними, що дозволяє всебічно враховувати особливості учнів з особливими освітніми потребами. Тому сьогодні використання цифрових інструментів у навчанні стало не просто корисною допоміжною технологією, а невіддільною частиною освітньої практики. Науковиця Г. Давиденко відзначає, що сучасне суспільство рухається в напрямі повної цифрової інтеграції, де людські та технологічні ресурси співіснують на рівних, бо "якщо на початку нового тисячоліття цифрові технології вважалися важливими інструментами та помічниками для прогресивної людини, то зараз можемо стверджувати про паритетність людських та технологічних ресурсів у всіх сферах суспільної свідомості та практики" [1, с.3]. Науковиця вважає, що тотальна цифрова інклюзія громадян є необхідною умовою існування сучасного суспільства. Це підтверджує необхідність цифрової інклюзії як одного з ключових аспектів сучасної освіти. Завдяки такому підходу учні з особливими освітніми потребами можуть активно включатися в освітній процес, розширюючи свої знання та соціальні навички.

Результатом інформатизації освіти, як зазначають науковиці Л. Петухова та А. Волянчук, стало формування "великої кількості педагогічних програмних засобів, що дозволяють зробити інформаційне середовище активним та дієвим" [2, с.34]. Цифрове середовище дозволяє створювати інтерактивні програми, які забезпечують учням доступ до знань у зручній і зрозумілій формі. Впровадження таких програмних рішень дає змогу використовувати інтерактивні методи навчання, підвищуючи ефективність засвоєння матеріалу.

У сучасному науково-педагогічному контексті важливим є формування інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища, яке розглядається як

"сукупність знанієвих, технологічних і ментальних сутностей, які в синхронній інтеграції забезпечують якісне оволодіння системою відповідних знань" [3, с.401]. Науковці О. Співаковський, Л. Петухова та Н. Воропай підкреслюють значення такого середовища як важливого компоненту цифрової освіти, що відкриває нові можливості для учнів з особливими потребами. Це дозволяє не тільки розширити доступ до знань, а й забезпечити умови для повноцінного розвитку і самовираження кожного учня.

Переваги цифрових навчальних платформ у навчанні учнів з особливими потребами інформатики є очевидними. Дослідження показують, що такі платформи можуть покращити соціальні навички та афективне мислення, що є надзвичайно важливим для дітей з розладами аутистичного спектру [6]. Онлайн-платформи сприяють розвитку навичок розпізнавання емоцій, соціальної атрибуції та аналітичного мислення [6]. Такі сервіси надають можливість учням не лише отримувати знання, але й інтегруватися у соціальні групи, навчаючись комунікувати та взаємодіяти.

Іншою важливою складовою є можливість використання мобільних технологій на уроках інформатики. Мобільне навчання дозволяє створити альтернативу дорогим допоміжним технологіям, що особливо важливо для країн, які розвиваються [5]. Смартфони та планшети стають доступним інструментом навчання, особливо для учнів з фізичними та ментальними порушеннями. Мобільні пристрої дозволяють організувати гнучкий процес навчання, забезпечуючи доступність для різних категорій учнів. Це значно розширює можливості навчання та сприяє інклюзивності.

Особливо важливим у процесі навчання інформатики учнів з особливими потребами є впровадження адаптивних методик викладання. Інформаційні технології дозволяють застосовувати індивідуальні освітні плани, що враховують специфічні потреби кожного учня. Наприклад, для учнів з порушеннями слуху або зору важливим є використання візуальних матеріалів і текстової інформації з адаптованою лексикуою [4]. Це допомагає спрощувати складні поняття і робить навчальний матеріал з інформатики більш зрозумілим.

Використання допоміжних пристроїв також є важливим аспектом у навчанні інформатики для дітей з особливими потребами. Інтерактивні дошки, планшети з сенсорними екранами та спеціальне програмне забезпечення дозволяють спрощувати процес засвоєння знань. Такі пристрої полегшують взаємодію з матеріалами, забезпечуючи доступність інформації, зокрема для дітей з руховими порушеннями.

Зауважимо, що, окрім технічних аспектів, слід звернути увагу на розвиток соціальних та комунікаційних навичок, що є важливим компонентом інклюзивної освіти. Групова робота у процесі вивчення інформатики, інтерактивні вправи та командні завдання сприяють соціалізації учнів,

допомагають їм інтегруватися в колектив та розвивати комунікаційні навички. Використання цифрових технологій дозволяє створювати віртуальні середовища для групових завдань, що надає учням можливість реалізовувати проєкти у команді, отримуючи корисний соціальний досвід.

Підвищення кваліфікації викладачів є важливим елементом для успішного навчання дітей з особливими потребами. Вчителі інформатики мають бути ознайомлені з особливостями навчання дітей різних категорій, що передбачає освоєння методик роботи з адаптованими програмами та пристроями. Співпраця з психологами та фахівцями з корекційної педагогіки допомагає педагогам краще зрозуміти потреби учнів, що сприяє створенню оптимальних умов для навчання.

Адаптовані методи оцінювання знань учнів з особливими потребами дозволяють об'єктивніше оцінювати їхні досягнення та прогрес. Гнучкий підхід до оцінювання передбачає можливість оцінювати не лише кінцевий результат, а й окремі етапи роботи, а також дозволяти учням обирати зручний для них формат здачі завдань. Це сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання та підвищує впевненість у власних силах.

На завершення можна зробити висновок, що впровадження цифрових технологій та адаптованих навчальних платформ для учнів з особливими освітніми потребами на уроках інформатики відкриває широкі можливості для їхнього розвитку. Сучасні технології дозволяють створювати інклюзивне середовище, що сприяє академічній успішності та особистісному розвитку учнів. Використання таких інструментів робить навчання доступним і зручним, допомагаючи дітям з особливими потребами активно брати участь у навчальному процесі. Цифрова інклюзія є важливим елементом сучасної освіти, що сприяє рівності можливостей та забезпечує кожному учню доступ до знань та навичок, необхідних для успішного життя.

Список використаних джерел

1. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація : монографія. Вінниця : Твори, 2023. 240 с.
2. Петухова Л., Волянчук А. Розвиток сталої мотивації майбутніх учителів початкової школи в моделі трисуб'єктної дидактики (в умовах воєнного часу). *Збірник наукових праць "Information Technologies in Education"*. 2023. Вип. 52. С. 33–42.
3. Співаковський О., Петухова Л., Воропай Н. До оцінювання взаємодії у моделі "викладач-студент-середовище". *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*. 2011. Вип. 4. С. 401–406.
4. Ingavelez-Guerra P., Robles-Bykbaev V., Perez-Munoz A., Hilera J., Tortosa S. Automatic adaptation of open educational resources: an approach from a multilevel methodology based on students' preferences, educational special needs, artificial intelligence, and accessibility metadata. *IEEE Access*. 2022.

5. Ismaili J., Ibrahim E. Mobile learning as alternative to assistive technology devices for special needs students. *Education and Information Technologies*. 2017. Vol. 22. P. 883–899.

6. Tu C., Nurymov Y., Umirzakova Z., Berestova A. Building an online educational platform to promote creative and affective thinking in special education. *Thinking Skills and Creativity*. 2021. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871187121000560?via%3Dihub> (дата звернення: 08.11.2024).

Кононенко М. О.,

здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Запоріжжя

Фатьянова Т. О.,

асистентка кафедри початкової освіти,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Запоріжжя

УДК 373.016:613

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Посилення уваги до збереження та зміцнення здоров'я здобувачів початкової освіти залишається одним із пріоритетних завдань сучасної освіти. Зі швидким темпом змін умов життя, зростає кількість негативних впливів на здоров'я дітей. Саме інтегроване навчання стає неодмінною складовою виховання та навчання молодших школярів, що сприяє набуттю не лише знань, а й умінь і навичок, необхідних для покращення здоров'я. Питання формування здоров'язбережувальної компетентності учнів стає все більш актуальним, вимагаючи від батьків та педагогів посиленої роботи над вивченням та розробкою інноваційних підходів для підтримки здоров'я здобувачів освіти.

Досить велика кількість вітчизняних науковців у своїх дослідженнях розглядають проблему формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів початкової освіти. Так, питання здорового способу життя молодого покоління було розкрито у працях: О. Адєєвої, Т. Бойченко, О. Главінської, Г. Давидюк, О. Жабокрицької, Г. Карпенко, Т. Книш, Л. Лаврова, Ю. Лимар, О. Савченко, Т. Шаповалова, В. Шахненко та інших, які наголошують на важливості даного процесу.

Формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів початкової освіти в умовах інтегрованого навчання є однією з ключових задач сучасної освіти. Заклади загальної середньої освіти мають забезпечити не тільки інтелектуальний розвиток учнів, але й сприяти їх фізичному, соціальному, духовному та психічному здоров'ю. Це зумовлено потребою в гармонійному розвитку особистості та зростанню актуальності здорового способу життя в суспільстві.

Інтегроване навчання передбачає поєднання навчального матеріалу з різних освітніх галузей для створення цілісного уявлення про світ та розв'язання комплексних задач. Серед основних аспектів формування здоров'язбережувальної компетентності в умовах інтегрованого навчання виділяють:

- міжпредметні зв'язки – дозволяють інтегрувати зміст з різних освітніх компонентів. Так, наприклад, поєднання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" з фізичною культурою дозволяє краще зрозуміти вплив фізичної активності на здоров'я, внаслідок чого учні не лише дізнаються про будову та функції людського тіла, але й на практиці застосовують ці знання під час фізичних вправ;

- проектну діяльність – залучає учнів до виконання проектів, що спрямовані на дослідження і розв'язання реальних проблем, пов'язаних зі здоров'ям, організацією здорового харчування тощо;

- активні методи навчання – сприяють кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок співпраці [4].

Необхідною складовою успішного формування здоров'язбережувальної компетентності в умовах інтегрованого навчання є створення відповідних педагогічних умов. Першою умовою є наявність мотиваційного середовища, яке стимулює інтерес учнів до теми здорового способу життя через цікаві завдання, конкурси, мотиваційні бесіди тощо. По-друге, професійна підготовка педагогів, що включає підвищення кваліфікації вчителів щодо опанування методик інтегрованого навчання та формування здоров'язбережувальної компетентності. Також однією з педагогічних умов, яка посідає одне з провідних місць у сучасному освітньому просторі є високий рівень матеріально-технічного забезпечення, що охоплює обладнання освітніх закладів сучасними спортивними залами, засобами для інтерактивного навчання, медичним обладнанням для моніторингу здоров'я учнів [1].

Отже, формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів початкової освіти в умовах інтегрованого навчання є комплексним процесом, що потребує системного підходу. Він містить не лише інтеграцію знань з різних предметів, але й залучення широкого спектра педагогічних технологій та підходів, які сприяють розвитку здорових звичок у дітей з раннього віку. Виховання здорового покоління, здатного до відповідального ставлення до власного здоров'я, є одним з головних завдань сучасного закладу освіти, від успішного розв'язання якого залежить майбутнє суспільства. Освітні заклади повинні стати центром

практичної діяльності, де здоровий спосіб життя не тільки обговорюється, але й активно практикується. Завдяки інтегрованому підходу до навчання, в якому знання про здоров'я є неодмінною частиною освітнього процесу, можливо досягти суттєвих успіхів у вихованні відповідального та здорового покоління.

Список використаних джерел

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 3-4 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2020. 240 с.
2. Засекіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті : теорія і практика : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.
3. Кулішов В. С. Теоретичні і методичні аспекти проведення інтегрованих занять у закладі професійної освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Біла Церква: БІНПО ДЗВО "УМО" НАПН України, 2021. 68 с.
4. Шоловій М.-Т. І. Інтегроване навчання в початковій школі: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип.35. С. 186–189.

Мельник Я. Б.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич
Гулич М. М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської
мови і методики її навчання,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 374.1:811.111

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Зростає потреба у формуванні самостійності учнів старших класів, яка забезпечує їхню готовність до подальшого навчання у вищих навчальних закладах та професійної діяльності [1; 2; 5]. Особливу увагу варто приділити урокам англійської мови, оскільки цей предмет є інструментом для успішної реалізації учнів у міжнародному освітньому та професійному просторі [3; 4]. Незважаючи на численні дослідження, питання методики організації самостійної

роботи учнів на уроках англійської мови залишається актуальним і потребує подальшого вивчення та впровадження в практику.

Відтак, існує необхідність в обґрунтуванні та розробці методики організації самостійної роботи учнів старших класів на уроках англійської мови, що спрямована на формування їхньої навчальної автономії та підготовку до НМТ.

Учасниками дослідження були 44 учні 11 класу, які були залучені до програми підготовки до Національного мультипредметного тесту (НМТ) з англійської мови, розподілені на групи: контрольну (КГ; $n = 22$); експериментальну (ЕГ; $n = 22$). Для забезпечення об'єктивності дослідження обидві групи пройшли однакову програму підготовки до НМТ з англійської мови, але з різницею в підходах до навчання. Учні експериментальної групи працювали з різноманітними текстами англійською мовою. Окрім новин та науково-популярних статей, використовувалися також літературні твори та історичні тексти, що дозволяло учням розвивати навички критичного читання та аналізу. Основним завданням було не тільки зрозуміти зміст, але й вміти зробити критичні висновки та представити власну позицію щодо прочитаного. Учні контрольної групи виконували ті ж завдання, але під контролем вчителя. Відтак, основною перевагою експериментальної методики було те, що учні експериментальної групи отримали більше свободи в управлінні процесом навчання, що сприяло глибшому осмисленню матеріалу. Вони самостійно регулювали темп аудіювання та кількість повторів, що позитивно позначилося на загальному рівні розуміння почутого матеріалу. На початку дослідження та по його закінченні було проведено оцінювання щодо володіння школярами ЕГ та КГ навичками письма, читання, аудіювання, говоріння. Це дало можливість порівняти результати експериментальної та контрольної груп, щоб оцінити вплив конкретних навчальних методик на розвиток мовленнєвих компетенцій учнів, особливо зосередившись на таких аспектах, як розуміння текстів, здатність висловлювати думки письмово та загальна готовність до складання НМТ.

У таблиці 1 представлено результати оцінювання навичок читання школярів КГ та ЕГ наприкінці дослідження.

Таблиця 1

Рівень навичок читання досліджуваних, %

Рівень	ЕГ; $n = 22$	КГ; $n = 22$
Високий	36,40%	18,20%
Достатній	50,00%	40,90%
Середній	13,60%	31,80%
Низький	0,00%	9,10%

Аналіз отриманих даних зафіксував значні відмінності між ЕГ та КГ (на початку дослідження не зафіксовано суттєвих відмінностей). Це свідчить про те, що експериментальна методика самостійної роботи сприяла більш вираженому покращенню навичок читання школярів ЕГ.

У таблиці 2 представлено результати оцінювання навичок аудіювання школярів КГ та ЕГ наприкінці дослідження.

Таблиця 2

Рівень навичок аудіювання досліджуваних, %

Рівень	ЕГ; n = 22	КГ; n = 22
Високий	40,90%	22,70%
Достатній	50,00%	45,50%
Середній	9,10%	27,30%
Низький	0,00%	4,50%

Аналіз отриманих даних зафіксував значні відмінності між ЕГ та КГ (на початку дослідження не зафіксовано суттєвих відмінностей). Це свідчить про те, що самостійна робота зі слуханням аудіоматеріалів сприяла більш вираженому покращенню навичок аудіювання школярів ЕГ.

У таблиці 3 представлено результати оцінювання навичок письма школярів КГ та ЕГ наприкінці дослідження.

Таблиця 3

Рівень навичок письма досліджуваних, %

Рівень	ЕГ; n = 22	КГ; n = 22
Високий	31,80%	13,60%
Достатній	50,00%	36,40%
Середній	18,20%	45,50%
Низький	0,00%	4,50%

Аналіз отриманих даних зафіксував значні відмінності між ЕГ та КГ (на початку дослідження не зафіксовано суттєвих відмінностей). Це свідчить про більшу ефективність школярів ЕГ в результаті самостійної підготовки за розробленою методикою в письмових завданнях, порівняно зі школярами КГ.

У таблиці 4 представлено результати оцінювання навичок говоріння школярів КГ та ЕГ наприкінці дослідження.

Аналіз отриманих даних зафіксував значні відмінності між ЕГ та КГ (на початку дослідження не зафіксовано суттєвих відмінностей). Це свідчить про більшу ефективність самостійних завдань для покращення навичок говоріння в ЕГ, порівняно з КГ.

Рівень навичок говоріння досліджуваних, %

Рівень	ЕГ; n = 22	КГ; n = 22
Високий	27,30%	13,60%
Достатній	50,00%	45,50%
Середній	22,70%	36,40%
Низький	0,00%	4,50%

Зафіксована перевага експериментальної методики навчання англійської мови старшокласників, яка полягає у: автономності у навчанні; практиці комунікаційних навичок; реальної мовленнєвої практики. Натомість, учні контрольної групи працювали під безпосереднім контролем учителя, що обмежувало їхню самостійність та можливість критично аналізувати власні відповіді. Відтак, зафіксований менший прогрес у навчанні школярів КГ, порівняно зі школярами ЕГ. Таким чином, представлена методика є ефективною та може бути рекомендована при підготовці старшокласників до НМТ.

Самостійна робота є важливою складовою навчального процесу, що дозволяє учням розвивати критичне мислення, підвищувати самодисципліну та формувати навички самоконтролю. Самостійна робота на уроках англійської мови має свої особливості, серед яких особлива увага до розвитку мовленнєвих компетенцій, інтеграція аудіювання, читання, говоріння та письма. Дослідження показали, що систематична самостійна робота сприяє формуванню навчальної автономії, оскільки учні набувають уміння самостійно ставити цілі, планувати навчальну діяльність та контролювати її виконання. Запропонована методика організації самостійної роботи включає інтеграцію цифрових ресурсів, проектних методів та завдань для розвитку мовленнєвих компетенцій. Експериментальна перевірка показала, що учні, які працювали за запропонованою методикою, продемонстрували значне покращення результатів. Вони стали впевненіше користуватися мовою, підвищили рівень самостійності та змогли краще засвоювати матеріал. Загалом, дослідження підтвердило важливість організації якісної самостійної роботи, яка сприяє розвитку навичок, необхідних для самостійного навчання і досягнення академічних цілей.

Перспективи подальших досліджень полягають у адаптації експериментальної методики під конкретні потреби учнів старших класів.

Список використаних джерел

1. Бойко Г. О. Роль самостійної роботи у навчальній діяльності молодших школярів на уроках іноземної мови. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мукачево, 26–27 жовтня 2017 р.). Мукачево: Вид-во МДУ, 2017. С. 44–46.

2. Борисенко Н., Гриценко І., Денисенко, В., Сидоренко, Н. Формування навичок самоосвітньої діяльності студентів педагогічних факультетів в умовах дистанційної освіти. *Social Work and Education*. 2020. Т. 7, № 3. С. 325–337.

3. Кокнова Т. А. Самостійна робота та її вплив на пізнавальну та розумову діяльність учнів. The 2nd International scientific and practical conference "Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects" (Berlin, August 1-3, 2021). MDPC Publishing, Berlin, Germany, 2021. С. 246–252.

4. Куликова Л. А., Троц Я. О. Організація самостійної діяльності учнів на уроці англійської мови. *Сучасна філологія: наукові проблеми та їх дослідження: матеріали II Міжуніверситетської студентської наук.-практ. конф.* (м. Мелітополь, 20 травня 2018 р.). Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2018. С. 77–82.

5. Матюха Г. В., Опара Н. С. Самостійна робота старшокласників з вивчення англійської мови. *Мова. Свідомість. Концепт: збірник наукових статей*. 2018. Т. 8. С. 151–53.

Передерєєва О. С.,

здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Бердянський державний педагогічний

університет, м. Бердянськ

Алексєєва Г. М.,

канд. пед. наук, доцентка кафедри

комп'ютерних технологій та інформатики,

Бердянський державний педагогічний

університет, м. Бердянськ

Кравченко Н. В.,

канд. фіз.-мат. наук, доцентка кафедри

фізики, математики та методики навчання,

Бердянський державний педагогічний

університет, м. Бердянськ

УДК 372.851

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ДО АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ У БАЗОВОМУ ЦИКЛІ ШКОЛИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В сучасному освітньому просторі актуалізація знань стає невід'ємною складовою успішного навчального процесу [1]. Вона спрямована на створення умов, за яких здобувачі освіти можуть не лише отримати нову інформацію, а й

інтегрувати її в систему вже набутих знань. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність навчання, активізувати мисленнєву діяльність та сприяти розвитку ключових компетентностей.

Зважаючи на це, все більшої ваги набуває аналіз методів, форм та засобів, які допомагають здійснювати актуалізацію знань. Традиційні підходи до навчання, які включають методи опитування, обговорення, моделювання та повторення матеріалу, продовжують відігравати важливу роль у педагогічній практиці. Водночас постає питання адаптації цих підходів до сучасних умов, коли цифрові технології та новітні інструменти відкривають нові можливості для активного залучення учнів у процес навчання.

Актуальність дослідження обумовлена постійними змінами в освітньому середовищі та зростанням вимог до якості навчального процесу [2]. В сучасному світі, який характеризується швидкими темпами розвитку інформаційних технологій та глобальним поширенням знань, важливо забезпечити студентам не лише нову інформацію, а й ефективні методи для її засвоєння та актуалізації.

Традиційні методи, форми та засоби навчання часто потребують адаптації до сучасних умов, адже застарілі підходи можуть не відповідати індивідуальним потребам учнів та студентів, що призводить до зниження рівня засвоєння знань. Дослідження актуальних підходів до актуалізації знань дозволить краще зрозуміти ефективність традиційних методів навчання, їхню взаємодію з сучасними освітніми технологіями та допоможе визначити оптимальні стратегії для забезпечення глибокого розуміння матеріалу [3].

Таким чином, вивчення цієї теми є важливим для удосконалення навчальних програм, підвищення мотивації учнів та забезпечення якісної підготовки фахівців, які здатні швидко адаптуватися до нових викликів та вимог суспільства.

Метою цього дослідження є визначення ефективних підходів до актуалізації знань учнів 5-6 класів у рамках Нової української школи (НУШ).

Актуалізація знань відіграє важливу роль у формуванні ключових компетентностей, передбачених НУШ, особливо для учнів базової середньої освіти (5-6 класів) [4]. В умовах дистанційного навчання важливість цього аспекту зростає, оскільки забезпечення ефективного засвоєння знань потребує нових підходів, здатних підтримати інтерес учнів та сприяти їхній активній участі у навчальному процесі. В ході різноманітних досліджень, в тому числі і PISA 2022, було виявлено помітне відставання українських підлітків в отриманих знаннях, прогалини коливаються в межах 1,5 – 2,5 роки, в залежності від багатьох факторів [5].

Особливого значення цей етап уроку набуває під час викладання математики. Гейміфікація та інтерактивні вправи займають значну частину усних опитувань для повторень та закріплення попереднього матеріалу в умовах дистанційного навчання в Україні. За таких обставин освітяни стикаються з низкою викликів: підтримання мотивації учнів, забезпечення стабільності у

навчальному процесі та адаптація до обмежених ресурсів і нестабільного зв'язку. Використання гейміфікації та інтерактивних вправ стає дієвим інструментом для забезпечення залученості школярів, розвитку їхньої математичної грамотності та покращення емоційного стану [6].

Актуалізація знань дозволяє учням не лише отримати нову інформацію, а й свідомо використовувати її, пов'язуючи з попереднім досвідом. Це сприяє формуванню таких компетентностей, як математична грамотність, критичне мислення, здатність до навчання впродовж життя та інформаційно-цифрова компетентність [7]. Для досягнення цих цілей особливо корисним є використання інтерактивних методів подання матеріалу – таких, як інтерактивні дошки, віртуальні тести та відеоуроки. Вони допомагають створити інтерактивне середовище, яке стимулює учнів до більш глибокого вивчення предмета, навіть під час дистанційного навчання [8].

Крім того, застосування елементів гейміфікації (впровадження ігрових елементів, змагальних завдань, рівнів, нагород) на уроках математики підвищує мотивацію учнів. Гейміфікація дозволяє учням бачити навчальний процес як цікавий виклик, а не як обов'язок, що сприяє розвитку таких важливих якостей, як наполегливість, самодисципліна та вміння працювати в команді [9].

Висновок. Поєднання традиційних методів викладання з інтерактивними інструментами дозволяє зробити навчальний процес гнучкішим, більш адаптивним до індивідуальних потреб учнів і, що важливо, підвищити рівень їхньої математичної грамотності. Інтеграція гейміфікації та сучасних технологій у процес актуалізації знань відповідає вимогам Нової української школи та сприяє розвитку ключових компетентностей учнів. Впровадження відповідних методів у процес актуалізації знань на уроках математики не лише підвищує ефективність навчання, а й робить його цікавим, залучаючим, що відповідає завданням НУШ та сприяє розвитку компетентностей, важливих для успішної адаптації учнів до сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Алексеева Г. М. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності : монографія. Бердянськ : БДПУ, 2014. 269 с.
2. Васильєва Д. В. Організація освітнього процесу з математики в 5-х класах нової української школи. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови, 2022. С. 162.
3. Васильєва Д. В., Василюк Н. І. Збірник задач з математики. 5-9 класи: Наскрізні лінії ключових компетентностей та їх реалізація. Київ : Освіта, 2017. 217 с.
4. Ігнатенко М. Я. Сучасні освітні технології. Математика в школі, 2003, № 4, 5.
5. Колесник В. В. Методика залучення учнів 5-6 класів до різних видів навчальної діяльності з математики в умовах НУШ: кваліфікаційна робота освітнього ступеня

"магістр" студ. 2 курсу, групи 61, спец.: 014 Середня освіта (Математика) / наук. керівник: к.п.н., доцент С. В. Музиченко / Природничо-математичний факультет; Кафедра математики та економіки. Чернігів, 2022. 70 с.

6. Кравченко Н. и др. Організація виховної роботи закладу освіти під час карантину засобами інформаційно-комп'ютерних технологій. 2022.

7. Мацініна Н. І., Проскурня О. І. Компетентнісний підхід до навчання учнів на уроках математики. Харків, 2019. С. 97.

8. Нелін Є. П., Міщенко Р. Г. Принципи, умови, форми, методи та засоби формування математичної компетентності учнів 5 класів НУШ. *Наумовські читання* : зб. тез доп. учасників ХХ Всеукр. наук.-метод. конф. здобувачів вищ. освіти та молодих вчених, присвяч. 300-річчю з дня народж. Г. С. Сковороди, Харків, 3–4 листоп. 2022 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. О. А. Жерновникової. Харків, 2022. С. 76–79.

9. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А. С. К., 2001. 256 с.

Поліщук К. В.,

УДК 378.147

здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Бердянський державний педагогічний

університет, м. Запоріжжя

Фатянова Т. О.,

асистентка кафедри початкової освіти,

Бердянський державний педагогічний

університет, м. Запоріжжя

ПАРТНЕРСТВО ШКОЛИ ТА СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Здоров'я дітей характеризується не лише відсутністю хвороб, але й фізичним, психічним, духовним та соціальним добробутом, що дозволяє вести активне і продуктивне життя. Саме у молодшому шкільному віці закладаються основи здоров'я людини, формуються звички та цінності, які впливатимуть на життя протягом багатьох років. У сучасних умовах діти стикаються з багатьма негативними факторами, такими як: екологічні проблеми, зниження фізичної активності, стрес

та обмежений доступ до здорового харчування. Зважаючи на це, питання формування здорового способу життя стає ще більш актуальним. У цьому контексті партнерство між освітнім закладом та сім'єю є ключовим фактором, який сприяє гармонійному розвитку дитини та збереженню її здоров'я.

Школа та сім'я є основними соціальними інститутами, які впливають на виховання та розвиток дитини. Їх співпраця передбачає єдність виховних впливів, спільну діяльність педагогів і батьків, спрямовану на всебічний розвиток особистості дитини, на формування у неї здорових звичок і потреб.

Ряд науковців (О. Ващенко, А. Ковальчук, Л. Романенко, Н. Макаренко, І. Дорож, О. Дубогай та інші) зробили великий внесок щодо обґрунтування важливості оздоровчих технологій та впровадження їх у систему роботи школи.

Здоров'язбережувальна культура – це система знань, цінностей, переконань і звичок, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я. Вона охоплює:

- знання про здоров'я та фактори, що впливають на нього;
- уявлення про здоровий спосіб життя;
- навички збереження та зміцнення здоров'я;
- відповідальне ставлення до власного здоров'я [2].

Формування здоров'язбережувальної культури молодших школярів – це комплексне завдання, яке потребує співпраці педагогів, батьків та медичних працівників. Першочерговим середовищем, де формуються основи здоров'язбережувальної культури є сім'я. Батьки повинні бути прикладом для своїх дітей, демонструючи здорові звички у своєму повсякденному житті. До аспектів формування здоров'язбережувальної культури належать: спільні прийоми їжі, активний відпочинок та підтримка психоемоційного стану дітей.

Освітні заклади відіграють не менш важливу роль у формуванні здорових звичок молодших школярів. Вони забезпечують систематичне навчання та виховання дітей, включаючи уроки інтегрованого курсу "Я досліджую світ", фізичної культури, організацію позакласних спортивних заходів тощо. Важливим є також створення здорового середовища у закладі загальної середньої освіти, яке включає доступ до здорового харчування, сприяння фізичній активності та забезпечення психологічного комфорту.

Спільна робота школи та сім'ї з питань формування здоров'язбережувальної культури молодших школярів дозволяє досягти таких результатів:

- підвищення рівня знань та уявлень здобувачів освіти про здоров'я, фактори, що впливають на нього, та способи як його зберегти;
- формування в учнів навичок здорового способу життя, а саме: дотримання режиму дня, раціональне харчування, рухова активність, особиста гігієна;

- розвиток відповідального ставлення до власного здоров'я;
- створення сприятливих умов для фізичного розвитку дітей;
- зниження рівня захворюваності молодших школярів [3].

Сім'я повинна активно допомагати педагогам у підготовці освічених, фізично та інтелектуально розвинених дітей, здатних до активної життєдіяльності. Взаємодія з освітнім закладом дозволяє батькам краще зрозуміти інтереси, схильності та захоплення своїх дітей, що сприяє їхньому розвитку. Батьки повинні стимулювати та заохочувати активність дітей, підтримувати їх участь у різноманітних гуртках за інтересами, зокрема у спортивних секціях, групах здоров'я, центрах фізичної реабілітації тощо. Це є особливо важливим кроком при формуванні здорового способу життя та відновленні працездатності дітей.

Ефективна співпраця між школою та сім'єю можлива через регулярні комунікації, проведення спільних заходів та просвітницьку роботу. Заклади загальної середньої освіти можуть організовувати батьківські збори, де обговорюються питання здоров'я дітей, а також надавати рекомендації щодо здорового способу життя. Сім'ї можуть підтримувати шкільні ініціативи, забезпечуючи відповідне середовище вдома [1].

Висновок. Партнерство між школою та сім'єю є вирішальним фактором у формуванні здоров'язберезувальної культури молодших школярів. Взаємодія цих двох ланок дозволяє створити єдиний простір для виховання здорових звичок, що сприяє загальному фізичному, духовному, психічному та соціальному добробуту здобувачів освіти. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити систематичну роботу, яка включає просвітницькі програми, практичні заняття та підтримку здорового способу життя як у школі, так і вдома. Тільки спільними зусиллями ми зможемо забезпечити здорове майбутнє для наших дітей.

Список використаних джерел

1. Ващенко О. М., Романенко Л. В., Макаренко Н. В. Організація впровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес початкової школи: теоретичний вимір. *Молодий вчений*. 2020. Вип. 3 (79). С. 354–359.
2. Дорож І. А, Ковальчук А. Ф. Формування здоров'язберезувальної компетентності молодших школярів в освітньому процесі НУШ. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2023. Вип. 1. С. 43–53.
3. Методичний путівник учителя НУШ: соціальна і здоров'язберезувальна освітня галузь / за заг. ред. О. А. Спірке. Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності. 2021. 91 с.

Попов О. А.,

УДК 37.015.31-027.22:316.647.5]:316.3

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Химич М. А.,

здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТОЛЕРАНТНОСТІ: ПЕДАГОГІЧНІ ПРАКТИКИ ТА ВИКЛИКИ СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі, що постійно змінюється та глобалізується, розвиток толерантності стає не лише бажаним, а й життєво важливим завданням для суспільства. Толерантність визначається як готовність приймати та поважати різноманітність культур, поглядів, релігій та інших соціальних особливостей. Це важлива компетенція, яка сприяє соціальній стабільності, миру та гармонії у багатокультурному середовищі. Одним із ключових елементів у формуванні толерантності є освіта, оскільки саме вона забезпечує умови для виховання молодого покоління, спроможного до конструктивного діалогу та взаєморозуміння [5].

Системи освіти, зокрема школи, відіграють важливу роль у формуванні цінностей, які лежать в основі толерантності. В умовах постійних змін у суспільстві, педагогічні практики повинні адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи розвиток емпатії, поваги та соціальної відповідальності серед учнів [2]. Однак реалізація цих завдань стикається з низкою проблем і викликів, які потребують комплексного аналізу та ефективних рішень.

Сучасні педагогічні підходи до розвитку толерантності базуються на інтеграції теоретичних знань та практичних навичок. Одним із найбільш ефективних підходів є формування толерантності через освітній процес, зокрема через включення тематики культурного різноманіття, прав людини та антидискримінації в навчальні програми. Важливо, щоб учні не лише ознайомлювалися з цими поняттями в теорії, але й активно брали участь у діяльностях, які сприяють взаємодії між представниками різних соціальних груп [1].

Серед найефективніших педагогічних практик для розвитку толерантності можна виокремити наступні:

1. Інтерактивні методи навчання. Використання групової роботи, рольових ігор та дискусій дозволяє учням не лише ознайомитися з поняттям толерантності, але

й відчути його на практиці. Наприклад, симуляційні вправи, в яких учні розігрують конфліктні ситуації та шукають шляхи їх вирішення через співпрацю, допомагають їм зрозуміти значення емпатії та поваги до інших. Ці методи сприяють розвитку соціальних навичок, вміння слухати та аргументувати свою думку.

2. Інклюзивне навчання. Інклюзивна освіта, яка передбачає залучення дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх класів, є потужним засобом для розвитку толерантності. Взаємодія з дітьми з різними здібностями та потребами сприяє формуванню у школярів розуміння того, що всі люди є рівними, незалежно від їхніх можливостей чи обмежень. Це виховує чутливість до потреб інших та сприяє формуванню більш прийнятної атмосфери в класі.

3. Проекти соціальної відповідальності. Однією з форм розвитку толерантності є участь учнів у соціальних та громадських проектах, які спрямовані на допомогу вразливим групам населення, участь у благодійних акціях чи екологічних ініціативах. Такі проекти виховують у дітей почуття солідарності, відповідальності та бажання допомагати іншим, що є основою для формування толерантних стосунків. Досвід участі у спільних заходах сприяє зміцненню зв'язків між учнями та підвищує їхнє усвідомлення соціальних проблем.

4. Міжкультурний діалог. У школах, де є учні з різних етнічних груп, особливе значення має підтримка міжкультурного діалогу. Організація культурних фестивалів, днів національних культур, обмін традиціями та звичаями сприяють кращому розумінню і прийняттю різних культурних цінностей. Такі заходи не лише збагачують учнів новими знаннями, але й допомагають руйнувати стереотипи та упередження. Важливо, щоб учні мали можливість обговорювати та ділитися своїм досвідом, що сприяє глибшому розумінню різноманітності.

5. Формування критичного мислення. Для розвитку толерантності важливо навчати учнів критично мислити та аналізувати інформацію, яку вони отримують з медіа та інших джерел. Поширення дезінформації, стереотипів та пропаганди може сприяти розпалюванню нетерпимості та дискримінації. Тому формування у дітей здатності критично ставитися до різних джерел інформації є необхідним для виховання толерантних громадян. Використання медіаосвіти як складової навчального процесу може стати ефективним інструментом у цій справі.

6. Розвиток соціальних емоцій. Сучасні дослідження показують, що розвиток соціальних емоцій, таких як емпатія, самосвідомість і соціальна свідомість, є критично важливим для формування толерантності. Педагогічні практики, які сприяють розвитку цих навичок, допомагають учням краще зрозуміти почуття та переживання інших людей, що, в свою чергу, посилює їхнє бажання приймати і поважати різноманітність.

Однак, розвиток толерантності стикається з низкою викликів, які значно ускладнюють процес її впровадження в педагогічні практики [3]. Перш за все, це проблема культурних та соціальних стереотипів, які глибоко вкорінені в

суспільстві. Часто діти ще з малих років сприймають певні упередження та негативні установки щодо різних груп людей від своїх батьків, медіа чи соціального оточення. Педагоги мають важливе завдання – навчити дітей відокремлювати власні переконання від нав'язаних стереотипів і будувати свої думки на основі реальних фактів та досвіду. Цей процес може бути ускладнений, якщо в суспільстві існують прояви ксенофобії або дискримінації.

Ще одним серйозним викликом є збільшення кількості конфліктів на ґрунті культурних та релігійних відмінностей у сучасному світі. Військові конфлікти, політична поляризація та економічна нерівність часто призводять до загострення напруги між різними групами населення, що відображається і на школах. У таких умовах вчителям стає все важче підтримувати атмосферу толерантності та порозуміння серед учнів, оскільки соціальні конфлікти впливають на формування їхньої свідомості. Важливо, щоб навчальні заклади могли стати простором для конструктивного діалогу та вирішення конфліктів [4].

Крім того, швидкий розвиток технологій та медіа створює нові виклики для виховання толерантності. Соціальні мережі, де легко поширюються стереотипи, хибна інформація та мова ворожнечі, формують у дітей та підлітків хибне уявлення про толерантність. Це особливо актуально в умовах пандемії COVID-19, коли навчання все більше переміщується в онлайн-простір, і педагоги мають менше можливостей для безпосереднього впливу на формування цінностей учнів. Важливо забезпечити відповідальність за контент, що поширюється, і навчити учнів аналізувати інформацію.

Ще одним викликом є різноманітність підходів до толерантності в різних регіонах та культурах. Що може бути прийнятним у одній культурі, може сприйматися як неприйнятне в іншій. Це вимагає від педагогів гнучкості та чутливості до соціокультурного контексту, в якому вони працюють. Умови, в яких живуть і навчаються діти, можуть суттєво відрізнятись, що потребує індивідуального підходу до виховання толерантності.

Отже, розвиток толерантності в сучасних умовах є складним, але надзвичайно важливим завданням. Педагогічні практики, які спрямовані на формування у дітей емпатії, критичного мислення та поваги до різноманіття, стають невід'ємною частиною освітнього процесу. Однак ці практики потребують постійної адаптації до викликів сучасного суспільства, де глобалізація, соціальні конфлікти та інформаційна насиченість створюють нові перепони для толерантного виховання.

Для того щоб подолати ці виклики, важливо забезпечити постійне професійне навчання педагогів, розвиток інклюзивних підходів та створення умов для активної участі учнів у процесах міжкультурного діалогу. Тільки так можна сформувати майбутнє покоління, яке зможе жити в гармонії, взаємоповазі та мирі в умовах різноманіття сучасного світу. Педагоги повинні стати не лише викладачами, але

й фасилітаторами, які заохочують учнів до відкритого спілкування, обміну думками та побудови моста між різними культурами. Формування толерантності має стати основою освіти, що забезпечить стійкість та розвиток суспільства в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Андреев М. В. Формування толерантності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Харків, 2009. 23 с.
2. Бідюк Н. М. Толерантність як особистісно-значуща цінність у контексті гуманізації освіти. URL: <http://intkonf.org/d-ped-nbidyuknm-orlovska-ovtolerantnist-yak-osobistisno-znachuscha-tsinnist-u-konteksti-gumanizatsiyi-osviti> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Грива О. Виховання толерантності в дітей та молоді. *Психолог*. 2005. № 21–22. С. 5–6.
4. Матвієнко О., Олефіренко Т. Емоційне благополуччя дітей та педагогів: проблеми та практика підтримки в умовах військової агресії. *Освітньо-науковий простір*. 2023. № 3 (2). С. 71–79.
5. Попов О. Толерантність у сучасному суспільстві: виклики та педагогічні підходи. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 2. № 6 (1). С. 32–39.

Прохоренко Н. І.,

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

Науковий керівник:

Ковальчук В. А.,

д-р пед. наук, професор кафедри

професійно-педагогічної, спеціальної

освіти, андрагогіки та управління,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

УДК 37.015.311:51:373

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ НА УРОЦІ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗАСОБАМИ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ

Нові державні стандарти початкової освіти регламентують використання сучасних освітніх технологій у навчальному процесі. Використання технології LEGO створює умови для цілісного розвитку особистості дитини, залучає її до пізнавальної діяльності,

покрощує якість навчання, підвищує активність дитини в навчальному процесі, створює ефективні умови для роботи в класі та підвищує успішність [3].

Вивчення математики є невід'ємною частиною загальної середньої освіти. Використання LEGO на уроках математики стає дедалі популярнішим, особливо в початковій школі. Цей метод дозволяє зробити навчання цікавим та інтерактивним, що сприяє кращому засвоєнню предмету.

Багато вчених досліджували використання інноваційних технологій у навчанні: В. Бурова, Дж. Гудвін, О. Локшина, І. Маріуц, В. Мелешко, О. Онаць, І. Осадчий, Л. Паращенко, О. Пастовенський, Я. Стемковська, М. Шевцова та інші. Однак, проблема використання інноваційної технології LEGO під час вивчення математики в початковій школі висвітлена недостатньо.

Основною метою нашого дослідження є вивчення проблеми використання технології LEGO на уроках математики в початковій школі.

Розвиток пізнавальної активності на уроках математики є важливою складовою ефективного навчального процесу, оскільки допомагає учням активно включитися у роботу, шукати і застосовувати нові знання. Пізнавальна активність формується через використання інтерактивних методів навчання, таких як ігрові завдання, практичні вправи, групові проекти та робота з наочними матеріалами (наприклад, LEGO, геометричними конструкціями, моделями).

Інтерактивні завдання сприяють активному залученню учнів у процес мислення, аналізу і логічних висновків. Наприклад, робота в групах над задачами на побудову математичних моделей стимулює комунікацію, обговорення стратегій розв'язання та колективне прийняття рішень, що підвищує зацікавленість і мотивацію учнів [2].

Щоб зробити процес вивчення та засвоєння математики ефективним, вчителі повинні створити сприятливу атмосферу в класі та занурити учнів у математичне середовище, пропонуючи практичні та реалістичні види діяльності для розвитку та вдосконалення їхніх навичок вирішення математичних задач. Ігри, математичні загадки та прості задачі слід використовувати для того, щоб закласти основи обчислювальної та логічної компетентності молодших школярів.

Учням молодшого шкільного віку необхідний спосіб навчання математики, який має фізичне втілення: маніпулювати об'єктами, працювати з наочними матеріалами, виконувати практичні дії, що допоможуть зрозуміти базові математичні концепції, такі як рахунок, форма, розмір і просторове мислення.

Для школярів будь-якої освітньої ланки - рольова гра, імітаційна, сюжетна є активним засобом всебічного розвитку. Гра - основний вид діяльності дітей молодшого шкільного віку. Через гру діти пізнають світ, вчать взаємодіяти з

навколишнім середовищем, сприймають інформацію, намагаються її засвоїти та проаналізувати. Гра стане ще цікавішою з використанням цеглинок LEGO [4].

Сьогодні конструктори LEGO є незамінним матеріалом для уроків у навчальних закладах. Для навчального процесу LEGO технологія цікава тим, що, будуючись на інтегрованих засадах, поєднує в собі елементи гри та експерименту. Ігри LEGO – це спосіб дітей досліджувати, пізнавати та орієнтуватися у реальному світі.

Використання LEGO на уроках математики сприяє розвитку ключових навичок і забезпечує ефективний підхід до вивчення складних математичних концепцій. Цеглинки LEGO допомагають учням краще розуміти абстрактні поняття, зокрема арифметичні операції, дроби та пропорції. Наприклад, моделі, побудовані з певної кількості з'єднаних між собою цеглинок, можуть символізувати числа чи математичні дії, що дозволяє учням краще засвоювати основи арифметики через практичні заняття.

Цеглинки різного розміру і кольору ідеально підходять для вивчення теми дробів, де вони наочно демонструють співвідношення між частинами і цілим. Одна велика цеглинка може символізувати одиницю, а менші – відповідні дроби, що полегшує розуміння структури дробів і відсотків. Також конструювання з LEGO розвиває просторове мислення. Учні можуть скласти різні геометричні форми, такі як куби, паралелепіпеди або піраміди, і вивчати їхні властивості. Це сприяє кращому розумінню тривимірних об'єктів та їх характеристик.

За допомогою LEGO легко створювати проблемні математичні задачі, де учні використовують логіку, аналіз та планування дій. Наприклад, учні можуть обчислювати висоту вежі, побудованої з певної кількості цеглинок, або вирішувати, як розмістити їх, щоб отримати заданий результат. Це розвиває вміння ставити мету, продумувати алгоритми дій, аналізувати та досягати бажаного результату.

Крім того, заняття з LEGO на уроках математики стимулюють комунікативні навички учнів. Працюючи в групах, вони обговорюють математичні стратегії, розв'язують задачі і приймають колективні рішення. Такий підхід сприяє створенню атмосфери співпраці й змагання, що може стати додатковою мотивацією до навчання.

LEGO на уроках математики робить навчання інтерактивним, захоплюючим і допомагає глибше розуміти і запам'ятовувати матеріал. Це урізноманітнює заняття, залучає учнів до активної діяльності і перетворює навчання на цікавий та ефективний процес.

Ми розробили авторську експериментальну програму "Граючись - навчаємось", яка спрямована на активізацію пізнавальної діяльності молодших школярів через навчальні вправи з використанням LEGO. Використання конструкторів на уроках дозволяє застосовувати діяльнісний підхід, коли учні засвоюють знання, активно взаємодіючи з матеріалом, що розвиває їхні критичне мислення, логіку, креативність та навички роботи в команді.

Мета програми – підвищити пізнавальну активність і мотивацію учнів через практичні завдання, що розвивають креативність, логіку та командну взаємодію.

Завдання програми:

– Стимулювати інтерес до навчання завдяки використанню LEGO як освітнього інструменту.

– Розвивати самостійність у прийнятті рішень через побудову моделей та вирішення завдань.

– Підвищувати мотивацію до навчання через інтеграцію ігрових елементів.

– Розвивати навички комунікації та співпраці в команді.

Структура програми включає етапи:

– *Вступний етап*: ознайомлення з основами LEGO-конструювання.

– *Основний етап*: навчальні блоки з геометрії, математики та природознавства, інтеграція логічного мислення, робота в команді.

– *Заключний етап*: творчі проекти, де діти самостійно створюють моделі.

Методики роботи: метод демонстрації, моделювання, інтерактивні вправи, групова робота, проектна діяльність. Програма підтримується інструментами оцінювання для аналізу активності учнів та якості роботи в команді.

Експериментальне дослідження проводилось на базі Коростенського міського ліцею №7 Житомирської області.

Впровадження програми "Граючись - навчаємось" із використанням LEGO-технології сприяло досягненню наступних результатів:

1. Програма сприяла тому, що учні стали більше зацікавленими в навчанні завдяки інтерактивним та ігровим формам засвоєння матеріалу. Це призвело до підвищення їхньої уваги та мотивації до навчання.

2. В учнів розвинулося критичне мислення та здатність до логічного аналізу, оскільки вирішення завдань з побудови конструкцій стимулювало їх обирати раціональні рішення та застосовувати критичний підхід.

3. Програма сприяла розвитку в учнів навичок комунікації, взаємодії та співпраці. Під час роботи в групах над LEGO-проектами вони навчилися працювати на спільний результат і підтримувати один одного.

4. В учнів розвинулася навички креативності та здатність до просторового мислення, оскільки створення моделей сприяло творчому підходу до вирішення завдань і розвитку уяви, що важливо для засвоєння геометрії, інженерних ідей і дизайну.

5. Програма сприяла тому, що учні краще засвоїли базові математичні і наукові поняття, оскільки інтеграція LEGO в задачі з математики та природознавства допомогла легко засвоїти нові поняття і формулювати зв'язки між теорією та практикою.

6. В учнів розвинулася самостійність у прийнятті рішень та впевненість у своїх силах, оскільки вони навчилися доводити проєкти до завершення, що сприяло розвитку відповідальності за свою роботу.

Впровадження програми "Граючись - навчаємось" із використанням LEGO-технології значно покращило пізнавальну активність учнів, сприяючи їхній більшій зацікавленості в навчанні та підвищенню мотивації до навчального процесу. Програма сприяла розвитку критичного мислення, логічного аналізу, креативності та просторового мислення, що допомогло учням краще засвоювати базові математичні та наукові поняття. Важливим досягненням стало також покращення навичок роботи в команді, комунікації та співпраці під час виконання колективних проєктів, що сприяло розвитку відповідальності та самостійності. Завдяки інтеграції LEGO в навчання учні не лише здобули нові знання, а й розвинули важливі соціальні та особистісні навички, що сприяють їхньому успіху як у навчанні, так і в житті.

Список використаних джерел

1. Бойко Н. І. Використання LEGO на уроках математики в 1 класі. Збірник вправ. Naurok. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-lego-na-urokakh-matematiki-v-1-klasi-zbirnik-vprav-318824.html> (дата звернення: 01.11.2024).

2. Кречмаровський О. Опис досвіду "Розвиток пізнавальної активності на уроках математики". Naurok. URL: <https://naurok.com.ua/opis-dosvidu-rozvitok-piznavalno-aktivnosti-na-urokakh-matematiki-282960.html> (дата звернення: 01.11.2024).

3. Новельська Н., Тимченко О. Використання LEGO-технології в освітньому просторі НУШ. *Молодий вчений*. 2020. № 10. С. 144–146. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/289/278> (дата звернення: 01.11.2024).

4. Рахманіна А. Особливості LEGO-технологій, як засобу розвитку учнів початкової школи. *Педагогічні науки*. 2022. № 200. С. 207–212. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1114/1043> (дата звернення: 01.11.2024).

Сокоренко Я. П.,

УДК 37.07.4:801.81:373.3

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

Науковий керівник:

Ковальчук В. А.,

д-р пед. наук, професор кафедри

професійно-педагогічної, спеціальної

освіти, андрагогіки та управління,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ПРЕДМЕТАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Сучасна освіта ставить перед собою завдання не лише формувати академічні знання, але й сприяти гармонійному розвитку особистості, вихованню громадянина, відданого своїй країні. Особливо важливо це завдання у молодшому шкільному віці, коли дитина на початковому етапі свого навчання формує світогляд та ціннісні орієнтації. Серед найефективніших засобів досягнення цієї мети – патріотичне виховання через використання народного фольклору на предметах мовно-літературної галузі.

Наукові дослідження в галузі педагогіки та психології підтверджують, що народний фольклор є потужним засобом виховання моральних цінностей, формування національної самосвідомості та патріотизму у дітей. Це особливо актуально на уроках мови та літератури, де маємо можливість використовувати народні казки, легенди, пісні для створення в учнів позитивного ставлення до власної культури та історії [5, с. 40].

Проблемами здійснення патріотичного виховання молодших школярів на уроках мовно-літературної галузі з використанням народного фольклору займалося багато дослідників: О. Бачинська, Н. Безлюдна, Н. Веретко, Л. Добровольська, Т. Коваль, О. Коркішко, С. Матвієнко, П. Мигун, С. Цибульська, М. Човрій та інші.

Національний фольклор, як невід'ємна частина культурного життя народу, забезпечує не лише поглиблення мовленнєвих та літературних навичок учнів, а й дозволяє інтегрувати патріотичність у навчальний процес. Використання народних

обрядів, легенд та пісень у мовно-літературній діяльності допомагає створити атмосферу, насичену духом патріотизму та гордості за власну країну [2, с.79].

З огляду на розробленість проблеми та ключових завдань Нової української школи щодо впровадження наскрізного виховання школярів подальшого дослідження потребують питання визначення та обґрунтування ефективних засобів, методів та форм використання народного фольклору на уроках мовно-літературної галузі у початковій школі.

Патріотичне виховання – це процес формування в учнів почуття гордості за свою країну, любові до рідної землі, її традицій і культури. На уроках української мови це може бути досягнуто через інтеграцію елементів національного фольклору, таких як народні казки, прислів'я, пісні, легенди та загадки. Фольклор є невід'ємною частиною національної культури, він передає багатий досвід, мудрість, світогляд нашого народу, що має важливе значення в процесі виховання патріотизму у молодших школярів [1, с. 8].

В початковій школі в освітньому процесі на уроках української мови та читання патріотичне виховання здійснюється через реалізацію соціокультурної змістової лінії. Вчителі, реалізуючи виховний потенціал малих форм усної народної творчості, формують в учнів уявлення про творчість і талановитість українського народу, шанобливе ставлення і тим самим, сприяючи духовній єдності поколінь і розвитку патріотизму [3, с. 4].

У молодшому шкільному віці діти особливо чутливі до емоційних та образних уявлень, тому фольклор є ідеальним інструментом для формування у них основ національно-патріотичної свідомості, патріотичних почуттів та поведінки. Науковці виділяють специфіку формування патріотизму в молодших школярів засобами фольклору шляхом реалізації таких важливих аспектів: залучення до народної творчості через сприйняття емоційних образів; засвоєння моральних уроків у повсякденному житті; розвиток мовленнєвих та комунікативних навичок [5, с. 125].

З метою реалізації задання формувати патріотичну свідомість, патріотичні почуття та поведінку в початковій школі на уроках мовно-літературної галузі нами було розроблено методику "Патріотичне виховання через народний фольклор", яка включала такі кроки:

1. Аналіз та вибір матеріалу: обирання народних казок, пісень, обрядів та легенд, які найкраще відображають культурну та історичну спадщину країни відповідно до тематики уроків.

2. Розробка уроків: розробка уроків, під час яких діти будуть активно залучені до вивчення та осмислення народного фольклору через читання казок, спів пісень, драматизацію, а також обговорення та аналіз обрядів та легенд.

3. Використання комплексу методів: застосування різноманітних ігор, творчих завдань та дискусій, що спонукають дітей активно взаємодіяти з матеріалом та власними почуттями.

4. Підсумкові дії та обговорення: організація підсумкових обговорень та рефлексії після кожного уроку з метою закріплення отриманих знань та формування позитивних патріотичних уявлень у дітей.

Для реалізації розробленої методики було підібрано комплекс методів та форм: методи усвідомлення громадянських і патріотичних цінностей (любов до Батьківщини, до рідної землі, до рідної мови; служіння інтересам країни; здоровий спосіб життя; турбота про довкілля); формами реалізації цих методів є словесні види виховної роботи (розповідь, роз'яснення, повідомлення, бесіда, диспут, дискусія тощо); методи стимулювання поведінки на уроках та під час позакласної діяльності молодших школярів; формами реалізації цих методів є такі види виховної роботи молодших школярів: заохочення, змагання; методи педагогічної підтримки; формами реалізації цих методів є такі види виховної роботи молодших школярів: спільне проведення виховних заходів, ігор, що ґрунтуються на принципі взаємної довіри; забезпечення умов для самореалізації особистості; діагностика індивідуального розвитку та вихованості учня; створення ситуації успіху.

Дослідження проводилось у Хажинському ліцеї Семенівської сільської ради у навчальному році 2023-2024 серед 20 учнів 3 та 4 класів з метою вивчення рівнів сформованості патріотичних почуттів та поведінки та перевірки ефективності розробленої методики "Патріотичне виховання через народний фольклор". Методами проведення експериментального дослідження було вибрано такі, як: анкетування (анкети для учнів, метою яких було оцінювання рівня сформованості патріотичних почуттів та знань про історію та культуру своєї країни); спостереження (проведення спостережень за поведінкою учнів під час уроків літературного читання та української мови; експеримент (впровадження розробленої методики та перевірка ефективності на основі аналізу отриманих результатів).

Результати експериментальної роботи підтвердили ефективність використання народного фольклору у патріотичному вихованні молодших школярів на предметах мовно-літературної галузі. В контрольній групі уроки рідної мови проводилися відповідно до навчальної програми, а у експериментальній – використовувалася запропонована методика. Результати повторної діагностики на кінець експерименту виявили відмінності між експериментальною та контрольною групами. Їх аналіз уможливорює зробити

висновок про ефективність застосування розробленої методики, спрямованої на розвиток патріотизму молодших школярів засобами фольклору.

Використання фольклору як засобу патріотичного виховання на уроках української мови є ефективним способом формування у молодших школярів почуття любові до рідної мови, культури та історії. Завдяки інтеграції народної творчості в навчальний процес можна не лише покращити мовні навички учнів, але й сформуванати у них стійке почуття патріотизму, що є важливим аспектом в їхньому всебічному розвитку.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Патріотизм як цінність наукових позицій у національно-патріотичному вихованні. *Управління освітою*. 2018. № 6. С. 7–12.
2. Дронь В. І. Малі фольклорні жанри як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2019. № 28-30. С. 76-84.
3. Методичні рекомендації щодо патріотичного виховання в освітніх закладах у 2023/24 навчальному році. МОН України. Київ, 2023. 65 с
4. Руденко А. В. Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами української усної народної творчості. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/18072/1/Rudenko.pdf> (дата звернення: 10.11.2024).
5. Руснак І. С. Український фольклор : навч. посіб. Київ : Академія, 2020. 302 с.

СЕКЦІЯ 4. ВИЩА ОСВІТА

SECTION 4. HIGHER EDUCATION

Ван Сян,

УДК 378.147:78

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка", м. Полтава

**СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ САМООСВІТНЬОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ**

Проблема формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів в педагогічній науці не є новою, втім вирішення проблеми науковці вбачали у вирішенні загальних питань стосовно формування самоосвітньої компетентності. До загальних питань формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів зверталися такі науковці, як Н. Бухлова, Н. Воропай А. Громцева, Г. Гусев, Ю. Дмитрієв, М. Князева, Н. Коваленко, Л. Колесник, І. Наумченко, О. Ножовнік, П. Підкасистий, Б. Райский, Г. Сухобска, О. Ястребцева та ін. Втім, проблема визначення структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва залишається невирішеною до сьогодні, тому *мета статті* полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні структурних компонентів самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Сучасні дослідники вже робили спроби визначити структурні компоненти самоосвітньої компетентності, втім відмінність попередніх досліджень полягає в тому, що об'єктом наукового дослідження були майбутні молодші бакалаври музичного мистецтва. Як вважає В. Іванова, структурні компоненти самоосвітньої компетентності у майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва такі, як: по-перше, аксіологічний, який репрезентовано наявністю цінностей пізнання та прагненням до самоосвіти; по-друге, когнітивно-діяльнісний компонент самоосвітньої компетентності віддзеркалює знання про сутність самовиховання, самонавчання та самоосвіту, а також методи та інструментарій; знання професійного характеру (музикознавчій, психолого-педагогічний, дидактичній аспекти); по-третє, персонально-калітативний компонент характеризується особистісними якостями майбутніх

молодших бакалаврів музичного мистецтва, серед яких найважливішими є ініціативність, цілеспрямованість, організованість, дисциплінованість, наполегливість, працьовитість, самостійність, відповідальність [2, с. 265].

Виважені висновки зробила Г. Дідич щодо структури здібностей особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка повинна включати наступні компоненти:

– по-перше, загальні здібності, які передбачають формування системи індивідуально-вольових якостей особистості, що забезпечує продуктивність оволодіння теоретичними знаннями задля здійснення різних видів діяльності, а саме: організаторські, педагогічні, мотивуючі здібності і вольові якості особистості (зібраність, самовладання, внутрішня дисциплінованість, прагнення до самоосвіти, ініціативність, комунікабельність);

– по-друге, спеціально музичні здібності, які передбачають формування системи якостей особистості, що сприятиме досягненню високих результатів у професійно-педагогічній діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: музичний слух, почуття ритму, музична пам'ять, емоційний відгук на музику, художня уява, музичне мислення [1, с. 39]. В контексті нашої наукової роботи, відповідно до запропонованої структури здібностей особистості майбутніх учителів музичного мистецтва, стає зрозумілим, що наш об'єкт дослідження формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, належить до загальних здібностей.

Взагалі структуру самоосвітньої компетентності фахівців різного профілю досліджували багато науковців. Зокрема, Т. Хоруженко та М. Бурик, досліджували складники самоосвітньої компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій і визначали такі: ціннісно-мотиваційний, процесуально-інформаційний, організаційний та контроль-рефлексивний, кожен з яких містить науково-обґрунтовану, систематизовану та структуровану сукупність теоретичних положень (знань) та відповідних видів, форм, методів діяльності (умінь), що повинні забезпечити ефективну реалізацію кожного складника відповідно до професійного фаху особистості [5, с. 139]. В контексті нашого дослідження, ми цілком погоджуємося із думкою дослідниць, що структура самоосвітньої компетентності майбутніх учителів повинна відображати єдність складових, які відповідатимуть професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва.

Всебічний розгляд структури самоосвітньої компетентності особистості за різними точками зору різних науковців дозволяє зробити висновки узагальнюючого характеру, тобто структура самоосвітньої компетентності особистості передбачає: по-перше, наявність системи цінностей, усвідомлення важливості самоосвіти протягом життя відповідно до особистісних потреб; по-

друге, системи знань про методи пізнання, про особливості інформаційного пошуку; по-третє, уміння та прагнення здійснювати самоосвіту; по-четверте, займати активну позицію стосовно саморозвитку і самовдосконалення завдяки високому рівню самоосвітній компетентності особистості [5, с. 140].

Грунтовний аналіз наукової психолого-педагогічної літератури засвідчив різноманітність підходів науковців до визначення структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, звідси, – це пояснює складність та багатоаспектність досліджуваного явища.

В межах нашого дослідження ми вважаємо за потрібним запропонувати власне бачення щодо компонентного складу структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в професійній підготовки. Попереднє вивчення науково-педагогічної літератури надало нам підстави виділити такі структурні компоненти самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, як: *ціннісно-мотиваційний інформаційно-змістовний, комунікативно-діяльнісний та особистісно-регулятивний*. Наочне поєднання структурних компонентів самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в професійній підготовки.

Підставою для виділення мотиваційного компоненту досліджуваного явища було положення про те, що підґрунтям для виникнення діяльнісного або поведінкового аспектів є мотиваційна основа особистості. Саме *ціннісно-мотиваційний компонент* передбачає усвідомлення ставлення майбутніх учителів структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, що визначає спрямованість професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

На думку Д. Строїлова, мотиваційний компонент готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності повинен вмещувати ціннісний аспект, оскільки саме мотиваційно-ціннісне ставлення до педагогічної діяльності у майбутніх учителів, зокрема музичного мистецтва, розглядається як визначальне утворення в синтезі структур, що сприяють формуванню професійної готовності майбутніх учителів [4, с. 169]. Натомість професійне ставлення особистості майбутніх учителів визначають як усвідомлену та емоціонально виражену орієнтацію майбутніх учителів музичного мистецтва на певний вид педагогічної діяльності, тобто на використання неформальної освіти у професійній діяльності.

Очевидно, що важливим показником сформованості мотиваційного компоненту у майбутніх учителів музичного мистецтва є наявність стійких мотивів та професійно-ціннісних орієнтацій, які забезпечують цілеспрямоване оволодіння самоосвітніми технологіями, що дозволяють майбутнім учителям

задовольнити потребу у творчому самовираженні, втілити установки на професійний і особистісний саморозвиток.

Мотивів у майбутніх учителів музичного мистецтва засобами неформальної освіти у професійній підготовці може бути декілька, оскільки взаємодія людини з оточенням відбувається на основі стійкої мотивації особистості. Відносно стійка мотивація особистості до педагогічної діяльності забезпечується виникненням більше ніж одного мотиву, що означає полімотивованість педагогічної діяльності в ієрархічній організації цінностей і мотивів, втім можна виділити провідний особистісно значущий мотив, який і визначає зміст діяльності, в межах нашого дослідження – це використання засобів неформальної освіти в професійній діяльності. Слід відзначити, що один і той ж мотив може бути досягнутий за допомогою різних дій, які не суперечать провідному особистісно значущому мотиву певної діяльності [3, с. 100]. Формування самоосвітньої мотивації у майбутніх учителів музичного мистецтва засобами неформальної освіти в професійній підготовці є одним із умов саморозвитку і самовдосконалення особистості майбутніх учителів музичного мистецтва., що становить підґрунтя до розвитку педагогічної майстерності.

Наступний компонент структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами неформальної освіти в професійній підготовці становить *інформаційно-змістовний*. Саме інформаційно-змістовний компонент відрізняється від інших компонентів структури системністю й високим рівнем знань з фахових музичних дисциплін, психолого-педагогічних та методичних знань та основ професійного саморозвитку. Сформованість мотиваційного компоненту свідчить про розвиток інтелектуальної активності майбутніх учителів, наявність у них власного особистісного потенціалу до самоосвіти щодо майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Наступний компонент структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами неформальної освіти є *комунікативно-діяльнісний* компонент, який базується на комплексі психолого-педагогічних та фахових знаннях і вміннях, відповідає за реалізацію стратегії, в нашому випадку за реалізацію впровадження і використання неформальної освіти в професійно-педагогічній діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Комунікативно-діяльнісний компонент розглядається як практична реалізація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, яка проявляється в наявності самоорганізаційних, саморозвиваючих і комунікативних компетентностей, а також умінь та навичок володіння самоосвітніми технологіями як системою інваріантних педагогічних умінь по

вирішенню педагогічних завдань; умінь конструювати та проектувати освітній процес, зміст освіти, систему та послідовність дій об'єктів освітнього процесу.

Остання вимога стосовно успішності виконання навчальних завдань напряму залежить від останнього компоненту структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами неформальної освіти, який передбачає контроль і рефлексію. Звідси, останній структурний компонент структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є *особистісно-регулятивний*, який передбачає здатність до саморегуляції у процесі використання засобів неформальної освіти су педагогічної діяльності, самоконтроль і професійну самооцінку; вміння прогнозувати та співвідносити особистісно-професійні можливості; формування чіткої саморефлексивної позиції, пов'язаної з самоактуалізацією. Особистісно-регулятивний компонент тісно пов'язаний з професійною самосвідомістю, що включає самопізнання та саморозуміння.

Отже, на основі теоретичного аналізу змісту і структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами неформальної освіти в професійній підготовки дозволяє нам дійти висновків узагальнюючого характеру. Попереднє вивчення науково-педагогічної літератури надало нам підстави запропонувати власне бачення структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами неформальної освіти в процесі професійної підготовки, яка складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів, а саме: ціннісно-мотиваційний, інформаційно-змістовний, комунікативно-діяльнісний та особистісно-регулятивний.

Список використаних джерел

1. Дідич Г. Теоретичні аспекти дослідження структури здібностей, необхідних для підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки*. 2015. Вип. 139. С. 34–39.
2. Іванова В. Самоосвітня компетентність молодших бакалаврів музичного мистецтва: аналіз структурних компонентів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 54. Т. 1. С. 262–267.
3. Нітченко Г. М. Готовність майбутніх учителів трудового навчання до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2013. № 6(2). С. 98–106.
4. Строїлова Д. В. Готовність майбутніх учителів основ здоров'я до діяльності (компоненти, рівні). *Науковий часопис НПУ імені М. Д Драгоманова*. 2018. Вип. 63. С. 169–172.

5. Хоруженко Т., Бурик М. Складники самоосвітньої компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*. 2022. Vol. 1. No. 2. С. 136–142.

Ковальчук В. А.,

УДК 37.014.3: 373:378:147

д-р пед. наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Формування особистості майбутнього вчителя як творчої індивідуальності у процесі професійної підготовки відбувається тоді, коли освітній процес у закладі вищої освіти організовано на основі особистісно орієнтованого навчання, створено умови для творчого оволодіння цілісним досвідом професійної діяльності, організовано практичну взаємодію викладачів і здобувачів освіти з використанням сучасних технологій.

З огляду на складну багатфункціональну діяльність вчителя необхідно забезпечити підготовку педагога-дослідника, педагога, який володіє іноземною мовою й комп'ютерною технікою, педагога-психолога, педагога, спроможного по-новому організувати освітній процес відповідно до вимог сьогодення [3, с.22-23].

Зважаючи на сучасні досягнення системи вищої освіти, що структурними елементами сучасної моделі професійної підготовки майбутнього педагога мають бути: оновлений зміст освіти на основі міждисциплінарності та інтегративності, нова організація освітнього простору, що характеризується параметрами нелінійності, мобільності, з орієнтацією на побудову студентами індивідуальних освітніх маршрутів, включення роботодавців у процес підготовки вчителя. Позиція студента має відображати позицію суб'єкта свободи, вибору й відповідальності, тобто на партнерських засадах.

Партнерство розглядається як спосіб взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної зі сторін, чітко узгоджені та злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності (В.Ковальчук)

[4, с. 9]. Партнерська взаємодія виступає як безупинний процес, стадіями якого виступають: діалог, згода або консенсус та практична діяльність; єдність цих стадій утворюють безперервний цикл партнерської взаємодії (М. Бахтін, С. Жданенко) [1, с. 87].

Важливо щоб професійна підготовка організовувалася на основі базових дидактичних принципів навчання (науковості, доступності, зв'язку навчання з життям, професійної спрямованості, системності, систематичності й послідовності, гуманізму та ін.) з урахуванням таких додаткових принципів:

- принципу партнерських відносин, що передбачають систему взаємодії та взаємовідношень, організованих на рівності, добровільності, творчій ініціативі учасників педагогічного процесу;

- принципу інтенсивного інформаційного обміну і соціально-педагогічної взаємодії, які забезпечують розвиток професійної педагогічної компетентності майбутнього вчителя;

- принципу інтегрованості професійно спрямованих знань педагогічних дисциплін;

- принципу можливості організації індивідуальної стратегії вибору освітніх програм професійної підготовки як необхідної умови успішного оволодіння майбутнім учителем основами професійної педагогічної компетентності.

Сучасне навчання у закладі вищої освіти зумовлене необхідністю впровадження основних завдань реформування системи освіти. Професійна підготовка майбутніх вчителів, має здійснюватися на основі технологій, які розвивають критичне мислення фахівця, сприяють розвитку умінь і навичок самостійного пошуку інформації з використанням різних інформаційних ресурсів, стимулюють можливості взаємонавчання студентів, участь їх у різних проєктах, спрямованих на оволодіння професійними компетентностями тощо.

Логіка процесу формування професійної компетентності майбутніх учителів з досліджуваної проблеми передбачає рух від засвоєння теоретичних знань про партнерство в освітньому процесі та особливості роботи вчителя в цих умовах до особистісного опанування необхідними діями і навичками професійної діяльності на засадах партнерства. У майбутнього вчителя необхідно сформувати здатність до партнерської взаємодії, яка тлумачиться як спроможність особистості до системи взаємин з іншими на засадах рівності, взаємоузгодженості дій в умовах спільної діяльності з метою досягнення обопільного успіху, що передбачає володіння педагогом достатнім рівнем знань, здібностей, умінь, навичок та особистісними якостями.

Розглянемо приклад використання технології диференціації та індивідуалізації навчання в межах вивчення педагогічної освітньої компоненти "Педагогіка". У межах цієї технології можна використовувати вправи за різним рівнем складності (аналітичний, конструктивний, творчий) і вправи

рефлексивного спрямування (вивчення особистісних рис, потенціалу, прогнозування саморозвитку та ін.). Такі завдання сприятимуть адекватному розумінню особистісного потенціалу студента, сприйняттю і розумінню особистості школяра, особливостей педагогічної діяльності.

Аналітичний рівень: "Дати визначення", "Вставити пропущені слова", "Закінчити речення". Змістом для цих вправ обираються теоретичні положення теми. Це може бути сутність ключових понять: педагог, вчитель; викладач, вихователь; специфіка педагогічної діяльності; професіограма вчителя, самовиховання; самоосвіта, професійний саморозвиток, партнерство, партнерська взаємодія тощо.

Конструктивний рівень: "Пояснити і обґрунтувати вислів видатного педагога", "Заповнити таблицю по визначенню і характеристиці складових певного педагогічного явища, процесу і т.п.", "Порівняти два процеси, явища і вказати відмінне і спільне", "Запропонувати варіант партнерської співпраці у конкретній ситуації". Для виконання завдань цього рівня можна обрати такі педагогічні явища як: педагогічна діяльність, педагогічна майстерність, особистісні риси вчителя, переваги і недоліки педагогічної діяльності педагога, специфіка роботи вчителя відповідно до різних професійних умов та ситуацій, місця роботи (різних закладів освіти) тощо.

Творчий рівень: "Скласти зразок заповідей вчителя", "Написати есе на тему: "Мій любий вчитель" та ін. Завдання цього рівня направлені на вияв особистого бачення майбутніми вчителями зразка, образу, ідеального вчителя і орієнтацію на позитивне.

Вправи рефлексивної спрямованості: а) вправи-описи своєї особистості, де студенти проводять самооцінку наявних рис характеру, зовнішність, поведінку, стиль спілкування: "Який я", "Мій портрет", "Яким мене бачать оточуючі"; б) вправи спрямовані на оцінку своєї особистості і можливості саморозвитку: "Я – реальний й Я – ідеальний", "Бар'єри самореалізації", "Я – майбутній вчитель"; в) вправи-описи портретів невідомих людей, навчальних закладів: "За фотографією опиши характер учня", "За фотографіями опиши своєрідність навчального закладу" та ін.. Доречно відзначити, що в здобувачів освіти на цьому етапі навчання, часто виникають певні труднощі: страхи щодо невміння виконати індивідуальні професійно орієнтовані завдання; психологічні бар'єри публічних виступів, невпевненість у своїх силах та ін. Для їх подолання пропонуються тренувальні вправи, використання опорних схем, таблиць, презентацій; чергування виконання вправ у письмовій та усній формі.

Встановлено, що освітнє середовище закладу вищої освіти розраховане на включення майбутніх учителів у різні види як навчальної так і поза навчальної

діяльності. Під час навчання необхідно залучати майбутніх учителів викладачами різних кафедр закладу освіти, куратором, студентськими громадськими організаціями до проведення індивідуальних, групових та масових заходів різностороннього характеру: участь у конкурсах, олімпіадах, святах, екскурсіях, виставках, студентських молодіжних проектах та ін. У результаті – розширюються знання, формуються професійно важливі, особистісні цінності, якості характеру, уміння, навички і необхідний особистий та соціальний досвід, що є особливо важливим у роботі вчителя для налагодження педагогічного партнерства.

Перед викладачем стоїть завдання у межах цієї діяльності моделювати ситуації, які будуть відтворювати зміст, динаміку, особливості професійної діяльності вчителя на засадах педагогіки партнерства. Саме так студенти зможуть активно засвоювати, перетворювати професійне середовище і на цій основі формувати професійну компетентність.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів до роботи на засадах педагогіки партнерства актуальними є пошуково-дослідницька технологія, проектна технологія, технологія роботи в "малих групах" та технологія розв'язання педагогічних задач. Робота студентів над однією проблемою передбачає обмін думками, висунення й обговорення ідей, пропозицій, прийняття спільного рішення, спільна професійно орієнтована діяльність. Під час такого навчання підвищується ефективність і продуктивність засвоєння теоретичних і практичних знань. Адже студент співставляє своє бачення вирішення проблеми з думкою інших, вчиться її відстоювати, приймати критичні зауваження, висловлювати зауваження іншим, йти на поступки, встановлювати колективну та особисту відповідальність за якість виконання завдання та ін. Усе це спрямоване на формування умінь та навичок вибудовувати власну стратегію професійної діяльності, самореалізації, що в кінцевому результаті сприяє розвитку професійної компетентності майбутніх учителів реалізовувати партнерську співпрацю.

Результати опитування майбутніх учителів історії та початкової освіти (першого бакалаврського і другого магістерського рівня вищої освіти спеціальності) Житомирського державного університету імені Івана Франка у 2023-2024 н.р. щодо ефективності застосованих технологій для формування індивідуальної професійної компетентності працювати на засадах педагогіки партнерства дають підстави стверджувати, що використання означених технологій та відповідних педагогічних умов здобувачам освіти забезпечується можливість активно засвоювати навчальну інформацію, вправляючись у виконанні педагогічних завдань, співвідносити засвоєне з власними знаннями, практичними діями і вчинками.

Отже, аналіз досвіду професійної підготовки майбутніх вчителів дає підстави констатувати, що навчання у закладі вищої освіти має бути адекватним сучасним стратегіям професійної освіти: навчальний процес має здійснюватися на засадах педагогіки партнерства із використанням технологій, що розвивають

толерантність, взаєморозуміння, діалогічність, повагу і врахування інтересів кожного учасника взаємодії; індивідуальну та колективну відповідальність за дії, виконання поставлених завдань, прийнятих особистих зобов'язань, отриманого результату; оволодіння теоретичними та практичними основами професійної педагогічної діяльності – професійної компетентності педагога.

Список використаних джерел

1. Бобро А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічного партнерства з суб'єктами освітнього процесу. *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки". Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*. 2023. № 4. С. 73–80.
2. Жданенко С. Б. Партнерська взаємодія у процесі становлення громадянського суспільства: соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філософ. наук. Харків, 2003. 207 с.
3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : навч. посіб. Київ : Укр.-фін. ін-т менедж. і бізнесу, 1997. 302 с.
4. Ковальчук В. А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
5. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. 2019. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> (дата звернення: 01.11.2024).

Podoliak, M.,
PhD in Education, Assistant Professor,
Department of the Ukrainian and Foreign Languages,
Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary
Medicine and Biotechnologies Lviv

УДК 37.018.554:371.32(4)+(7)

THE CURRENT STATE OF PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN VETERINARY PROGRAMS IN THE COUNTRIES OF EUROPE, NORTH AND SOUTH AMERICA

In today's world, globalization and international cooperation are becoming increasingly important aspects of professional activity, especially in veterinary medicine. Teaching a foreign language at the veterinary faculty opens new horizons for students and is necessary for their successful careers. Veterinary medicine is an integral part of the health of animals and people. It covers various activities, including preventing, diagnosing, and treating animal diseases and studying the relationship

between animal health and environmental safety. Today, in a world where animals are essential partners for humans, veterinary medicine plays a crucial role in ensuring food security, controlling zoonoses – diseases transmitted from animals to humans – and preserving biodiversity. Thanks to veterinary specialists, we can maintain the health of pets and protect the health of society as a whole, improving the quality of life of people and animals. As veterinary medicine is actively integrated into international research, standards, and practices, knowledge of foreign languages becomes essential for gaining access to new scientific achievements and technologies.

Our research aims to study the educational and methodological complex of foreign language teaching in veterinary programs in Europe and North and South America.

We selected one or more universities that train veterinary doctors in a particular country on the chosen continent. We chose the most famous faculties with a long history and the most significant number of students. The selection criteria of veterinary faculties for our analysis were:

- Number of students;
- Rating in the country;
- The best rating among veterinary faculties in the country;
- Reviews of students and graduates.

For this purpose, we created a Google form with questions about how and methods of teaching foreign languages at veterinary faculties and technical and online tools teachers use in education. We sent this form to teachers, students, and graduates of veterinary faculties, who filled it out and sent us their answers. The questions in the Google form were as follows:

*Is foreign language taught in Your University for Veterinary Medicine Students?
Yes/No*

How many foreign language lessons (English/German/French etc.) do students have during the whole course of study (hours/Credits ECTS)? Per Semester?

Do foreign language teachers use distant or blended learning while teaching? If yes, what type of platform (Canvas, Moodle, Google classroom, Chamilo etc.)?

What evaluation methods of students (tests, oral exams, written tasks, essays, etc.) are used more often in foreign language lessons?

What additional technologies are used while conducting foreign language lessons (mobile apps, websites, etc.)?

Do students learn specialized foreign language (i.e Veterinary Medicine English) or general one (English)?

If You have any additional information about foreign language learning in Your University, please write here.

Table 1

**Quantitative data on foreign language teaching in
veterinary programs in Europe, North and South America**

No	Country	Number of hours, credits and term of study
1	Romania	16 credits, 8 semesters
2	Belgium	14 credits, 4 semesters
3	France	8 credits, 4 semesters
4	Georgia	7 credits
5	Mexico	6 credits
6	Slovenia	6 credits, two semesters
7	Italy	3-6 credits
8	Poland	2-6 credits, 2-4 years
9	Bulgaria	5 credits, 2 semesters, 2 credits for 2 elective semesters
10	Turkey	Two years
11	Croatia	5 credits, two semesters
12	Czech Republic	4 credits, two semesters
13	Brazil	4 credits
14	Finland	2-4 credits
15	Serbia	2 credits, one semester
16	Argentina	One semester
17	Denmark	There is none
18	Sweden	There is none
19	Switzerland	There is none
20	Lithuania	There is no foreign language, there is a Lithuanian course for foreigners
21	Estonia	No, there is an Estonian course for foreigners
22	Norway	None, but elective language courses are available
23	Hungary	There is none
24	Slovakia	No, there is a Slovak course for foreigners
25	Austria	There is none
26	Germany	There is none
27	Netherlands	There is none
28	Great Britain	There is none
29	Portugal	There is none
30	Spain	There is none
31	Greece	There is none
32	USA	No, there are language courses and groups that are not included in the educational process
33	Canada	No, there are language courses and groups that are not included in the educational process

In addition, we examined university websites, curricula, and documents that regulate the educational process. Thus, the source base of our research is:

Curricula of veterinary faculties;

The results of the teachers' survey;

Results of the study of students and graduates;

Information is on the websites of universities, faculties, and departments.

In the European Union, an organization accredits veterinary education institutions among member countries. It is called the European Association of Veterinary Education Institutions (EAEVE). Any university seeking accreditation must meet the requirements set by this organization. In addition, it harmonizes veterinary education in the EU and promotes the mutual recognition of veterinary specialist diplomas among member countries. One of the essential points that will ensure the recognition of the diploma of a veterinary specialist and further employment in any EU member state is knowledge of the language of the country in which the candidate or graduate will work. That is, according to this Directive 2005/36, veterinarians must know one or more foreign languages [1].

The results of our research are presented in Table 1, which displays quantitative data (number of hours, credits, semesters, years) related to the teaching of English at the veterinary faculties of the countries we selected.

A specialist in veterinary medicine and any other specialty must know professional vocabulary and skillfully use a foreign language. Moreover, the modern professional market requires such competencies from graduates of higher education institutions. That is why more knowledge and skills are needed from the teachers of foreign languages of specialized faculties. This especially applies to knowledge of professional vocabulary and fundamental concepts and laws of the specialties in which a teacher teaches a foreign language. For example, a foreign language teacher with basic knowledge of veterinary medicine, who knows foreign language terminology and understands its meaning, will have a significant advantage in foreign language teaching over a teacher without such knowledge. In this case, the advantage will manifest in the effectiveness of student training and acquisition of new skills and knowledge.

References

1. European Parliament and Council. (2005). *Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September*. Retrieved October 21, 2024, from <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:255:0022:0142:EN:PDF>.
2. EF Education First. (2024). *English Proficiency Index*. Retrieved October 23, 2024, from <https://www.ef.com/wwru/epi>.

Сєвідов В. П.,

УДК 378.1(477)

канд. с.-г. наук, доцент,
доцент кафедри плодоовочівництва
і зберігання продукції рослинництва,
Державний біотехнологічний
університет, м. Харків

Сєвідова І. О.,

д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри соціальних
та економічних дисциплін,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

Лещенко І. В.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. Реалізація ефективної державної політики України в сфері науки, освіти та культури у контексті європейської інтеграції передбачає взаємне зняття будь-яких принципових, на відміну від технічних, обмежень на контакти й обміни, на поширення інформації. Особливо важливим є здійснення спільних наукових, культурних, освітніх та інших проектів, залучення українських вчених та фахівців до загальноєвропейських програм наукових досліджень [1]. Реалізація Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України потребує модернізації освітньої галузі, яка в сучасних умовах стає провідним генератором суспільно-політичних і культурних змін. Процес змін освіти та науки в Україні передбачає створення якісно нової системи управління закладами освіти. Європейський вибір України зумовлює необхідність формування освітньої та наукової стратегії європейської інтеграції [2].

Виклад основного матеріалу. Практичне здійснення інтеграційного процесу можливе лише за умови доповнення загальноєвропейського виміру співпраці регіональною інтеграцією та поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС. Повною мірою поважаючи права, компетенцію один одного щодо змісту

навчання та організації освітніх систем, а також культурне, мовне розмаїття, Україна та ЄС в рамках "Угоди про Асоціацію з ЄС" зобов'язались сприяти розвитку співпраці в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу, посилення знань щодо відповідних культур. Так, наприклад, співпраця у сфері освіти, серед іншого, базуватиметься на Болонському процесі, а також на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 р. щодо подальшої європейської співпраці щодо якості вищої освіти та від 23 квітня 2008 р. щодо встановлення рамок європейських кваліфікацій для навчання протягом життя. Державна політика України в сфері науки, освіти та культури у контексті європейської інтеграції передбачає суттєву трансформацію усіх освітніх рівнів: запровадження "Нової української школи" (середня освіта); підвищення якості управління та забезпечення прозорості діяльності університетами, забезпечення якості освіти відповідно до Болонського процесу; "перезавантаження" системи професійно-технічної освіти та забезпечення доступу до навчання протягом життя. Не дивлячись на повільний хід реформ, що наближають Україну до освітнього, наукового та культурного просторів ЄС, Україна має високі показники в сфері освіти і в 2018 р. в Індексі людського капіталу Всесвітнього економічного форуму має високе 24-е місце (із 130), між Литвою (25) і Британією (23). Тим не менше, система освіти, включаючи вищу та професійну освіту, потребує реформування, щоб відповідати міжнародним стандартам, полегшити вихід випускників на ринок праці та краще задовольняти потреби економіки. Безумовно спеціальні програми від уряду, а саме виділення безвідсоткового кредиту на житло для випускників аграрних вузів працюючих в сільській місцевості та на розвиток аграрного бізнесу спонукало б залишатись в Україні.

Загальна ціль державної політики України в контексті її європейської інтеграції полягає у формуванні відкритого та інклюзивного суспільства, що базується на спільних цінностях, через покращення доступу до освіти, роботи та медичних послуг, особливо для найбільш вразливих груп населення, включаючи людей, які постраждали від вторгнення російської федерації. У контексті державної політики в галузі освіти плануються посилення координації у сфері досліджень та культурного розвитку з державами-членами ЄС. Координація гуманітарних донорів забезпечується Департаментом гуманітарної допомоги та цивільного захисту Європейської Комісії (ЕЧО) [3]. Болонський процес став поштовхом для перегляду принципів і методології контролю якості освіти за міжнародними стандартами і позитивно впливає на якість підготовки студентів в українських вузах. Створення європейського простору вищої освіти сприятиме високій мобільності й конкурентоспроможності знань і умінь українських

громадян [4]. Цілісна політика ЄС, яка розробляється і здійснюється в галузі вищої освіти в останні десятиріччя, сприяє формуванню наднаціональних інститутів, послідовній роботі зі створення загальноєвропейської системи вищої освіти. Серед важливих для України залишається проблема якості освіти. Національна вища школа відкриває для себе можливості набуті нових позитивних рис, що складаються на основі інтеграційних тенденцій, а також визначити своє місце на теренах європейського освітнього простору [5]. Сьогодні все ще доводиться констатувати, що українські ЗВО діють різноспрямовано. Вони не тільки не змогли консолідувати свій інтелектуальний потенціал навколо ключових проблем розвитку суспільства, а навпаки, у багатьох випадках навіть виступають як конкуруючі суб'єкти.

Висновки. Отже, інтеграція України в ЄС значною мірою охоплює соціокультурний, науковий та освітній аспекти. Отже, враховуючи ці пріоритети, інтеграція повинна також сприяти проведенню реформи в галузі освіти та інформації. Це дозволить вирішити проблему стандартизації методів проведення досліджень і принципів отримання вищої освіти. Саме цьому відповідність українських ЗВО вимогам і стандартам європейської вищої освіти є таким важливим питанням. Проведення структурних реформ у сфері науки України з урахуванням цих чинників дозволить підвищити рівень участі українських ЗВО та НДІ в галузі європейських досліджень. Отже, європейська інтеграційна політика України є, в першу чергу, інструментом здійснення внутрішніх реформ, спрямованих на модернізацію країни, створення демократичних інститутів та, в перспективі, і досягнення європейського рівня життя. З інтеграцією в європейський політичний, економічний і соціальний простір виникають нові можливості для модернізації та інноваційного розвитку соціально-економічної системи України.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 р. № 1155-р. Офіційний вісник України. 2023. № 1. Ст. 28.
2. Купчишина В. Ч. Теоретичні аспекти впровадження євроінтеграційних процесів у систему вищої освіти України. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. 2. С. 11–16.
3. Турчин Я. Б., Івасечко О. Я., Цебенко О. О. Принципи гуманітарної допомоги європейського союзу: імплементація та виклики. *Регіональні студії*. 2024. № 36. С. 106–111.
4. Черненко О. В. Особливості менеджменту та маркетингу вищої освіти в контексті європейської інтеграції. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2020. С. 33–35.
5. Чала Ю.В. Євроінтеграційні тенденції в сфері освіти. *Бізнес Інформ*. 2012. № 3. С. 92–94.

Тулюпа Р. О.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

УДК 37.018.43

ЦИФРОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У контексті перманентної диджиталізації суспільства та інтенсивної імплементації інформаційних технологій у процеси навчання й соціалізації, цифровий інструментарій у закладах вищої освіти набуває статусу конститутивного елемента освітнього процесу як особливої сфери комунікативної діяльності. Цифрові платформи, віртуальні середовища та багатофункціональні інструменти, інфраструктурно вбудовані в університетське життя, поступово стають медіаторами освітньої взаємодії, трансформуючи не лише просторово-часові параметри педагогічної практики, а й модифікуючи структуру самого освітнього дискурсу [3, с. 11]. Внаслідок цього змінюється й комунікаційна парадигма: від традиційно ієрархічної моделі до мережевого, багатовимірного механізму синергетичних комунікативних обмінів, у межах якого стираються межі між синхронною та асинхронною взаємодією.

Феномен цифрового інструментарію як комунікаційного засобу у закладах вищої освіти засвідчує виникнення нової епістемології освітньої комунікації, де відбувається реляційне поєднання дистанційних і багатовекторних форматів взаємодії, що включають інтерактивний, мультимедійний і персоналізований контент [2, с. 217]. Така трансформація обумовлює переосмислення традиційної дидактики, яка інтегрується з інформаційно-комунікаційними технологіями та перетворюється на багаторівневий, децентралізований процес із полісуб'єктною участю. Зокрема, цифровий інструментарій усуває топологічні обмеження академічного простору, відкриваючи нові канали для гетерогенних форм комунікативної взаємодії, котрі базуються на транзитивних потоках знань і створюють поліфонію освітніх інтенцій.

В умовах глобалізації інформаційних технологій, цифровий інструментарій набуває все більшої ваги у сфері вищої освіти, ставши каталізатором трансформаційних процесів у комунікації та когнітивному розвитку здобувачів освіти. Його інтеграція в освітній контекст сприяє формуванню нових моделей взаємодії, де технології слугують не лише засобами передачі знань, але й

каталізаторами взаємодії між учасниками освітнього процесу [5, с. 106-107]. Системи управління навчанням (LMS), зокрема, забезпечують моніторинг та інтерактивний зворотний зв'язок між здобувачами освіти й викладачами, що є основою для організації ефективного освітнього середовища, орієнтованого на результативну комунікацію [6, с. 47]. Інтерактивні платформи, у свою чергу, створюють умови для реалізації негайного обміну інформацією та групової роботи, що посилює колективну когнітивну активність. Прогресивні технології для створення та обробки контенту дозволяють індивідуалізувати освітній процес, що забезпечує високий рівень взаємодії між здобувачем освіти та навчальним матеріалом. Віртуальні лабораторії, як інноваційна форма навчання, оптимізують практичне застосування теоретичних знань, допомагаючи зменшити бар'єри між теорією та практикою (табл. 1).

Таблиця 1

Цифровий інструментарій у контексті інтерактивної комунікації та когнітивної взаємодії в закладах вищої освіти

Цифровий комунікаційний інструмент	Цифровий комунікаційний інструмент	Цифровий комунікаційний інструмент	Цифровий комунікаційний інструмент
Системи управління навчанням (LMS)	Системи управління освітнім процесом, або LMS (Learning Management System), забезпечують структурований простір для інтерактивної взаємодії між здобувачами освіти та викладачами, об'єднуючи елементи комунікації, планування та моніторингу	LMS трансформують процеси передачі знань, надаючи змогу інтегрованого двостороннього спілкування, зокрема за допомогою дискусійних форумів, електронних повідомлень та чатів, що розширюють можливості інтерактивного впливу учасників освітнього процесу	Moodle, Blackboard, Canvas
Інтерактивні комунікаційні платформи	Цифрові платформи, що дозволяють синхронну або асинхронну взаємодію, орієнтовану на колаборацію та швидкий обмін інформацією, адаптуючи освітній процес до потреб сучасного інформаційного середовища	Такі платформи забезпечують можливості гнучкого діалогу, сприяючи створенню динамічного інформаційного обміну між викладачами та здобувачами освіти, підтримуючи тим самим колективний когнітивний розвиток і підвищення рівня залученості до освітнього процесу	Zoom, Microsoft Teams, Google Meet

<p>Освітні соціальні мережі</p>	<p>Соціальні платформи, інтегровані в освітній процес, дозволяють реалізацію багатоканальної комунікації через створення навчальних груп, спільнот і подій з можливістю адаптації до різнорівневих інформаційних потреб учасників</p>	<p>Освітні соціальні мережі сприяють побудові довірчих, неформальних відносин між учасниками освітнього процесу, що підсилює комунікативну взаємодію та забезпечує розвиток соціально-комунікативних компетентностей</p>	<p>Edmodo, Facebook Groups, LinkedIn</p>
<p>Спеціалізовані інструменти тестування та оцінювання</p>	<p>Інструменти для створення та проведення оцінювання, що дозволяють автоматизувати процес перевірки знань, зменшити ризик суб'єктивності та полегшити процес моніторингу індивідуальних результатів здобувачів освіти</p>	<p>Інструменти для тестування стимулюють самооцінку та рефлексивне мислення здобувачів освіти, забезпечуючи зворотний зв'язок між викладачем і здобувачем освіти, що сприяє поступовому вдосконаленню освітнього процесу через надання даних про досягнення і проблеми</p>	<p>Kahoot!, Google Forms, Quizlet</p>
<p>Цифрові інструменти для роботи з контентом</p>	<p>Інструменти для створення, обробки та збереження навчальних матеріалів, які сприяють розробці адаптованого контенту, полегшуючи процес самостійного засвоєння знань</p>	<p>Дозволяють викладачам підвищити візуалізацію інформації та адаптувати навчальні матеріали для різних рівнів сприйняття, що забезпечує поліпшення когнітивного занурення здобувачів освіти у навчальний контекст і стимулює комунікативну взаємодію з інформаційним матеріалом</p>	<p>Canva, Microsoft Office, Google Workspace</p>
<p>Віртуальні лабораторії та симулятори</p>	<p>Спеціалізовані цифрові середовища, що дозволяють моделювання реальних ситуацій і забезпечують можливість практичного застосування знань у віртуальних умовах</p>	<p>Такі інструменти сприяють реалізації інноваційного підходу до навчання, забезпечуючи інтерактивну взаємодію між теоретичними знаннями та їхньою практичною реалізацією, що створює комунікативні зони співпраці та розвиток професійних навичок</p>	<p>Labster, PhET Interactive Simulations, Cisco Packet Tracer</p>

Джерело: систематизовано автором на основі [3; 5; 6].

У сучасній міжнародній практиці, зокрема у вищій освіті таких країн, як Сполучені Штати Америки та Німеччина, спостерігається значна інтеграція цифрових інструментів для забезпечення ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу. Наприклад, понад 85% університетів у США використовують інноваційні платформи [4], які дозволяють забезпечити віртуальну взаємодію між здобувачами освіти та викладачами, створюючи так званий "дигітальний кампус" [6, с. 121]. Аналогічна тенденція спостерігається й у Німеччині, де, за останніми даними, більше 78% закладів вищої освіти активно інтегрують цифрові платформи та інструменти у свої освітні процеси [4]. Це не лише оптимізує доступ до інформації, але й значно полегшує комунікативну взаємодію між учасниками освітнього процесу, підвищуючи загальний рівень інклюзивності та адаптивності вищої освіти.

В Україні, зважаючи на специфічні виклики соціально-економічного характеру, спостерігається дещо відмінний, хоча й схожий у напрямі, процес адаптації цифрових технологій у вищій освіті. Зокрема, більше 70% закладів вищої освіти в Україні впроваджують інструменти цифрової комунікації на платформі Moodle [1], що стала стандартом для дистанційного навчання в умовах пандемії та війни. При цьому, українські університети, зокрема такі провідні заклади, як Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Львівська політехніка [1], активно використовують цифрові засоби як для комунікації, так і для забезпечення адаптивного навчання, що дозволяє гнучко реагувати на непередбачувані соціально-політичні обставини.

Варто зазначити, що ефективність застосування цифрових інструментів в освітньому процесі значною мірою залежить від рівня цифрової компетентності як викладацького складу, так і студентства. Дослідження показують, що близько 68% викладачів українських ЗВО відчувають потребу у підвищенні кваліфікації щодо цифрових інструментів [1; 3], що свідчить про необхідність системного підходу до оволодіння такими навичками.

Отже, цифрові платформи та засоби комунікації стають не лише інструментом викладання, а й потужним каталізатором загальної модернізації освітнього процесу, що дає змогу українським ЗВО наблизитися до міжнародних стандартів якості освіти. Загалом, цифрові інструменти в освітньому процесі забезпечують не лише ефективну комунікацію, а й створюють умови для багатовимірної когнітивної взаємодії, де інформаційні технології виступають як об'єднувальний та стимулювальний фактор у процесі навчання. Необхідно зауважити, що цифровий інструментарій у сучасному ЗВО набуває статусу не тільки комунікаційного засобу, але й когнітивного медіатора, здатного структурувати та реконфігурувати сам освітній процес. Застосування дистантних технологій, таких як: Moodle, Blackboard, Microsoft Teams, здійснює

синергетичний вплив на освітнє середовище, надаючи йому динамічну ітеративність та адаптивну архітектуру. Відповідно, цифровий інструментарій у вищій освіті створює паралельну онтологічну структуру освітнього простору, де віртуальні ресурси набувають статусу не просто допоміжних засобів, а інтегративних компонентів, здатних каталізувати й переосмислити самі принципи педагогічної діяльності та освітньої взаємодії.

Список використаних джерел

1. Цифровізація ЗВО в Україні. Державна служба статистики України. 2024. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Замрозевич-Шадріна С., Юденкова О., Антощук С. Навички майбутнього в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців: як цифровізація змінює вимоги до освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2024. № 2.71. С. 216–221.
3. Носовець Н., Мисливець Ю., Барбаш Є. Цифровізація освітнього процесу закладів вищої освіти. *Освітні, педагогічні науки. Дидактика*. 2024. № 2. С. 8–14.
4. Digitization of education. Statista. 2024. URL: <https://www.statista.com/search/?q=Digitization+of+education&p=1> (дата звернення: 01.11.2024).
5. Aurelia S. Industry 4.0: Key Technological Advances and Design Principles in Engineering, Education, Business, and Social Applications. CRC Press, 2024. 408 p.
6. Wuttke E. Vocational Education and Training in the Age of Digitization: Challenges and Opportunities. Verlag Barbara Budrich, 2020. 280 p.

Ющишина Л.О.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

УДК 005.574(075.4)

ДИНАМІКА КОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СТУДЕНТСЬКИХ ГРУПАХ

Міжособистісна взаємодія є центральним аспектом життєдіяльності студентських колективів, що виявляється у спільному навчальному процесі, обміні думками та комунікації на різних рівнях. Однак, коли особисті цілі, потреби чи очікування учасників не збігаються, виникає потенційне джерело конфліктів. Різноманітність

цінностей та індивідуальних характеристик здобувачів вищої освіти значною мірою впливає на якість їхньої взаємодії та рівень взаєморозуміння.

Конфліктні ситуації виникають через розбіжності в потребах і цілях, що є неминучим наслідком індивідуальних відмінностей людей; у зв'язку з соціальним статусом членів групи, матеріальними чи духовними інтересами, а також через питання престижу та особистої гідності. Оскільки сприйняття, емоції та цінності у кожної людини різні, у процесі взаємодії неминуче виникають суперечності та незгоди, які можуть переростати у конфлікти.

На поведінку здобувачів вищої освіти впливають їхні психологічні особливості, включно з акцентуаціями характеру, рівнем саморегуляції та емоційною стабільністю. Конфлікти в студентській групі часто зумовлені різницею у психологічних характеристиках її членів та їхніх потребах. Внутрішні конфлікти, що відбуваються в одному напрямку, можуть вступати в протиріччя із зовнішніми конфліктами, які мають іншу спрямованість [2].

Розуміння психологічних особливостей, таких як акцентуації характеру та особливості поведінки, сприятиме кращому розумінню характеру сучасних здобувачів освіти і, відповідно, допомоги у вирішенні міжособистісних конфліктів. Наприклад: здобувачі освіти з гіпертимною акцентуацією характеру не переносять одноманітності, монотонної роботи, ізоляції, обмеженості у спілкуванні та бездіяльності. Акцентуація типу "гіпертимний" призводить до імпульсивності та підвищеної готовності до конфліктних дій. Тривожний тип учасників схильний уникати конфліктів, але це веде до накопичення прихованої напруги. Демонстративний тип прагне привернути увагу, і тому такі особи можуть підсвідомо ініціювати конфлікти для підтвердження власного статусу у групі.

Індивідуальні особливості поведінки, які формуються в процесі розвитку особистості, відображаються у її діях та вчинках. Зазвичай особистісний розвиток супроводжується подоланням внутрішніх суперечностей, коли власні потреби та цінності не узгоджуються із зовнішніми вимогами. Такі ситуації називають мотиваційним конфліктом, який найчастіше виникає через психологічні потреби.

Американський психотерапевт Е. Шостром у своїх дослідженнях розглядає внутрішні конфлікти особистості, аналізуючи психологічні аспекти свободи та відповідальності індивіда. Шостром розрізняє "людину-маніпулятора" та "людину-актуалізатора". Самоактуалізуючі особистості реалізують свій внутрішній потенціал, живучи повноцінним та наповненим життям. Натомість маніпулятори надмірно зосереджені на контролі над іншими, що призводить до втрати здатності відчувати справжню радість. Їхній стиль життя базується на обмані, цинізмі та прагненні до контролю, тоді як актуалізатори відзначаються чесністю, усвідомленістю та оптимізмом [5].

В. Шапар зазначає, що "маніпулятор" характеризується внутрішньою суперечністю, тоді як "актуалізатор" – це – багатогранна особистість із взаємодоповнювальними рисами [3, с. 281].

Конфлікти можуть як позитивно, так і негативно впливати на групову динаміку. Позитивний вплив виявляється у стимулюванні креативного мислення, зміцненні групової ідентичності та розвитку комунікативних навичок. Негативний вплив проявляється у зниженні групової згуртованості, підвищенні стресу та зниженні мотивації до навчання.

Існуючий конфлікт між суб'єктивним бажанням до самоуправління і характерним для студентської групи процесом структурування ролей пов'язаний із складним організмом розвитку та особистим сприйняттям (чи не сприйняттям) членів своєї групи. У відповідь на вплив різних несприятливих факторів спрацьовують захисні фізіологічні реакції, які виникають в організмі людини, такі як стрес, неврози, фрустрація, страх та ін. У зв'язку з цим необхідним вбачається розроблення і проведення заходів щодо зниження рівня негативних емоцій, психологічна адаптація та психокорекція [4].

Міжособистісне спілкування у студентських групах є формою соціальної взаємодії, основною метою якої є досягнення комунікативної згоди або консенсусу. У конфліктних ситуаціях учасники часто використовують критику як спосіб дорікнути партнеру або перекласти на нього свою провину. Однак важливо пам'ятати, що для конструктивного вирішення конфлікту необхідно правильно застосовувати критику, вміти тактовно висловлювати свої претензії та адекватно реагувати на зворотні зауваження. Протидіяти конфліктним ситуаціям допомагає здатність особистості до саморегуляції поведінки, уміння конструктивно вирішувати проблеми в комунікації, здатність приймати рішення, а також наполегливість та ініціативність. Усі ці якості становлять суть асертивності.

Асертивна поведінка у конфліктних ситуаціях включає вміння висловлювати свої претензії та очікування у відкритій і неконфронтаційній формі, поважати погляди інших учасників конфлікту та конструктивно приймати зворотний зв'язок. Такий підхід сприяє зниженню емоційної напруги, покращує розуміння між сторонами та створює передумови для продуктивного розв'язання конфлікту [1]. Асертивність допомагає особистості підтримувати баланс між власними потребами та інтересами інших, що робить її одним із ключових навичок у подоланні конфліктів і створенні здорового клімату у міжособистісних стосунках.

Таким чином, варто відзначити, що динаміка конфліктної взаємодії у студентських групах відображає складний процес, зумовлений різноманітними індивідуальними та груповими факторами. Розуміння та вирішення конфліктів

зумовить покращення психологічного клімату в групі та загальної ефективності навчальної діяльності. Асертивна поведінка перетворює конфлікт на конструктивний інструмент покращення взаємин у міжособистісному спілкуванні здобувачів освіти, а виважена критика сприяє формуванню здорових стосунків у студентській групі та запобігає виникненню небажаних суперечок. Уміння розпізнавати та конструктивно реагувати на конфлікти є важливою навичкою як для окремих студентів, так і для успішного функціонування навчального колективу загалом. Впровадження програм з розвитку комунікативних навичок та саморегуляції сприятиме зміцненню групової згуртованості та ефективному вирішенню конфліктів у студентському середовищі.

Список використаних джерел

1. Кучерява О., Ющишина Л. О. Асертивність і критика у конфліктній взаємодії в організації. *Сучасні технології менеджменту* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 8 грудня 2020 р.). Луцьк, 2020. С. 353–354.
2. Осовська Г. В. *Комунікації в менеджменті* : курс лекцій. Київ : Кондор, 2017. 218 с.
3. Шапар В. Б. *Майстерність спілкування й керування людьми*. Харків : КСД, 2010. 416 с.
4. Ющишина Л. О. Психологічні особливості конфліктів у студентській групі в процесі спільної навчальної діяльності. *Психологічні основи здоров'я, освіти, науки та самореалізації особистості* : матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 7–8 квітня 2022 р.). Луцьк, 2020. С. 195–198.
5. Shostrom E. *Man the Manipulator: The Inner Journey from Manipulation to Actualization*. Bantam Books; 6th Printing Edition, 1979. 189 p.

СЕКЦІЯ 5. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

SECTION 5. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Моложон К. О.,

УДК 58:069.029:502.15(043.2)

доктор філософії в галузі 09 Біологія,
асистент кафедри ботаніки, екології
та садово-паркового господарства,
Мелітопольський державний
педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Мелітополь

**ОЦІНКА ЗМІН БЕТА-РІЗНОМАНІТТЯ
УГРУПОВАНЬ ТРАВ'ЯНИСТИХ РОСЛИН ПІД
ВПЛИВОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ПАРКУ**

Міста розростаються по всьому світу, і урбанізація вважається глобальною загрозою для біорізноманіття. Серед багатьох видів людської діяльності, що спричиняють втрату оселищ, урбанізація спричиняє одні з найбільших локальних темпів вимирання і часто призводить до зникнення переважної більшості місцевих видів (1). Міські оселища по всьому світу стають все більш схожими за своєю структурою та складом, що призводить до гомогенізації екосистемних функцій (2). Екологічні умови у містах демонструють послідовні зміни фізичних та біологічних параметрів вздовж градієнтів урбанізації (3). Видове різноманіття, багатство та рівномірність угруповань рослин знижуються зі збільшенням інтенсивності урбанізації (4).

Рослинні угруповання чутливо реагують на розширення міст і тому слугують індикаторами землекористування людини. Система індикаторних видів Елленберга є загальноновизнаною і використовується для характеристики кліматичних, світлових та ґрунтових умов у Центральній Європі та за її межами (5). Завдяки численним підтвердженням кореляціям з інструментальними вимірюваннями параметрів середовища, значення індикаторів Елленберга широко використовуються для різних екологічних аналізів (6).

В умовах міста, фітоіндикаційні оцінки вказують на те, що порівняно з великим лісом, малі лісові ділянки мають сухіший, багатший на поживні речовини і менш кислий ґрунт (7). Види які частіше зустрічаються у міському середовищі мають вищі фітоіндикаційні оптимуми для рН ґрунту та вмісту азоту

в ґрунті (8). Фітоіндикація вказує на те, що фактор евтрофікації та антропогенної трансформації впливають спільно та призводять до зменшення різноманітності трав'яного покриву. Надходження поживних речовин призводить до підвищення доступності поживних речовин для рослин, що сприяє зростанню високих і конкурентоспроможних трав, які витісняють інші види рослин (9).

Метою дослідження було перевірити наступні гіпотези: 1) зміни умов середовища індуковані реконструкцією міського парку можна ідентифікувати за допомогою фітоіндикації; 2) реконструкція парку є драйвером змін рослинного покриву на рівні окремих полігонів а також у межах окремих полігонів; 3) інформаційна цінність фітоіндикаційних шкал зростає за умов антропогенних порушень середовища. Дослідження проводилося в рекреаційній зоні Ботанічного саду Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (Україна) (48.43°N 35.05°E). У міському парку була проведена реконструкція на площі 2,8 га. Рослинний покрив був описаний у межах двох полігонів в зоні яка зазнала реконструкції (полігони a, b) та у межах двох полігонів з території де реконструкції парку не було (c, d). Кожен полігон складався зі 105 пробних точок. Точки були розташовані вздовж 7 трансект по 15 точок у кожній. Відстань між точками в трансекті, а також відстань між трансектами, становила 3 м. Таким чином, рослинність була описана у 105 квадратах розміром 3×3 метри у кожному з полігонів. Проективне покриття рослин було оцінено візуально. На всіх ділянках всі види були ідентифіковані до видового рівня. Сіянці та саджанці деревних порід згодом були виключені з аналізу. Таксономія рослин базується на Euro+Med Plantbase.

При оцінці фітоіндикаційної шкали визначено зміни екологічних режимів, які виникають внаслідок реконструкції парку. Виявлено, що реконструкція призводить до суттєвої зміни світлового режиму паркового насадження, що має прямий вплив на рослинний покрив та ґрунт. Більша кількість сонячної радіації в поєднанні з кращою продувасністю призводять до більшої інтенсивності випаровування води з поверхні ґрунту та зростанню його твердості. Зміни стану лісової підстилki у парку внаслідок реконструкції виступають фактором варіювання кислотності ґрунту. Реконструкція виступає провідним чинником, який визначає режим мінливості зволоження ґрунту та мікрокліматичних умов у парку. Загальні тенденції змін мікрокліматичних умов у парку внаслідок реконструкції можуть бути пояснені зменшенням щільності кронового простору через обрізку крон та видалення старих дерев. Реконструкція парку порушує перебіг довготривалих процесів які забезпечують структурування рослинного покриву, внаслідок чого відбувається часова та просторова розсинхронізація динаміки екологічних процесів. Збільшення "шорсткості" просторої мінливості

рослинного покриву під впливом реконструкції супроводжувалось збільшенням видового різноманіття угруповання.

Список використаних джерел

1. Vale T. R., Vale G. R. Suburban bird populations in west-central California. *Journal of Biogeography*. 1976. Vol. 3. No. 2. P. 157.
2. Urban ecological systems: Scientific foundations and a decade of progress / S. T. A. Pickett et al. *Journal of Environmental Management*. 2011. Vol. 92. P. 331–362.
3. Seto K. C., Sánchez-Rodríguez R., Fragkias M. The New Geography of Contemporary Urbanization and the Environment. *Annual Review of Environment and Resources*. 2010. Vol. 35. No. 1. P. 167–194.
4. Plant diversity along an urbanization gradient of a tropical city / B. A. Alue et al. *Diversity*. 2022. Vol. 14. No. 12. Article 1024.
5. Dyderski M. K., Wrońska-Pilarek D., Jagodziński A. M. Ecological lands for conservation of vascular plant diversity in the urban environment. *Urban Ecosystems*. 2017. Vol. 20. No. 3. P. 639–650.
6. Schaffers A. P., Sýkora K. V. Reliability of Ellenberg indicator values for moisture, nitrogen and soil reaction: a comparison with field measurements. *Journal of Vegetation Science*. 2000. Vol. 11. No. 2. P. 225–244.
7. Godefroid S., Koedam N. How important are large vs. small forest remnants for the conservation of the woodland flora in an urban context? *Global Ecology and Biogeography*. 2003. Vol. 12. No. 4. P. 287–298.
8. Vallet J., Daniel H., Beaujouan V., Rozé F. Plant species response to urbanization: comparison of isolated woodland patches in two cities of North-Western France. *Landscape Ecology*. 2008. Vol. 23. No. 10. P. 1205–1217.
9. Mölder A., Schneider E. On the beautiful diverse Danube? Danubian floodplain forest vegetation and flora under the influence of river eutrophication. *River Research and Applications*. 2010.

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Гусак С. Г.,

УДК 159.9:001.8

викладач вищої категорії,
ВСП Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету
природокористування, с. Вишня

Рондяк М. Г.,

викладач вищої категорії,
ВСП Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету
природокористування, с. Вишня

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СИНЕРГІЇ
НАУКИ ТА ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Демократичний шлях розвитку України зумовлений стратегічною метою входження її до європейського співтовариства. Це також є вимогою сьогодення – відповідь на існуючі глобальні тенденції, серед яких зростання соціальної мобільності, зміна комунікацій, розвиток технологій, важливість уміти адаптуватись та швидко навчатись.

На сучасному етапі цивілізаційного розвитку особливої актуальності набуває проблема створення умов для формування особистості, здатної до самоактуалізації, творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток суспільства. Відтак для всебічного розвитку індивідуальності молодої людини на основі виявлення її задатків і здібностей варто створити творче освітнє середовище, використовуючи для цього синергію формальної, неформальної та дуальної освіти.

Кожне суспільство, залежно від його ціннісно-орієнтаційної структури, самобутньої культури вирізняється унікальними педагогічними традиціями та інноваціями. Одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної науки є реформування системи освіти відповідно до європейських норм, а також збереження найкращих досягнень у цій царині, тому перегляду й удосконалення вимагають підходи до підготовки майбутніх фахівців фахової перед вищої освіти.

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком технологій, глобалізацією та постійними змінами. У цьому контексті, освіта та наука відіграють ключову, основну роль у формуванні компетентної та адаптивної особистості.

Синергія цих двох сфер, тобто взаємодія та взаємозбагачення, набуває особливої актуальності.

Психологія, як наука про психічні процеси, стани та поведінку людини, дозволяє глибше зрозуміти механізми цієї взаємодії та її вплив на розвиток особистості. Синергія науки та освіти передбачає тісний зв'язок між дослідженнями та навчальним процесом. Наукові відкриття стають основою для оновлення навчальних програм, а саме освітні практики, вони стимулюють нові наукові дослідження. І ця взаємодія дозволяє створити ефективну систему навчання, яка відповідає сучасним вимогам та готує молодь до життя в динамічному світі.

Тому, нам необхідно зосередитись на психологічних аспектах синергії науки та освіти, і врахувати ті чинники, що сприяють формуванню компетентної особистості, при взаємодії синергії цих двох сфер.

Першим таким чинником, являється мотивація до навчання. Адже вона є тим, активним рушієм навчального процесу. Це коли, здобувачі освіти, застосовують здобуті знання на практиці, і в цей час у них зростає мотивація до навчання. Бо розуміють, що вони вивчають не абстрактні поняття, а інструменти для розв'язання реальних проблем, і це робить навчальний процес більш цікавим та змістовним.

Наступною психологічною ознакою, являється – креативність та інноваційність. Адже часто наукові дослідження вимагають нестандартних підходів до креативних рішень.

Залучення молоді до творчого мислення та пошуку нових ідей сприяє розвитку їх інноваційного потенціалу. Звичайно, що успішним фактором в освітній діяльності, являється командна робота. Бо саме в ній генерується потік інформації, яка необхідна для кожного виду діяльності, в тому числі освіти і науки. Тому на сьогодні, сучасні наукові проекти зазвичай виконуються в команді. Співпраця у навчальному процесі готує здобувачів освіти, до роботи в колективі, розвиває навички комунікації та взаємодії.

Не менш важливим аспектом, являється і саморозвиток особистості. Поєднання науки та освіти сприяє розвитку самостійності та відповідальності молодого покоління.

Вони вчать ставити цілі та планувати свою навчальну діяльність і оцінювати її результати.

Розвиток критичного мислення, передбачає - науковий підхід, аналіз інформації та формулювання гіпотез, проведення експериментів та обґрунтування висновків. Залучення особистості до дослідницької діяльності сприяє розвитку їх критичного мислення, здатності до аналізу та синтезу інформації.

Спільне використання пдтформ для онлайн – навчання, інтерактивних дошок, мобільних додатків та інших інструментів створює більш глибокий та ефективний навчальний процес. Завдяки аналізу даних про успішність студентів, технології дозволяють створювати індивідуальні навчальні траєкторії, а це у свою чергу підвищує мотивацію та ефективність навчання.

Інструменти для онлайн – співпраці, такі як відеоконференції та спільні документи, дозволяють студентам і викладачам працювати разом, незважаючи на географічні обмеження.

Синергія науки та освіти є одним з найважливіших факторів розвитку суспільства. Саме психологія, допомагає зрозуміти механізми цієї взаємодії та розробити ефективні стратегії для її оптимізації.

Інвестуючи в розвиток освіти та науки, ми інвестуємо в майбутнє нашого молодого покоління та країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки майстерності: збірник наукових праць*. Полтава, 2011. С. 88–94.

2. Корніяка О. М. Комунікативна компетентність сучасного фахівця – педагога і психолога. *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди": науково-теоретичний збірник*. 2013. Вип. 30. С. 544–551.

3. Комунікативна компетентність, її складові. Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/90380/sotsiologiya/komunikativna_kompetentnist_skkladovi (дата звернення: 03.06.2021).

Двійний М. Б.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

Хемій Ю. А.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

УДК 331.556

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ

Безперечно, міграційні процеси еволюціонують разом із розвитком міжнародних відносин та глобальною економікою. Переміщення людей у пошуках кращих умов життя та роботи відбувалися протягом усієї історії людства,

і кожний період характеризувався своїми особливими типами міграції. У минулому міграція часто сприймалася як природний феномен, спричинений економічними кризами, війнами чи природними катастрофами. Однак, у сучасних умовах глобалізації, мобільність населення досягла нових висот. Вона стала більш контрольованою та регульованою з боку країн, які прагнуть не лише забезпечити національну безпеку, але й максимально ефективно використовувати ресурси міжнародної міграції для економічного розвитку.

Станом на 2023 рік, згідно зі звітом Світового банку, кількість міжнародних мігрантів досягла 184 мільйонів осіб, що становить приблизно 2,3% від загальної чисельності світового населення. Ця група включає як трудових мігрантів, які шукають економічні можливості, так і біженців, котрі тікають від конфліктів та переслідувань. Важливо зазначити, що близько 37 мільйонів осіб серед цієї кількості мають статус біженців, що свідчить про масштабність проблем, пов'язаних з конфліктами [1]. Основні приймаючі країни для мігрантів – це держави з високим рівнем доходу, такі як Сполучені Штати Америки, Німеччина, Саудівська Аравія та Канада. На їхню частку припадає приблизно 50% усіх міжнародних мігрантів. Водночас значна частина мігрантів проживає у країнах із низьким та середнім рівнем доходу, таких як Індія, Бангладеш та Нігерія, що становить 43% від загальної кількості. Грошові перекази, які здійснюють мігранти в країни з низьким та середнім рівнем доходу, у 2023 році сягнули 656 мільярдів доларів США. Це перевищує обсяги прямих іноземних інвестицій та офіційної допомоги розвитку, що підкреслює їхню роль як критичного джерела фінансової підтримки для багатьох країн, зокрема Індії, Китаю, Мексики.

Міграція робочої сили стала частиною глобальних міграційних потоків. Процеси міграції робочої сили характеризуються значними асиметріями, тому ефективна інституційна підтримка цього процесу є важливою для захисту прав та інтересів мігрантів. Проаналізуємо основні виклики міграції робочої сили. По-перше, відбувається зростання соціально-економічної нерівності як між регіонами, так і всередині окремих країн, що ускладнює доступ населення до якісної освіти, медичних послуг та економічних можливостей. Ця нерівність має негативні наслідки для соціальної мобільності, створюючи бар'єри для реалізації людського потенціалу. Станом на 2023-2024 роки значення індексу Джині показують зростання економічної нерівності в багатьох країнах світу [2]. По-друге, швидкий технологічний прогрес змінює характер зайнятості та формує попит на нові навички та компетенції. По-третє, зростає важливість стійкості як одного з ключових факторів сталого розвитку.

Аналіз міжнародних міграційних коридорів у 2024 році [3] показує, що найбільш значним маршрутом залишається міграція між Мексикою та

Сполученими Штатами Америки, яка охоплює понад 11 мільйонів людей. Політична та економічна ситуація визначає напрямки міграції: конфлікти спричиняють переміщення до сусідніх безпечних країн, тоді як економічні перспективи залучають трудових мігрантів до більш розвинених економік. Дані підкреслюють масштабність та багатогранність глобальної міграційної кризи, яка вимагає від міжнародної спільноти узгоджених дій для вирішення викликів, пов'язаних з масовими переміщеннями людей. Наприклад, при міграції з країн Африки найбільш смертельним маршрутом залишається Середземноморський, через який проходить більшість мігрантів, у 2016 р. кількість загиблих та зниклих на ньому перевищила 6 тисяч осіб [4]. Найбільша частка трудових мігрантів зосереджена в Європі та Центральній Азії, де перебувають 37,7% мігрантів. Значний відсоток також мігрує до Америки – 25,6%, тоді як Арабські держави та Азія та Тихоокеанський регіон мають приблизно рівні частки: 14,3% і 14,2% відповідно. Африка залишається регіоном із найменшою кількістю трудових мігрантів, представляючи 8,1% [3]. Ці дані підкреслюють, що основні напрямки для трудової міграції залишаються зосередженими у розвинених регіонах, таких як Європа, Північна Америка та Арабські держави, де попит на робочу силу залишається стабільно високим.

Сучасні міграційні політики багатьох країн стають більш жорсткими, що перешкоджає переміщенню робочої сили. Це особливо важливо для секторів економіки, що залежать від іноземних працівників. Також варто зазначити, що демографічний дисбаланс, зокрема старіння населення в розвинених країнах, потребує залучення мігрантів для підтримки економічної активності, але одночасно спричиняє політичну і культурну напругу. Отже, вирішення цих викликів вимагає глобальної координації зусиль для створення інклюзивного ринку праці, який забезпечить справедливі умови для всіх працівників, включаючи трудових мігрантів.

Список використаних джерел

1. World Development Report 2023. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstreams/18158725-499e-4600-814c-0d0c956aa2a1/download> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Gini Coefficient. World Bank. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/economic-inequality-gini-index> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Migration and Migrants: A Global Overview. International remittances. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-2/international-remittances>(дата звернення: 01.11.2024).
4. African Migration Trends to Watch in 2024. URL: <https://africacenter.org/spotlight/african-migration-trends-to-watch-in-2024> (дата звернення: 01.11.2024).

Колінько О. П.,

УДК 821.161.2.09:159.95

д-р філол. наук, професор,
професор кафедри української
філології та зарубіжної літератури,
Мелітопольський державний
педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

СИНЕРГЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОВЕЛІСТИКИ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Новелістика Василя Стефаника упродовж століття досліджувалася в різних аспектах і різноманітних літературно-критичних підходах, однак синергетичні стратегії до її вивчення ще не застосовувалися. Та є всі підстави аналізувати її в такому ракурсі. Для переконливості звернімося до думок авторитетних критиків. М. Євшан так відгукувався про свого сучасника В. Стефаника: "Слово Стефаника має в собі неначе таємну, скриту потенціальну енергію грому; воно все в найсильнішому напруженні, доки не спаде йому з уст. А в груді – вулкан, що викидає лаву почувань доти, доки сила його не ослабне і знов не набере сили" [1, с. 214–216].

М. Рудницький означав творчу лабораторію митця як виразно експресивну: "Стефаник укладав у твори "усю енергію"; ретельно пригадував уривки діалогів селян, сцени і ситуації, "відсіював, що зайве; брав до уваги лише те, що "запало в душу" і "мучить"; шукав "товариства" для "картин чи тонів", щоб дійти до "синтезу"; сідав за стіл, коли "найде хандра" і "місця собі неможливо знайти", а перо "хапав, щоб полегшало" [3, с. 128–131]. Багато інших дослідників (І. Франко, Б. Лепкий, А. Музичка, Р. Гром'як, М. Ільницький) також підкреслювали трагедійність авторського світовідчуття при творенні експресивних образів його новел.

У контексті синергетичного підходу ці вислови про творчий процес В. Стефаника увиразнюють інтенсивну і цілеспрямовану роботу автора над текстом новел, де кожен елемент художньої структури є результатом ретельного відбору і внутрішньої енергетики автора. Емпативність митця, "лава почувань" до своїх персонажів, переживання їх болю і страждання як внутрішніх подій свого особистого життя, творення думки і слова, яке мало в собі "скриту потенціальну енергію грому" [1, с. 216], – усі ці складові мають яскраво виражений синергетичний характер, відзначаються глибокою емоційною напругою та експресивністю, а це створює ефект внутрішнього "руху" тексту, наближаючи його до динамічних систем. Усю енергію, яку В. Стефаник вкладав у твори, демонструє і принцип дисипативності його текстів. Мовою синергетиків,

дисипативні структури, у даному випадку тексти, є результатом концентрації енергії, яка має здатність виплескуватися і передаватися у навколишнє середовище, взаємодіяти з читачем і викликати широкий спектр інтерпретацій, позаяк реципієнт відшукує в тексті нові й нові семантичні пласти. Сприйняття твору О. Потебня вважав продовженням процесу творчості, особливості якого залежать від досвіду, рівня і своєрідності культури, психічних якостей, поглядів і смаків реципієнта. "Слухач може, – писав О. Потебня, – значно краще мовця зрозуміти, що приховано за словом, і читач може краще самого поета досягнути ідею його твору. Суть, сила такого твору не в тому, що розумів під ним автор, а в тому, як він діє на читача або глядача, отже, в невичерпно можливому його змісті...Оповідання живуть цілими століттями не заради свого буквального змісту, а заради того, який у них може бути вкладений" [2, с. 30–39].

У новелах В. Стефаніка поворотні, кульмінаційні моменти сюжетних ліній можна трактувати через поняття флуктуації та біфуркації, що характерні для синергетичних систем. Психологічні конфлікти, душевні кризи героїв виступають точками біфуркації, які визначають різні варіанти розвитку сюжету та поведінки героїв. Наприклад, у новелі "Камінний хрест" точкою біфуркації є непросте рішення Івана Дідуха емігрувати в Америку в надії на краще життя, а камінний хрест, його символіка, має особливе значення в контексті синергетичного аналізу новели, це символ внутрішньої боротьби героя з самим собою, символ незворотності його рішення та увіковічення важливості моменту розлуки. Відтак камінний хрест є фіксацією в точці біфуркації і маркером місця, де герой залишив частину своєї душі, свого минулого, ніби похоронивши себе заживо. У новелі "Новина" точкою біфуркації стає жахливе рішення батька, Гриця Летучого, утопити в річці "свою дівчинку"; в новелі "Стратився" – момент, коли нещасний батько дізнається, що його єдиний син вчинив самогубство; у новелі "Виводили з села" – відсутність вибору і примус йти на цісарську службу, тобто фатальна неминучість того, що відбувається; у "Кленових листках" – бесіда вмираючої матері з сином; у новелі "Басараби" – врятування Антіном Томи, який хотів "завіситися"; у ліричній новелі "Моє слово" – рішення героя їхати в місто на проживання, де він не знайшов здійснення очікуваних надій; у новелі "Сини" – крик (як уособлення болю) батька за загиблими у війні синами; у новелі "Марія" – пісня-туга за синами тощо.

У парадигмі Стефанікових образів і тем можна простежити своєрідні "атрактори" – постійні мотиви та символи (смерть, страждання, селянська доля), які притягують увагу читача й формують певні інтерпретаційні рамки. Ці атрактори утворюють стійку структуру навколо новели, у якій обертаються

флуктуаційні зміни сюжету. Наприклад, у "Камінному хресті" можна визначити кілька таких атракторів: з одного боку, це рідна земля, сім'я, надія на збереження своєї ідентичності; з іншого – перспектива нового, кращого життя, реальні чи ілюзорні потенційні можливості в Америці. Між цими двома атракторами відбувається боротьба, що призводить до психоемоційних флуктуацій у героя. Вибір між цими полюсами (біфуркація) призводить до пріоритету еміграції, тобто перемоги одного атрактора.

Новели Стефаніка як рухливі структури можна розглядати на межі хаосу та рівноваги. Варто нагадати, що саме вчений Ілля Пригожин започаткував нову нелінійну наукову картину світу, у якій може здійснюватися перехід від безладу, теплового хаосу до порядку і навпаки. У створеній Стефаніком художній картині світу спостережено драматичне, часом трагічне, напруження між прагненням до стабільності і невідворотними соціальними, екзистенційними та психологічними потрясіннями, що й зумовлює "хаотичний" характер внутрішнього світу персонажів. Скажімо, у новелі "Камінний хрест" спостерігаються процеси хаотизації, позаяк система, в якій живе Іван і його односельці, є нестабільною, постійні флуктуації – голод, злидні, залежність від землі – створюють хаос, що призводить до біфуркації в долях багатьох сімей, які покидають село. Ця новела також є прикладом соціальної дисипативної структури, оскільки відображає колективний досвід селян, змушених залишати рідні землі через економічні труднощі й побутові негаразди.

Отже, новелістика Стефаніка постає в новому парадигмальному контексті синергетичного дискурсу. За законами синергетики, вона є структурно простою, але семантично глибокою – з її коротких і часто мінімалістичних фраз виростають багатовимірні образи й символи, які викликають різні інтерпретації та дозволяють тексту "розростатися" у свідомості читача неоднозначним тлумаченням. Новели Стефаніка як зразки синергетичної системи, функціонують як відкриті, нелінійні, самоорганізовані структури. У такому ракурсі кожна новела Стефаніка – динамічна й багатощарова: вона чутлива до зовнішніх впливів, що стимулюють флуктуації в читачеві й дозволяють тексту перебувати в стані постійної взаємодії з культурними, історичними та психологічними чинниками. Його твори реагують на життєві виклики, особисті переживання, соціальні трансформації, що надає їм глибини і значущості для читачів різних епох.

Флуктуаційні та біфуркаційні моменти в його новелах проявляються у внутрішніх конфліктах героїв, соціальних драмах, що розгортаються на тлі селянського життя, а також у таких стилістичних прийомах, як ритмічні зупинки, нагнітання напруги, зміна перспективи. Ці художні засоби створюють відкритий простір для

співтворчості між текстом і реципієнтом, що робить новелістичну спадщину Стефаніка глибоко синергетичною, здатною до постійного оновлення змістів.

Таким чином, аналіз новелістики В. Стефаніка крізь призму теоретичного апарату синергетики розширює перспективи дослідження його творчості й відкриває нові, раніше не помічені смисли й підтексти в його творах і модерністській новелі загалом. Такий підхід виглядає цікавим і новаторським явищем, сприяючи розвитку міждисциплінарних інтерпретаційних стратегій до жанру новели.

Список використаних джерел

1. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика. Київ : Основи, 1998. 657 с.
2. Потебня О. Думка й мова. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 30–39.
3. Рудницький М. І. Письменники зблизька: Спогади / ред. С. Паливода. Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1958. 172 с.

Косач І. А.,

УДК 351

д-р екон. наук, професор,
Національний університет
"Чернігівська політехніка", м. Чернігів

Бондарець Р. С.,

здобувач вищої освіти,
Національний університет
"Чернігівська політехніка", м. Чернігів

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Молодь в процесі здобуття освіти безперервно використовує чужі роботи, видаючи за свої, що поступово призводить до загальної кризи в освіті. На даний час посилюються дискусії щодо академічної доброчесності, що збігається з початком подолання цієї кризи в останні роки й само по собі вже є позитивним зсувом [1]. На жаль, проблем поки залишається більше, ніж досягнень. Якщо здобувачі освіти надають до розгляду роботу, яка не є їхньою власною працею, це ставить під сумнів справедливість самого процесу оцінювання, обґрунтованість набутої кваліфікації – зокрема через некоректність отриманих документів про

знання, уміння і навички – і ставить під загрозу репутацію освіти в Україні. Це також спричиняє відірваність вітчизняної освіти та науки від світової наукової та освітньої спільноти, потреб суспільства, економіки та ринку праці.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації [2].

Освітня реформа значною мірою спрямована на вирішення проблем. Але її результати можна буде побачити лише, коли вирішиться нагальне питання. Наприклад, внутрішня демотивація здобувачів вищої освіти та молодих науковців до дотримання принципів академічної доброчесності в умовах недостатньої мотивації, відсутності необхідної для якісних досліджень матеріальної бази, якісного зовнішнього оцінювання та зовнішнього запиту на результати досліджень. Ці фактори негативно впливають на репутацію закладу та підсвідомість здобувачів. Проте існують інструменти запобігання порушенням академічної доброчесності, що перш за все пов'язано із прийняттям відповідної нормативно-правової бази, а саме Законів України "Про вищу освіту" та "Про авторське право і суміжні права". Суттєвим внеском до створення законодавчих основ забезпечення академічної доброчесності стала стаття 42 "Академічна доброчесність" нового Закону України "Про освіту". Як завжди прийняття цього закону спричинило посилення дискусій. Деякі їх учасники взагалі заперечують існування якихось проблем. Інші вважають, що для їх вирішення цілком достатньо закону про авторське право і суміжні права. Треті наполягали на обмеженні розуміння плагіату лише наявністю прямих текстових збігів без належних посилань. Іноді ще додаються вимоги, щодо допустимого відсотка тексту, який збігається з іншими джерелами. Не погоджуючись з цими крайніми трактуваннями, слід визнати, що залишається багато проблем. Тому, задля вирішення проблеми потрібно нормативно обговорювати та врегулювати рішення. Наразі популяризує багато термінів, які подібні та мають зовсім іншу суть пояснень. Наприклад, існує декілька термінів, які застосовуються для опису конкретної форми плагіату, зокрема "шахрайство на замовлення", проплачений плагіат, підроблена задача роботи, літературне шахрайство, академічне

шахрайство, шахрайство з письмовою роботою, шахрайства з оцінюванням, сплачений плагіат від третьої сторони, "зозулинні твори" та інші. Необхідно викоринити та усунути реклами подібних послуг на території університетських містечок. Також слід виявляти замовлені роботи у момент їхньої здачі на перевірку, необхідна подальша робота з комп'ютерним забезпеченням, яке буде здатне виявляти тексти, що не відповідають здібностям того чи іншого здобувача освіти. У більшості випадків людський фактор, зокрема обізнаність викладача з попередньою навчальною роботою здобувачів освіти та їхніми навчальними здібностями, також можуть підвищити рівень виявлення замовлених робіт. Отже, викоринення цієї недоброчесної практики потребує співпраці та активної позиції усіх, хто пов'язаний зі сферою освіти як в Україні, так і у всьому світі.

Список використаних джерел

1. Фундаментальні цінності академічної доброчесності / пер. з англ. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP. URL: https://academicintegrity.org/wpcontent/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

2. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 "Академічна доброчесність" Закону України "Про освіту" (від 5 вересня 2017 р.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).

Кузнiк А. А.,
психолог,
м. Львiв

УДК 373.2.018.1

СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОРΟΣЛИХ І ДІТЕЙ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ ВЗАЄМИН У СІМ'І

Сім'я – це основний із чинників формування людяності, основа подальшого формування громади, суспільства, нації. Особистість народжується і проходить період становлення в сім'ї. І все, що вона винесе з батьківського дому, буде супроводжувати її на всіх життєвих шляхах, саме тому наші пращури великої уваги надавали вихованню молодого покоління і не просто вихованню, а гуманному вихованню, основаному на власному прикладі, любові, повазі до людей і традицій. Народна мудрість з цього приводу каже "Молодь багата

мудрістю мами і тата“, ”Як батько кричить то син гарчить, а як батько лається, то син кусається“, ”Щоб людиною стати, треба працювати“.

З розвитком цивілізації питання достойного виховання не втратило своєї актуальності, а мабуть, ще більше її набуло. Адже в сучасних умовах багато людей знімає з себе обов'язок виховувати дитину, замінюючи його матеріальним забезпеченням [3, с. 85]. Покладає цей обов'язок на державні і приватні дитячі установи. Не усвідомлюючи, що ні одна державна установа не замінить тепла родинного вогнища, що дитині буде не те, що важко, а майже не під силу довіряти і любити людей якщо в ранньому віці вона не отримала батьківської ласки. Бути доброю якщо її обдурювали і карали паском. Тож таке незнання чи не усвідомлення є “злочином”. І все частіше ми зустрічаємось з ним в нашому суспільстві [1, с. 138].

У глибинній психологічній основі створення сім'ї лежить фізіологічна потреба інстинкту розмноження. Але крім біологічних законів, що проявляються в життєдіяльності сім'ї існують і соціальні, оскільки сім'я – це соціальне утворення, що має у конкретному історичному періоді свої традиції та специфіку. При всій різноманітності сімей є одне, що їх поєднує, це єдиний спосіб в якому людство знайшло можливість існувати, та виражати свою соціально-біологічну природу. У сучасних дослідженнях більшість учених виділяють різноманітні функції сім'ї. У курсовому дослідженні зупинимось на найбільш поширених у педагогіці та соціальній педагогіці. Родина – складна багатофункціональна система, вона виконує ряд взаємозалежних функцій. Функція родини – спосіб прояву активності, життєдіяльності її членів. До функцій варто віднести: матеріально-економічну, житлово-побутову, репродуктивну (демографічну), комунікативну, виховну та рекреативну [4, с. 85].

Незважаючи на значну кількість соціальних інститутів, що впливають на становлення дитини дошкільного віку, центральне місце у цьому процесі посідає сім'я. Сім'я для дитини – перший і досить значний колектив, де проходить процес її соціалізації, закладаються основи її світогляду, моральності, людяності, милосердя, добра, справедливості і т. д. Роль сім'ї у процесі формування особистості відіграє важливу роль, оскільки та атмосфера, в якій зростає дитина є невід'ємною ланкою розвитку і виховання особистості, завдяки якій вона вчиться, розвивається, вдосконалюється [2, с. 301].

До основних чинників сімейного виховання, що здійснюють позитивний вплив на формування особистості дошкільників належать, по-перше, увага до дитини: ступінь контролю за нею, керівництво її поведінкою, по-друге, емоційне ставлення до дитини: ступінь душевного контакту з сином або донькою, ніжність,

ласкавість у стосунках з ними, по-третє, організація спільної діяльності між дорослими та дитиною.

Поняття "спільна діяльність" в більшості досліджень вживається як близьке до таких понять, як колективна та сумісна діяльність. В процесі будь-якої сумісної діяльності виникає взаємопов'язаність її учасників, причому ступінь взаємопов'язаності визначається тим, який характер взаємодії (офіційний чи неофіційний) встановлено між ними. Під взаємодією розуміється така система дій учасників, коли дія однієї особи обумовлює певні дії інших людей. Тому саме взаємодія виступає як основа спільної діяльності, що ставить перед дослідниками проблему вивчення її впливу на формування та розвиток позитивних взаємовідносин дошкільників [5, с. 125].

Спільна діяльність між дорослими та дітьми надзвичайно важлива у педагогічному аспекті: вона зближує членів сім'ї, породжуючи цілу гаму між індивідуальних зв'язків, таких, як прихильність один до одного, потреба в спілкуванні, бажання бути разом. Внаслідок специфічних особливостей змісту та організації спільної діяльності між дітьми та дорослими виникають та розвиваються значущі з погляду виховання контакти, створюються сприятливі умови для розвитку дружніх взаємин, зокрема співпраці та взаємодопомоги.

За метою взаємодії розрізняють інтелектуальну (наприклад, читання книг), ігрову (спільні ігри – дидактичні, сюжетні), трудову (виконання трудових завдань або обов'язків, різні види праці дитини), художню діяльність (ліплення, конструювання). У педагогічній літературі зустрічаються такі форми організації спільної діяльності дорослих та дітей, як спільно-взаємодіюча діяльність, коли відбувається одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими; сумісно-індивідуальна діяльність, коли кожен учасник робить свою частину загальної роботи, незалежно один від одного; сумісно-послідовна діяльність, коли загальна задача виконується послідовно кожним учасником [6, с. 94].

Спільна діяльність дорослих та дітей – це основна модель організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. Види спільної діяльності дорослих та дітей в освітньому просторі: безпосередньо освітня діяльність, реалізована в ході спільної діяльності дорослого і дітей; спільна діяльність дорослого і дітей, здійснювана в ході режимних моментів і спрямована на вирішення освітніх завдань. Вчені також виділяють три типові ситуації здійснення спільної діяльності дорослих та дітей в освітньому просторі: предметно-ігрову, сюжетно-ігрову та шкільно-ігрову [6, с. 187].

Міжособистісна комунікація в сім'ї важлива для обміну інформацією, виконання ролей у спільній діяльності, встановлення та розвитку міжособистісних стосунків,

пізнання навколишнього середовища та самопізнання. Спілкування з дорослими є головним фактором психічного розвитку з народження дитини упродовж перших семи років її життя, тому порушення родинного спілкування є одним із найбільш значущих чинників виникнення негативних тенденцій у комунікативно-мовленнєвому розвитку дитини [3, с. 111].

Під спільною трудовою діяльністю дошкільників розуміють організацію дорослими дітей на виконання одного загального завдання, однієї загальної справи. Спільна праця привчає дітей до роботи разом, об'єднує, виховує в них бажання виконати доручену справу, допомагати одне одному. Спільна праця, як ніяка інша форма організації трудової діяльності, привчає дітей до розподілу праці, до відповідальності кожного з них і колективу в цілому за доручену справу. Можна сказати, що спільна праця – це школа формування колективних взаємин, виховання товариствості, відповідальності за доручену справу.

Унікальність праці як виховного засобу розкривається через її соціальну характеристику. Через працю дитина пізнає оточуючий світ і себе, оцінює власну діяльність, створює себе як особистість. Батьківське прагнення до взаємодії, зацікавленість і участь батьків у заняттях дитини та включення її у спільні справи створюють умови для формування позитивних взаємин у сім'ї.

Отже, спільна діяльність дорослого та дитини забезпечує їй відчуття захищеності та знижує відчуття тривоги і безпорадності, що створює первинні механізми емоційної регуляції, слугує необхідною передумовою для розгортання дитиною орієнтовної діяльності відносно навколишнього світу та розвитку пізнавальних процесів.

Сімейне виховання, зокрема тип дитячо-батьківських відносин є одним з провідних чинників розвитку якостей особистості. Вплив батьків позначається на формуванні особистісних якостей та когнітивної сфери дітей: самосвідомості, самооцінки, формування пізнавальних потреб, інтелектуальної сфери, картини світу. Сім'я не є ізольованою соціальною інституцією. Вона поділяє сферу впливу з іншими, однак вплив інших, що проектується через призму сімейного виховання, залишається головним.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. посіб. Київ : Либідь, 2003. С. 137–140.
2. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка родинного виховання : навч. посіб. Київ, 2006. С. 284–316.
3. Практична педагогіка виховання: посібник з теорії та методики виховання / за ред. М. Ю. Красовицького. Київ – Івано-Франківськ, 2000. 218 с.

4. Родинна педагогіка : навч.-метод. посіб. / А. А. Маркушевич, В. Г. Постовой, Т. Ф. Алексеєнко та ін. Київ, 2002. С. 38–95.

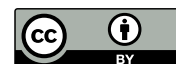
5. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка : навч. посіб. Київ : ІСДО, 1996. 258 с.

6. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика : монографія. Харків : Нове слово, 2007. 395 с.

Огірко О.,

УДК 2-42:17

канд. фіз.-мат. наук, доктор філософії,
доцент кафедри філософії та педагогіки,
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Ґжицького, м. Львів;
професор кафедри українознавства,
Інститут Східної Європи, м. Львів

ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА ЯК СИНЕРГІЯ ЕТИКИ І РЕЛІГІЇ

Християнська етика як етика любові є етикою українського народу та більше 1000 літ формує етичну культуру українців. Основи її висвітлені у творі князя Володимира Мономаха "Поучення дітям". Традиційними рисами українського ідеалу людини є: віра в Бога, в Боже Провидіння, пошана до старших, лагідна вдача, щирість, гостинність, працелюбність, духовний аристократизм (не визнавання над собою жодного володаря окрім Господа Бога), гуманне ставлення навіть до ворогів, перевага духовного над фізіологічним у родинному житті, любов до своєї Батьківщини і народу.

Християнська етика є наукою про моральне добро людини на основі абсолютних вартостей, якими наповнена християнська культура. Християнська етика ґрунтується на універсальному моральному законі людства – десяти Заповідях Божих і двох головних заповідях Любові, а також на ділах милосердя щодо душі та тіла ближніх, євангельських радах і блаженствах. Християнська етика закликає шанувати Бога думками, словами, ділами, а також шанувати батьків, власне і чуже життя, чистоту, майно, честь, славу, гідність і почуття.

Християнська етика аналізує природу, внутрішню структуру моральної свідомості і моральних відносин, досліджує моральні поняття, які виражають

моральні норми, принципи, що містять оцінку діяльності людей. Християнська етика закликає шукати найвище добро (благо) не тільки своєю розумовою діяльністю, але й на основі формування духовного світогляду, який відкривається у вічних правдах, об'явлених Богом у Святому Письмі, зокрема, у правдах про: створення світу; створення людини на образ і подобу Божу; відкуплення (спасіння) людства; останні речі (смерть, суд, пекло, рай). Християнська етика – це етика беззастережного послуху волі Божій, об'явленій через Ісуса Христа. Християнську етику породжують роздуми над буттям, засновані на Об'явленні Божому. Християнська етика базується на абсолютній моралі, що є вічною, незмінною та існує поза простором і часом. Християнська етика є складовою частиною християнської філософії.

Християнська етика є вченням спільним для всіх християнських конфесій в Україні та має за ціль: інформувати слухачів про моральне вчення християнства, яке містить у собі загальнолюдські цінності; виховувати молодь на засадах: правди – “і спізнаєте правду, і правда вас визволить” (Ів. 8.32); свободи, про що наголошував наш Кобзар: “в своїй хаті своя й правда і сила, і воля” та екуменізму за принципом: “Один Господь, одна віра, одне хрещення” (Ефес. 4.5); прищеплювати молоді низку моральних чеснот: мудрість, мужність, справедливість, стриманість, милосердя, миролюбність.

Християнська етика допоможе молодій людині з допомогою християнської релігії орієнтуватися в таких трьох основних питаннях:

1. В кого маємо вірити і, в що маємо вірити? – В єдиного Бога, Який є абсолютним Добром.

2. Що маємо робити, щоб чинити волю Господню? – Сповняти Заповіді Божі та діла милосердя.

3. Які слід уживати засоби, щоб досягнути спасіння? – Молитись, чинити добро, остерігатись зла і приймати святі Таїнства.

В історії християнства існувало три типи етики, кожний з яких має паралель в інших релігійних традиціях. Перший тип розуміє етику як вибір добра. Він має цільову орієнтацію і зосереджується, або на добродійностях, що необхідні для досягнення цілей, або на цінностях, якими ціль визначається. Другий тип християнської етики – вірність обов'язку. В християнській традиції обов'язок ототожнюється з послухом Божому закону, даному в Об'явленні. До третього типу відноситься етика "відклику", в цьому випадку Божа природа і цілі представляють собою вищу норму, а не конкретний набір правил. Особливо важливий відклик на те, що Бог зробив для нас. Рахується, що віра і турбота про ближнього – це благий відклик на те, що зробив Бог. Цю етику можна також назвати й етикою взаємин або контексту. Християнська етика – це лише відповідь на Божу Любов, яка не є

з обов'язку, але є належною. Вважають, що в християнському житті першочергове значення мають відношення, а не принципи.

Християнська етика включатиме в собі швидше оптативну мораль чим імперативну (Optimus – найвищий ступінь порівняння від Bonus – гарний, добрий, благий, що орієнтує на пошук і реалізацію блага, досконалості, щастя). Християнська етика ніколи не була і не буде класовою, але повинна бути універсальною.

Моральне богослов'я часто називають християнською етикою. Християнська етика є частиною теології, яка світлом християнської віри і розуму вивчає директиви, дотримуючись їх, щоб досягнути кінцевої мети. Моральне богослов'я називають етикою поведінки. Воно має завдання описати цю поведінку, оцінити саму людину, якою вона є, і якою повинна бути. У цьому значенні теологія називається етикою людини. Саме ця етика займається формуванням характеру, моральних звичок людини і завжди спонукає людину питати себе, якою вона є і, якою має бути.

Християнська етика відрізняється від загальнолюдської етики: – джерелом моральності (Святе Письмо й наука Церкви);

- трактуванням злого вчинку (гріху);
- розумінням категорій етики (добра, зла, совісті, гідності, щастя);
- розумінням чеснот (надприродних і природних);
- усвідомленням морального закону (10 Заповідей Божих);
- незмінністю й вічністю моральних принципів;
- розумінням людини як образу й подоби Божої.

Загальнолюдська етика містить у собі елементи християнської етики, які є пізнані природним людським розумом. Християнська етика доповнює й облагороджує природну етику, додаючи об'явлені правди і, поширюючи природні правди пізнані людським розумом. Вона містить у собі природну етику, тобто сукупність правил поведінки, проголошені здоровим глуздом. Християнська етика увібрала в себе все те найкраще, що досягнуто філософською етикою, облагородивши його вченням Ісуса Христа, Словом Божим.

Християнська етика є синергією етики і релігії. Релігія – це форма свідомості, яка поділяє світ на природний та надприродний. Релігія поєднує й пов'язує людину з Богом. Вона спонукає її вшановувати Бога, визнавати, що Він є Творцем світу і підтверджувати свою віру ділами. Людина має природну релігійність, бо їй властиве вроджене почуття – змагання до ідеалу. Людина складається з матеріального – тіла і його фізичних прикмет та духовного – душі та її прикмет – розуму й волі. Людина як створена особа має обов'язки супроти Свого Творця і супроти інших людей, які відкриваються в крилатому латинському вислові: "Ora et labora" – "Молись й працюй". Релігія закликає людину смиритися перед Богом як Батьком усіх людей і побачити в другій людині свого брата, чи сестру, тобто

собі рівного. Релігія заперечує пиху, гордість поодиноких людей і народів та закликає всіх жити в гармонії. Релігія є основою найвищої моралі, якою вона займається протягом усього існування. Із занепадом релігії занепадала також мораль, а водночас і весь суспільний лад: Римська імперія, Радянський Союз. Давньогрецький філософ Діокл (IV ст. до Р.Х.) навчав: "Розум, який перестає споглядати Бога, стає демоном або бидлом". Людина, яка визнає Бога, має певні моральні стрими і дотримується основного закону: "чини добро – остерігайся зла". Не випадково, Святе Письмо навчає: "Каже безумний у своєму серці: "Немає Бога!"(Пс. 14(13),1).

Релігія – це зв'язок земного і небесного, матеріального і духовного, тлінного і нетлінного, скінченого і безконечного. Релігія – це також відношення людини до Бога та Бога до людини, це своєрідний зв'язок номосу і космосу, тобто діалог, а не монолог між особами (людиною і Богом). Релігія – це конкретний стосунок людини до конкретного живого Бога (Романо Гвардіні). Релігія – це прямий, особовий і екзистенційний стосунок людини до Бога (Сьорен К'єркегор). Релігія – це стосунок між людиною і потойбічною силою в яку людина вірить і від якої відчувається залежною, – стосунок, що виражається у молитві, довір'ї, страхові, жертвоприношенні і етичній поведінці (Натан Седербльом). Найповнішим визначенням релігії, зробленим в класичній філософії релігії є: "релігія є онтологічним, особово - особовим стосунком, стосунком "я – Ти" між людською особою і особовим Абсолютом (Богом), Якого людина визнає остаточним джерелом свого існування та Найвищим Благом – остаточною метою свого життя". Цей стосунок виражається в релігійних діях і моральній поведінці. Релігія є здібністю (чеснотою), силою якої людина віддає Богові належну Йому шану (св. Т. Аквінський). Релігія становить цілісну систему вірувань і практик, яку об'єднують в єдину моральну спільноту, що зветься Церквою, усіх, хто до неї належать (Е. Дюркгейм). Релігія не може бути накинutoю. Релігійним не можна бути насильно, штучно в обхід свободи людини. Людина актом своєї волі вступає в релігійний зв'язок. Релігія є відповіддю на поклик Божий, Який полюбив нас першим. У релігійної людини ціла особа (розум, воля, емоції) є суб'єктом цього зв'язку. У неї змінюється світосприйняття, спадає ширма з її очей. Це навернення до Бога – друге народження. І в цьому особливість релігії. Вона не може виникнути також без Божого Одкровення (рух Бога назустріч людині). Тому релігія подарована людині, а не вигадана людиною. Релігійна правда походить від Бога. Тому людина не може змінювати її, бо не має влади над нею. Правда належить Богові. Таким чином, релігія встановлюється Богом і нашою згодою. Вона актуалізує людину, сповнює її як особу, поєднує її з Найдосконалішою Особою. Бог, будучи повнотою буття є повнотою вартості, найвищим добром, істиною. Він у повноті володіє всіма досконалостями. Він є святістю. Людина ж

стає святою настільки, наскільки поєднується з Богом – Святістю і має в Ньому частку. Вона стає святою завдяки участі у святості Бога.

Отже, синергія етики і релігії творить навчальну дисципліну християнську етику, яка вкрай важлива для духовно-морального виховання нашої молоді, що буде вірна Богові та Україні.

Список використаних джерел

1. Андрушко В. Т., Огірко О. В. Релігієзнавство: проблеми і перспективи викладання : навч. посіб. Львів : Національний лісотехнічний університет України, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького, 2011. 321 с.
2. Бендик М., Гнатів І., Огірко О. Християнська етика. Львів, 1997. 159 с.
3. Калашник А. К., Огірко О. В. Програма предмета "Християнська етика" (1–12 класи). Львів : Львівський інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2003. 72 с.
4. Калашник А. Загальні методи вивчення предмета "Християнська етика". Львів, 2003. 192 с.
5. Огірко О. В. Християнська етика для всіх: словник християнсько-етичних термінів. Львів : Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького, 2009. 273 с.
6. Огірко О. В. Християнська етика : навч. посіб. Острого : Національний університет "Острозька академія" ; Суми : В-во "Ярославна", 2012. 326 с.

Олійник Р. О.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

Соляр О. М.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

УДК 339.13

ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МАРКЕТИНГОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Однією з ключових характеристик сучасного глобального середовища є зростаюча турбулентність та непередбачуваність, обумовлена загостренням

геополітичних ризиків. Конфлікти, торговельні суперечки, санкції й політичні протиріччя стали постійними елементами глобальної дійсності. Це змушує держави та міжнародні компанії адаптувати свої стратегії розвитку до нових реалій, використовуючи гнучкість, диверсифікацію та швидку реакцію на зміни. Практичний досвід свідчить, що ТНК активно взаємодіють з фінансовими ринками, демонструючи високі темпи розвитку та масштабність операцій [1]. У таких умовах здатність миттєво реагувати на виклики й ризики стає вирішальним чинником успіху, забезпечуючи стійкість і збереження конкурентоспроможності на міжнародній арені. З активізацією глобалізації й поширенням цифрових технологій на міжнародному ринку з'являються нові гравці, включаючи локальні компанії, які швидко адаптуються до сучасних технологічних вимог. ТНК змушені не тільки вдосконалювати свою продукцію і послуги, але й враховувати культурні та ринкові особливості регіонів, де вони працюють, щоб підтримувати та розширювати свою частку ринку.

В умовах зростаючої глобалізації маркетинг стає невід'ємним інструментом для забезпечення конкурентоспроможності компаній на міжнародних ринках. Глобальні ринки вимагають від компаній глибокого розуміння культурних особливостей, традицій і цінностей, що допомагає адаптувати продукти та стратегії до специфіки кожної країни. Завдяки маркетингу бренди можуть створювати позитивний імідж у різних культурах, формуючи лояльність до продукту на локальному рівні, водночас залишаючись впізнаваними на глобальній арені. Це важливо для формування глобального бренду, який може успішно конкурувати зі світовими гравцями.

Як зазначають українські науковці Я. Ларіна та А. Філатова, "сучасні маркетингові підходи, наприклад, маркетинг відносин, соціально-етичний маркетинг, екологічний маркетинг тощо, формуються під впливом швидких змін у ринковому середовищі. Ці зміни впливають на створення нових маркетингових парадигм. Найважливішими чинниками цього процесу є глобалізація та поширення інформаційних технологій, що призвели до значних змін у світовій економіці та вимагають нових підходів до маркетингу" [2].

Звичайні компанії, як правило, орієнтовані на національний ринок, тому їх маркетингові стратегії здебільшого фокусуються на однорідній цільовій аудиторії з єдиними культурними, мовними та соціальними особливостями. Такі компанії можуть використовувати спрощені маркетингові інструменти, оскільки їм не потрібно адаптуватися до широкого спектра вимог різних країн і культур.

Натомість міжнародні компанії працюють на різних ринках, що потребує адаптації маркетингових стратегій до локальних умов, таких як мова, культура, законодавчі вимоги, економічні умови та конкурентне середовище. Маркетинг

для міжнародних компаній передбачає більш комплексні дослідження, що враховують специфіку кожної країни. Вони змушені вибудовувати гнучкі стратегії, здатні адаптуватися до культурних відмінностей та інших особливостей різних ринків, що часто призводить до створення локалізованих кампаній та продуктів.

Основні акценти маркетингової стратегії Apple стосуються високої персоналізації, омніканальності, а також впровадження сталих ініціатив. За 2023 фінансовий рік витрати Apple на маркетинг і дослідження ринку значно зросли, особливо з акцентом на нові продукти, такі як iPhone 15 і Apple Watch Ultra. З 2021 по 2023 рік витрати Apple на маркетинг стабільно зростали – від \$21,91 млрд у 2021 році до \$26,45 млрд у 2023 році. Apple витратила більше на розширення омніканальних кампаній, інтеграцію своїх онлайн та офлайн платформ, щоб підвищити клієнтський досвід і залученість. Також компанія зосередилася на інноваційних рішеннях для підвищення ефективності маркетингу та зниження вуглецевого сліду своїх продуктів.

Coca-Cola часто використовує емоційні, культурно значущі теми в своїх кампаніях, щоб побудувати сильний зв'язок із клієнтами. Наприклад, кампанії "Share a Coke" [3] підкреслюють соціальні та персоналізовані аспекти бренду. Наступною стратегією є позиціонування як універсального бренду.

У маркетингових комунікаціях міжнародні компанії часто звертаються до локальних каналів, що є популярними у конкретних регіонах. Такий підхід сприяє підвищенню охоплення аудиторії та забезпечує доступність контенту. У деяких регіонах основними каналами комунікації є соціальні мережі, які відрізняються за популярністю в різних країнах. Використання локальних каналів дозволяє міжнародним компаніям ефективніше комунікувати зі споживачами, враховуючи місцеві уподобання.

Таким чином, глобалізація суттєво впливає на процеси споживання та змінює маркетингові стратегії і міжнародний бізнес, адаптуючи їх до нових викликів та можливостей.

Список використаних джерел

1. Fortune Global 500. 2024. URL: <https://fortune.com/ranking/global500/2024/search/> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Ларіна Я., Філатова А. Сучасні концепції маркетингу та їх застосування у виробничо-торгівельних ланцюгах на ринку посівного матеріалу. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 3. С. 69–75.
3. US Coca-Cola. Persuading teens to "Share a Coke". URL: https://www.mrs.org.uk/pdf/US_COCA_COLA_-_FINAL_TWO.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

Пригода М. Я.,

УДК 005.7:316.323.72

здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

Миколайчук І. П.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

Величко О. В.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

РОЛЬ І ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В сучасному суспільстві щодня виникає безліч проблем у взаємодії між людьми на різних рівнях управління та у різних соціальних системах, викликаних турбулентними змінами зовнішнього середовища та цифровими технологіями. Серед багатьох систем доцільно виокремити роль соціальних організацій, які об'єднуються для досягнення спільних цілей та приймають різні форми – від державних установ та неурядових організацій до неформальних груп, що формуються за спільними інтересами та потребами.

Головними цілями створення та функціонування соціальних організацій є бажання їх засновників покращити якість життя громадян, надати необхідну допомогу людям та вирішити їх соціальні проблеми через захист прав та підтримку, розвиток громад, охорону довкілля, надання соціальних послуг тощо. Саме тому соціальні організації можуть функціонувати функціонують в різних галузях – освіті, медицині, соціальному захисті, екології та інших.

Ключовими функціями соціальних організацій є наступні:

1. *Адаптація до соціальних, економічних та політичних змін* та нових умов життя у сучасному світі, підтримка в періоди криз, забезпечення соціального захисту та допомоги тим, хто її потребує.

2. *Соціалізація індивідуумів через* навчання нормам, цінностям і правилам, що діють у суспільстві, забезпечення простору для розвитку соціальних навичок,

комунікації та взаємодії. Наприклад, освітні установи не лише навчають учнів та студентів, але й формують у них почуття відповідальності та громадянської й екологічної свідомості, потреби у захисті навколишнього середовища, боротьби з корупцією суспільства.

3. *Забезпечення соціальної підтримки та допомоги* людям, які опинилися в складних життєвих ситуаціях (фінансової, психологічної, медичної тощо) через благодійні фонди, громади, що сприяє підвищенню рівня життя населення, безпеки їх праці та здоров'я [1]. Зокрема, допомога тим, хто найбільше потребує підтримки – це ветерани, переселенці, люди з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї та діти, постраждали від воєнних дій. Після початку війни у 2014 році та повномасштабного вторгнення у 2022 році багато соціальних організацій відіграли вирішальну роль у наданні гуманітарної допомоги, підтримці переселенців і постраждалих від війни. Вони допомагають з житлом, їжею, ліками, психологічною підтримкою, що безпосередньо покращує якість життя мільйонів людей.

4. *Інтеграція різних груп населення*, в т.ч. меншин та маргіналізованих спільнот через забезпечення платформи для діалогу та співпраці між різними соціальними групами, що сприяє формуванню більш згуртованого суспільства. Інклюзивні програми, що реалізуються такими організаціями, допомагають подолати бар'єри між різними культурами та соціальними групами. Розвиток програм для ветеранів, реабілітації постраждалих від воєнних дій та соціальної інтеграції переселенців допомагає людям відновлювати своє життя, а також сприяє зменшенню соціальної напруженості.

5. *Адвокація та захист прав людини та інтересів різних груп населення*. Соціальні організації працюють над підвищенням рівня обізнаності населення щодо соціальних проблем і борються за зміни в законодавстві та політиці. Наприклад, організації, що займаються правами жінок або дітей, можуть впливати на урядові рішення та підвищувати рівень обізнаності громадськості щодо важливих соціальних питань [1; 3]. Вони борються за права жінок, дітей, осіб з інвалідністю, ветеранів АТО/ООС та інших маргіналізованих груп.

6. *Організації, що займаються світою, наукою та культурою*, сприяють розвитку інтелектуального потенціалу населення, даючи змогу людям отримувати нові знання та навички, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

В останні роки все більше і більше компаній почали приділяти увагу інвестиціям в розвиток людського капіталу, використанню цифрових технологій у поєднанні з психологічним консультуванням, щоб стати хорошим помічником для компаній у турботі про своїх співробітників та психологічній безпеці [5; 6].

Попри важливість, соціальні організації стикаються з численними викликами, як то – нестача фінансування, конкуренція за ресурси, зміни в

політичному середовищі, а також труднощі у залученні волонтерів і підтримки з боку громади. У сучасному світі також спостерігається зростання інформаційних технологій, які потребують нових підходів до роботи. Організації повинні адаптувати свої стратегії, щоб залишатися ефективними в умовах швидкого розвитку технологій і зміни соціальних норм [3].

Соціальні організації можуть значно вплинути на розвиток суспільства через використання новітніх технологій – соціальних медіа, що дає їм можливість розширити свою аудиторію та залучити нових учасників. Інноваційні методи управління та залучення молоді до волонтерства можуть стати запорукою успішного функціонування соціальних організацій у XXI столітті. Зростаюча увага до питань сталого розвитку та екології може надати нові можливості для соціальних організацій, які зможуть ініціювати проекти, що сприяють захисту навколишнього середовища і покращенню якості життя людей.

В останні роки важливою частиною розвитку бізнесу та соціальний бізнес – підприємницька діяльність, завдяки якій можна вирішити численні соціальні задачі. Його основне завдання – творення соціальних змін шляхом задоволення запитів суспільства, водночас для звичної підприємницької діяльності – на першому місці прибуток, а вже потім, інвестування в суспільні зміни [4]. Головними ознаками соціального бізнесу є такі (рис. 1).

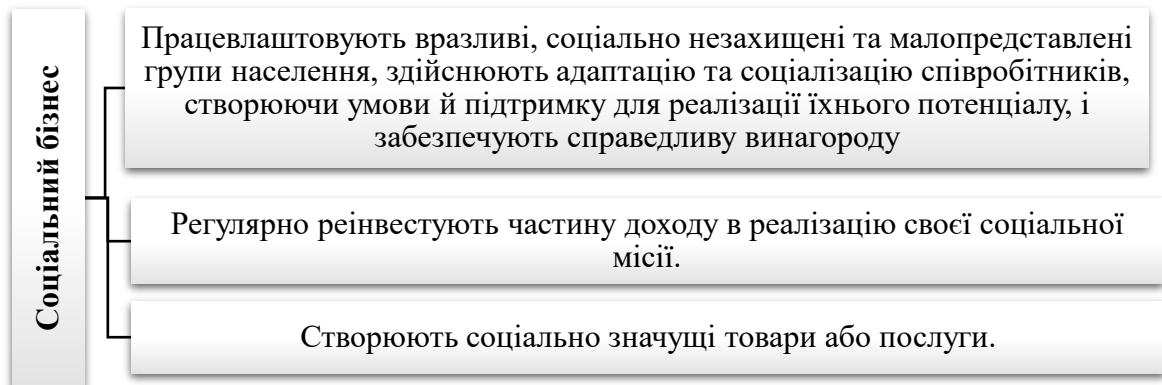

Рис. 1. Головні ознаки соціального бізнесу

Джерело: складено авторами за [5].

Критеріями успішної діяльності соціальних підприємств як форми соціальних організацій в Україні експерти визначили три основні: чітко сформульована соціальна місія; наявність прибутку та його розподіл або самоокупність; публічна звітність соціального підприємства про свою діяльність. Деякі експерти додають до них достойну оплату праці персоналу, позитивну атмосферу в колективі, сприятливі умови праці, високу якість запропонованих товарів та послуг. Важливою також є особистість соціального підприємця, який має володіти лідерськими якостями та вміти генерувати інноваційні ідеї.

За проведеними дослідженнями найбільш відомі та рейтингові соціальні організації в Україні – це:

1. *Благодійний фонд "Повернись живим"* – одна з найбільш відомих українських організацій, яка активно займається навчанням та підтримкою військових, забезпечуючи їх технікою, медичною допомогою тощо.

2. *Товариство Червоного Хреста України* – надає гуманітарну допомогу, організовує волонтерські ініціативи для постраждалих від війни та інших кризових ситуацій.

3. *Caritas Ukraine* – благодійна організація, яка активно підтримує переселенців та людей, які постраждали від війни, надає допомогу у харчуванні, одязі, медикаментах, а також психологічну підтримку.

4. *Благодійний фонд "Таблеточки"* – займається допомогою онкохворим дітям, забезпечуючи їх ліками та матеріальною оплатою лікування.

5. *Благодійний фонд Сергія Притули* – фонд, що активно займається волонтерською допомогою військовим, закупівлею техніки, амуніції та медичних засобів для ЗСУ.

6. *Громадська організація "Український жіночий фонд"* – працює над захистом прав жінок, гендерною рівністю та їх підтримкою у політичному і громадському житті суспільства.

7. *Громадська організація "Автомайдан"* – займається боротьбою з корупцією та забезпеченням прозорості у державних інституціях, відіграє важливу роль у підтримці армії та волонтерських ініціатив.

Найважливішими факторами, які сприяють розвитку соціальних організацій в Україні, є фінансування, пільгові кредити та кваліфіковані кадри. Аналогічно до ситуації з труднощами, перелік факторів розвитку також є досить широким і його можна звести до соціальних та матеріальних факторів. Якщо серед соціальних домінують кваліфіковані кадри, професійний досвід та практики співпраці з державними та бізнес структурами, то серед матеріальних є не лише пошук фінансування та грантів, нестача яких не дозволяє орендувати приміщення, закуповувати обладнання та розширяти бізнес, але й елементарна можливість отримати пільгові кредити [2].

У підсумку доцільно зазначити, що наразі в Україні формується "нова хвиля соціальних підприємств", діяльність яких налічує від 1 до 10 років. На думку експертів, їх поява спричинена не лише складними соціально-політичними та економічними обставинами в країні, але й обумовлена ініціативами лідерів думок, які бажають впроваджувати комерційну діяльність соціального характеру. Цілком можливо, що поява таких лідерів – це продукт зросту самосвідомості суспільства, що могло бути спричинено суспільно-політичними подіями в Україні за останні 10 років.

Список використаних джерел

1. Жуковська В. М. Безпека праці та здоров'я персоналу в умовах війни: розробка HR проєкту. *Бізнес Інформ*. 2022. № 10. С. 108–113.
2. Міністерство соціальної політики України. Державні соціальні стандарти 2022–2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/socialni-standarti.html> (дата звернення: 04.11.2024).
3. Миколайчук І. П. Соціальний менеджмент : навч. посіб. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. 280 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjlxNw==/1d8332614fa05a1d505dad361a9473e6.pdf> (дата звернення: 4.11.2024).
4. Що таке соціальний бізнес і чому він потрібен Україні? URL: <https://www.village.com.ua/village/business/sotsialne-pidpryemnytstvo/349889-social-business> (дата звернення: 04.11.2024).
5. Investment Strategy for the Development of Human Capital of the Enterprise / V. Borshch et al. *WSEAS Transactions on Business and Economics*. 2023. Vol. 20. P. 1517–1526.
6. Vyshnevskaya O., Dovgal O., Kozachenko L., Velychko O. Priorities and Features of Guaranteeing Psychological Security in Conditions of Sustainable Society Development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 6 (47). P. 447–457.

Старко О. Л.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
правосуддя та правоохоронної діяльності,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

УДК 614.253.5:340.6

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

Ст. 139 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником. У ч. 1 цієї статті передбачено основний склад кримінального правопорушення - ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленними правилами, надати таку допомогу, якщо медичному працівникові завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого (кримінальний проступок). У ч. 2 ст. 139 КК України передбачено кваліфікований склад кримінального правопорушення - відповідальність за те саме діяння, якщо воно спричинило смерть хворого або інші тяжкі наслідки (нетяжкий злочин).

Одним із дискусійних серед питань кваліфікації цього складу кримінального правопорушення є питання визначення кола його суб'єктів. У диспозиції ч. 1 та ч. 2 ст. 139 КК України вказано, що суб'єктом кримінального правопорушення є медичний працівник. У багатьох наукових джерелах зазначається, що суб'єктом кримінального правопорушення є як медичний, так і фармацевтичний працівник. Науковці виходять з того, що у ст. 78 Основ закріплено обов'язок медичних, фармацевтичних працівників та фахівців з реабілітації безоплатно надавати відповідну невідкладну медичну допомогу громадянам у разі, нещасного випадку та в інших екстремальних ситуаціях. Водночас, у ст. 37 Основ вказано, що лише медичні працівники зобов'язані невідкладно надавати необхідну медичну допомогу у разі виникнення невідкладного стану людини.

Згідно Закону України "Про екстрену медичну допомогу" від 5 липня 2012 р. (далі - Закон), невідкладний стан людини - раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин (п. 7 ст. 1). У Законі також визначено, що фармацевтичні та інші працівники зобов'язані надавати лише домедичну допомогу. Так, згідно ст. 12 Закону, особами, які зобов'язані надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані, є: рятувальники аварійно-рятувальних служб, працівники державної пожежної охорони, поліцейські, фармацевтичні працівники, провідники пасажирських вагонів, бортпровідники та інші особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги.

Домедична допомога визначається як невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи (п. 4 ст. 1 Закону).

Екстрена медична допомога, на відміну від домедичної, визначається як медична допомога, яка полягає у здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоги відповідно до цього Закону невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я (п. 5 ч. 1 Закону).

Таким чином, згідно норм вищезгаданих законів медичні та фармацевтичні працівники не ототожнюються. При цьому, фармацевтичні працівники вказані як суб'єкти надання домедичної допомоги. Слід зазначити й те, що серед вимог необхідних знань фармацевта (тобто те, що він повинен знати) є вимога знання лише "правил надання домедичної допомоги хворим при невідкладних станах" [1], що ставить під сумнів віднесення фармацевтів до суб'єктів аналізованого кримінального правопорушення.

У диспозиції норми, що сформульована у ст. 139 КК України, вживається словосполучення "допомога хворому". Очевидно, що йдеться саме про медичну допомогу хворому. Проте, законодавче визначення терміну "медична допомога", також не дає підстав для віднесення фармацевтичних працівників до суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 139 КК України. Так, згідно ст. 3 Основ, медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

Згідно ст. 33 Основ, медична допомога надається відповідно до медичних показань професійно підготовленими медичними працівниками, які перебувають у трудових відносинах із закладами охорони здоров'я, що забезпечують надання медичної допомоги згідно з одержаною відповідно до закону ліцензією, та фізичними особами - підприємцями, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку і можуть перебувати з цими закладами у цивільно-правових відносинах). Медична допомога за видами поділяється на екстрену, первинну, вторинну (спеціалізовану), третинну (високоспеціалізовану), паліативну.

Слід зазначити, що вживаний у КК України термін "медичний працівник" не застосовується у класифікаторі професій ДК 003:2010. Натомість, у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників системи охорони здоров'я, затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я № 117 від 29. 03. 2002 р. міститься поняття "працівники системи охорони здоров'я". До них належать: керівник, професіонали в галузі лікувальної справи (крім стоматології), професіонали в галузі стоматології, професіонали в галузі фармації, професіонали в галузі медико-профілактичної справи, інші професіонали в галузі медицини, фахівці, лаборанти (медицина), лаборанти (фармація), технічні службовці, робітники.

Окрім цього, визначаючи зміст терміну "медичний працівник" як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення за ст. 139 КК України, слід виходити з міркувань наявності можливості фахово та швидко оцінити стан хворого

(особливо у невідкладних станах) як такий, що може спричинити тяжкі наслідки у разі ненадання медичної допомоги. Адже, умовою настання кримінальної відповідальності є той факт, що медичному працівнику завідомо відомо, що це (тобто ненадання допомоги хворому) може мати тяжкі наслідки для хворого.

Таким чином, фармацевтичні працівники, як і молодший медичний персонал, лаборанти, санітари, реєстратори, технічні працівники системи охорони здоров'я, не можуть визнаватись суб'єктом ненадання допомоги хворому медичним працівником. Варто було б ст. 139 КК України доповнити приміткою, в якій сформулювати визначення "медичного працівника" або ж вказати вичерпний перелік суб'єктів цього кримінального правопорушення. Також, доцільно було б у диспозиції цієї норми замість слова "допомоги" вжити словосполучення "медичної допомоги".

Список використаних джерел

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників : наказ Міністерства охорони здоров'я від 29.03.2002 р. № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02> (дата звернення: 01.11.2024).

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Буданов М. П.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
кафедра економіки та менеджменту,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

УДК 332.1:338.2

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ
ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

Енергетична безпека підприємства є однією з основних умов для забезпечення сталого розвитку організації в умовах сучасної економічної та політичної нестабільності. Це поняття охоплює не лише забезпечення підприємства енергетичними ресурсами в необхідному обсязі, але й гарантування їх доступності, економічної ефективності, екологічності та відповідності вимогам сталого розвитку. Оскільки енергетична безпека підприємства безпосередньо пов'язана з його конкурентоспроможністю на ринку, важливим є розроблення та впровадження методичних підходів до оцінки її рівня, що дозволяють визначити найефективніші стратегії для забезпечення енергетичної стійкості [1, с. 120-122].

Розглянемо основні підходи до оцінки рівня енергетичної безпеки підприємства, основні методи, що дозволяють зібрати необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень, а також пропонуються можливі шляхи удосконалення енергетичної безпеки підприємства на основі цих методів.

Енергетична безпека підприємств може бути визначена, як здатність підприємств, забезпечити безперервний доступ до енергетичних ресурсів, необхідних для підтримання ефективного функціонування та сталого розвитку підприємства при мінімізації ризиків, пов'язаних із зовнішньою залежністю від постачальників енергоресурсів, змінами в енергетичному законодавстві та коливаннями цін на енергію.

Цей складний і багатовимірний процес включає такі основні компоненти:

1. Енергетична незалежність підприємства, що вимагає здатності знижувати залежність від зовнішніх постачальників енергії, або навіть досягати рівня

самодостатності в енергетичному забезпеченні, наприклад, через використання відновлювальних джерел енергії.

2. Енергоефективність виробництва, яка визначає рівень використання енергетичних ресурсів з максимальним економічним ефектом. Це також включає мінімізацію енергетичних витрат на всіх етапах виробничого процесу.

3. Екологічність у використанні енергетичних ресурсів, що передбачає зменшення викидів шкідливих речовин та забруднення навколишнього середовища внаслідок виробничої діяльності.

Оцінка енергетичної безпеки підприємства, яка є складним та багатогранним процесом, що вимагає інтеграції різноманітних методичних підходів.

Вибір методів оцінки залежить від конкретних цілей підприємства, його сфери діяльності, а також від рівня розвитку інфраструктури та технологічних можливостей.

Розглянемо основні методи, що використовуються для оцінки енергетичної безпеки:

1. Аналіз енергетичних потоків є одним із базових методів, що дозволяють отримати детальну картину енергетичних витрат підприємства. Це включає вимірювання споживання енергії в кожному підрозділі та на кожному етапі виробничого процесу. Ключовими елементами цього методу є:

- ідентифікація енергетичних потоків на підприємстві: визначення джерел енергопостачання, оцінка ступеня енергетичних втрат на різних етапах виробництва;
- обчислення коефіцієнта енергоефективності, який дозволяє порівняти витрати енергетичних ресурсів з результатами виробничої діяльності;
- визначення критичних точок енергетичних витрат на підприємстві, що дозволяє здійснити цілеспрямовану модернізацію технологій і обладнання для зниження енергетичних витрат.

Цей метод дає можливість визначити найбільш енергоємні підрозділи та процеси, що дозволяє не лише підвищити енергоефективність, а й знизити операційні витрати.

2. SWOT-аналіз енергетичної безпеки підприємства є важливим інструментом для оцінки енергетичних ризиків та можливостей підприємства.

За допомогою цього методу можна оцінити як внутрішні, так і зовнішні фактори, які можуть вплинути на енергетичну безпеку підприємства:

- наявність енергоефективних технологій, власних джерел енергії (наприклад, сонячні батареї чи біогазові установки), стабільність постачання енергоносіїв;
- високий рівень залежності від зовнішніх постачальників енергії, неефективні або застарілі технології, значні енергетичні втрати на виробництві;
- впровадження нових відновлювальних джерел енергії, розширення застосування енергоефективних технологій, диверсифікація постачальників енергії, державні субсидії на енергозбереження;

- коливання цін на енергоносії, потенційні перебої у постачанні енергоресурсів, законодавчі обмеження на викиди парникових газів.

3. Розробка та використання індексів енергетичної безпеки є одним із ключових методів для оперативної оцінки рівня енергетичної безпеки підприємства.

Індекс енергетичної безпеки може включати в себе кілька складових:

- індекс енергетичної залежності, це співвідношення частки імпортованих енергоресурсів до загального споживання енергії підприємством;

- індекс енергоефективності, що вимірює кількість енергії, що витрачається на одиницю виробленої продукції, що дозволяє виявити неефективне використання енергії;

- індекс енергетичних втрат, що показує рівень втрат енергії на всіх етапах її постачання та використання.

Ці індекси дозволяють не тільки оцінити поточний рівень енергетичної безпеки, а й проводити порівняльний аналіз ефективності енергетичної політики підприємства з іншими компаніями.

4. Моделювання енергетичних ризиків є методом, що дозволяє передбачити можливі загрози для енергетичної безпеки підприємства.

Моделювання здійснюється на основі аналізу різних факторів, які можуть вплинути на енергетичне забезпечення підприємства:

- коливання цін на енергоносії;

- нестабільність постачання енергетичних ресурсів через політичні чи економічні фактори;

- невизначеність у поставках енергетичних ресурсів внаслідок природних катаклізмів чи інших форс-мажорних обставин.

Розробка сценаріїв для кожного з цих ризиків дозволяє підприємству підготуватися до можливих змін та адаптувати свої стратегії енергетичної безпеки.

5. Енергетична політика держави, яка значною мірою впливає на рівень енергетичної безпеки підприємства. Це включає:

- державні ініціативи з енергозбереження та підтримки енергетичних технологій;

- податкові пільги та субсидії для підприємств, що впроваджують енергоефективні технології;

- зміни в екологічному законодавстві, щодо викидів парникових газів і використання відновлювальних джерел енергії.

Розглянемо шляхи покращення енергетичної безпеки підприємства. Для покращення рівня енергетичної безпеки підприємства пропонується кілька стратегій:

1. Інвестиції в енергоефективні технології та модернізацію обладнання.

Підприємства повинні проводити регулярний аудит енергетичних витрат та впроваджувати сучасні технології, які дозволяють знижувати енергоспоживання та витрати на енергію.

2. Розвиток відновлювальних джерел енергії. Впровадження сонячних панелей, вітрових установок та біоенергетичних технологій дозволяє зменшити залежність від традиційних джерел енергії.

3. Диверсифікація джерел енергозабезпечення. Створення багатоканальних систем постачання енергоресурсів дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з перебоями в постачаннях.

4. Моніторинг та управління енергетичними ризиками. Розробка системи моніторингу, що дає можливість оперативно реагувати на зміни у цінах на енергоносії чи перебої в постачаннях.

Оцінка рівня енергетичної безпеки підприємства є складним, багатофакторним і багатоетапним процесом, що вимагає використання комплексного підходу та інтеграції різноманітних науково обґрунтованих методик. У сучасних умовах, коли енергетична інфраструктура та ринки енергоресурсів піддаються значним коливанням і глобальним змінам, підприємства потребують не лише теоретичних, але й практичних підходів до управління енергетичною безпекою. Тому точна оцінка енергетичної безпеки стає важливою передумовою для забезпечення стабільного функціонування підприємства та його адаптації до змінюваних зовнішніх і внутрішніх умов.

Застосування інтегрованих методичних підходів до оцінки енергетичної безпеки є необхідною умовою для всебічного аналізу енергетичних ризиків, можливостей і загроз підприємства. Використання багаторівневих інструментів, таких як SWOT-аналіз, дозволяє здійснити глибоке дослідження як внутрішніх чинників (енергоефективність, наявність власних енергетичних ресурсів), так і зовнішніх факторів (система енергетичних ринків, державна політика), які мають прямий або опосередкований вплив на рівень енергетичної безпеки.

Окрім того, індекси енергетичної безпеки надають кількісні характеристики, що дозволяють оперативне оцінювати поточний стан і виявляти критичні ділянки для подальшої оптимізації енергетичних процесів.

Моделювання ризиків, пов'язаних із коливаннями на ринку енергоресурсів, змінними цінами на енергоносії, природними катаклізмами чи політичною нестабільністю, дозволяє підприємству не лише передбачити можливі загрози, а й розробити превентивні стратегії для їх мінімізації. З огляду на глобалізацію ринків енергетичних ресурсів, підприємства повинні розглядати енергетичну безпеку не лише в межах національних кордонів, але й в контексті міжнародних енергетичних відносин. Тому здатність передбачити можливі шоки в енергетичних ланцюгах постачання і своєчасно реагувати на них є необхідною умовою для забезпечення стійкості підприємства.

Впровадження стратегій для покращення енергетичної безпеки дозволяє підприємствам не лише знизити енергетичні витрати, але й значно підвищити

їхню економічну ефективність, що сприяє зниженню витрат на виробничі процеси, що робить продукцію більш конкурентоспроможною на ринку.

Таким чином, енергетична безпека підприємства є основою його економічної стійкості та конкурентоспроможності в умовах глобальних змін, і для її забезпечення необхідно використовувати комплексні, багатофакторні методи аналізу та прийняття рішень. Впровадження сучасних енергетичних стратегій та технологій, а також постійний моніторинг і адаптація до змінних умов дозволяють підприємствам ефективно управляти енергетичними ризиками, знижувати витрати та покращувати загальну ефективність своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. Прохорова В. В., Буданов М. П., Буданов П. Ф. Розробка комплексної методики оцінки рівня енергетичної безпеки промислового енергопідприємства. *Східно-Європейський журнал передових технологій*. 2024. № 4 (130). С. 118–131.

Гладун Ю. І.,
здобувачка вищої освіти,
Хмельницький університет управління та
права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Науковий керівник:

УДК 336.76

Бурбела А. Л.,
викладач кафедри фінансів, банківської
справи, страхування та фондового ринку,
Хмельницький університет управління та
права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ФОНДОВОГО РИНКУ

Фондовий ринок є невід'ємною складовою сучасної ринкової економіки та змінює ключову роль у мобілізації та перерозподілі фінансових ресурсів. Він є організованим ринком торгівлі цінними паперами, який забезпечує механізм для залучення інвестицій компаніями та надає можливості для примноження капіталу інвесторам.

Розуміння сутності та структури фондового ринку є важливим для всіх учасників економічних відносин - від окремих інвесторів до великих корпорацій та державних органів. Ефективне функціонування фондового ринку сприяє економічному зростанню, забезпечуючи механізм фінансування інновацій, розширення виробництва та створення нових робочих місць.

Фондовий ринок виконує ряд важливих функцій в економіці, які сприяють ефективному розподілу капіталу та економічному зростанню. Перш за все, він забезпечує механізм мобілізації капіталу, дозволяючи компаніям заробляти кошти шляхом емісії цінних паперів, що дає можливість підприємствам фінансувати свій розвиток, розширювати виробництво та впроваджувати інновації. Одночасно фондовий ринок виконує функцію перерозподілу капіталу, спрямовуючи інвестиції в найбільш перспективні та ефективні галузі економіки [1, с. 103].

Крім того, фондовий ринок забезпечує ліквідність для інвесторів, даючи їм можливість швидко конвертувати ціни паперу в гроші, що стимулює інвестиційну активність та сприяє ефективному управлінню ризиками. Важливою функцією є, також, ціноутворення - фондовий ринок створює справедливу вартість компаній та їхніх цінних паперів, відображаючи всю доступну інформацію. До того ж, він виконує інформаційну функцію, надаючи інвесторам та аналітикам дані про стан компаній та загальні економічні тенденції, що забезпечують отримання обґрунтованих інвестиційних рішень [3, с. 154-155].

Фондовий ринок функціонує завдяки взаємодії різноманітних учасників, кожен з яких виконує спеціальні функції та має власну ціль. Розуміння ролі кожного учасника є ключовим для усвідомлення механізмів роботи фондового ринку та його впливу на економіку в цілому. Таблиця 1 представляє основних учасників фондового ринку та розкриває їх значення, демонструючи складність та взаємозалежність цієї фінансової екосистеми.

Таблиця 1

Учасники фондового ринку та їх значення

Учасник	Значення
Емітенти	Компанії та організації, що випускають цінні папери для залучення капіталу та є основним джерелом фінансових інструментів на ринку.
Інвестори	Фізичні та юридичні особи, що інвестують у цінні папери з метою отримання прибутку, забезпечують ліквідність та фінансування для емітентів.
Брокери	Посередники, які використовують операції з цінними паперами для доручень клієнтів та забезпечують доступ інвесторів до ринку.
Дилери	Професійні учасники ринку, які використовують операції з цінними паперами від свого імені та за свій рахунок, а також, підтримують ліквідність ринку.
Фондові біржі	Організовані ринки для торгівлі цінними паперами, що забезпечують прозорість операцій та формування справедливих цін.
Регулятори	Державні органи, що встановлюють правила роботи та переглядають нагляд, а також, забезпечують стабільність та захист інтересів учасників.
Депозитарії	Установи, що використовують зберігання цінних паперів та облік права власності на них, а також, забезпечують надійність зберігання та швидкість розрахунків.

Джерело: [2, с. 114–115].

Державне регулювання, спрямоване на забезпечення ефективного функціонування фондового ринку в Україні та здійснюється відповідно до чинного законодавства з метою підтримки його стабільності, прозорості і належного функціонування. Основним регулятором є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), створена в 2011 році. НКЦПФР відповідає за розробку та впровадження державної політики у сфері розвитку ринку цінних паперів, регулювання цієї сфери, а також, нагляд за її діяльністю та захист прав інвесторів [4].

Основними напрямками державного регулювання фондового ринку в Україні є: ліцензування професійних учасників ринку, реєстрація випусків цінних паперів, контроль за розкриттям інформації емітентами та професійними учасниками, моніторинг та запобігання маніпуляції ринку, а також впровадження міжнародних стандартів. Важливим аспектом є адаптація українського законодавства до норм Європейського Союзу в рамках процесу євроінтеграції, що включає впровадження нових інструментів та механізмів регулювання, посилення захисту прав інвесторів та підвищення прозорості ринку [2, с. 116-117].

Отже, фондовий ринок є важливим елементом економічної системи, забезпечуючи мобілізацію та розподіл капіталу. Його стабільне функціонування залежить від ефективної взаємодії учасників ринку, використання фінансових інструментів та належного регуляторного нагляду. В Україні фондовий ринок поступово розвивається, адаптуючись до міжнародних стандартів і сприяючи економічному зростанню країни.

Список використаних джерел

1. Шишпанова Н. О. Сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку України. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 102–106.
2. Федина В. В. Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 15-16. С. 113–117.
3. Рекуненко І. І. Інфраструктура фінансового ринку України: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2021. 232 с.
4. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2024).

Дацкевич В. С.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

УДК 343.37:336.27

Науковий керівник:

Назарова К. О.,
д-р екон. наук, професор,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

ФОРЕНЗІК ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ВЕКТОР АНТИКОРУПЦІЙНИХ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Форензік, у своєму широкому значенні, є важливим інструментом для виявлення, аналізу та врегулювання ситуацій, що пов'язані з фінансовими, комерційними та правовими розбіжностями, які можуть нести значні економічні ризики. Сучасні компанії щодня стикаються з різними формами протиправної діяльності, такими як корупція, шахрайство, зловживання посадовими обов'язками та комп'ютерні злочини. Це робить необхідним впровадження системи контролю, яка допомагає не лише запобігати таким діям, але й розслідувати випадки, що вже сталися, та зменшувати їх негативний вплив на репутацію та фінансовий стан компанії.

Форензік-послуги включають детальну перевірку та аналіз дій менеджменту і співробітників компанії на предмет можливих зловживань. Це може стосуватися як внутрішніх розслідувань, так і перевірки контрагентів на етапі укладання угод. Такі розслідування можуть охоплювати як топ-менеджмент, так і рядових співробітників, а також компанії-контрагенти, з якими плануються угоди.

На світовому ринку послуг домінують компанії "великої четвірки", з найбільшими ринками у Великобританії та США. Однак в Україні підприємці часто недооцінюють важливість форензіку, віддаючи перевагу традиційним методам, таким як внутрішній аудит чи судові розгляди. Це може бути наслідком непорозуміння сутності форензік-аудиту, оскільки багато українських підприємців вважають, що він лише спрямований на виявлення шахрайства.

В європейському бізнес-контексті форензік розглядається як комплексний інструмент, який дозволяє ефективно вирішувати корпоративні спори між акціонерами, збирати доказову базу для судових розглядів та знаходити шляхи

медіації. Він також використовується не тільки для вирішення існуючих проблем, але й для виявлення ризиків і слабких місць у діяльності компанії, що є своєрідним запобіжником корпоративного шахрайства.

Наразі в Україні ще не сформована корпоративна культура, яка б сприймала форензік як необхідний інструмент для підтримки і розвитку бізнесу. У той час як західні підприємці все більше звертаються до спеціалістів з форензіку, український бізнес часто залишає його поза увагою, що може призвести до серйозних наслідків у разі виникнення фінансових чи репутаційних проблем. Важливо змінювати цю тенденцію та підвищувати усвідомленість щодо переваг форензік як інструменту для забезпечення економічної безпеки підприємств.

Форензік є необхідним у ряді випадків, зокрема:

- коли менеджмент компанії має сумніви щодо прийняття важливих рішень;
- якщо відбувся витік конфіденційної інформації;
- у ситуаціях, коли не налагоджені ефективні механізми співпраці з постачальниками;
- перед укладенням важливої угоди.

Також варто провести форензік, якщо:

- спостерігається збільшення фонду оплати праці при скороченні штату;
- існує динаміка постійного зростання витрат, тоді як виручка залишається на попередньому рівні;
- процедура вибору постачальників є непрозорою;
- передбачена 100% передплата при закупівлях.

Форензік-спеціаліст проводить більш глибокий аналіз, ніж традиційний аудит. Якщо аудитор оцінює фінансово-бухгалтерську звітність, то спеціаліст з форензіку виявляє дані, що вказують на можливі порушення і злочини. Для цього використовуються інші методи, які ґрунтуються на офіційних та неофіційних джерелах. У процесі незалежного економічного розслідування аналізуються не лише первинні документи та бухгалтерська звітність, але й свідчення співробітників, контрагентів та експертів.

Звіт про перевірку може бути складений на користь однієї зацікавленої особи, наприклад, власника, який підозрює партнера у шахрайстві. Форензік також допомагає виявити осіб у компанії, які "зливають" інформацію конкурентам або займаються шахрайством. Таким чином, компанії, які користуються послугами форензік-спеціалістів, можуть забезпечити собі перевагу в захисті економічної безпеки як ззовні, так і зсередин.

На своєму офіційному сайті KPMG представляє антикорупційні розслідування (форензік) як процес створення ефективної системи протидії корупції, яка відповідає вимогам національних і міжнародних антикорупційних законодавств, таких як українське законодавство, FCPA (США) та Bribery Act 2010 (Великобританія).

Послуги, що їх пропонує KPMG в рамках антикорупційного форензіку, включають:

1. Оцінка корупційних ризиків – аналіз того, як корупційний ризик проявляється у бізнесі конкретного клієнта. Для цього ідентифікуються основні бізнес-процеси, вивчаються нормативні документи та проводиться інтерв'ю зі співробітниками.

2. Аудит існуючих заходів – оцінка вже впроваджених у клієнта заходів з боротьби з корупцією з двох аспектів: їх дизайн (як це задокументовано у політиках) та операційну ефективність (як це реалізується на практиці). Для цього аналізуються бухгалтерські записи та вибірково перевіряються первинні документи.

3. Розробка та вдосконалення системи протидії корупції. Створюються або покращуються наявні системи, удосконалюються існуючі контролі, впроваджуються нові заходи та пропонуються відповідальні особи. У процесі роботи враховуються вимоги основних антикорупційних законів, рекомендації регуляторів та міжнародні стандарти ISO у сфері комплаєнс.

4. Навчання співробітників: Після впровадження контролів проходить навчання співробітників клієнта ефективно їх використовувати. Це включає створення електронних тренінгів для всіх співробітників та проведення очних сесій для керівництва.

На перший погляд, керівники виявляють впевненість у тому, що їхні програми комплаєнсу можуть зменшити ризики корупції. Більше трьох чвертей (77%) вважають, що вони контролюють ситуацію. Цю впевненість також підкріплює те, що близько 70% мають впевненість у тому, що їхня компанія має повне і точне уявлення про всіх третіх осіб (постачальників, партнерів і інших посередників). Однак, це може бути хибною впевненістю, оскільки поглиблений аналіз показує, що більшість компаній не впроваджують найкращі практики, необхідні для ефективного управління ризиками третіх осіб і боротьби з корупцією в сучасному середовищі.

За даними PwC, навіть компанії, що торгуються на біржі з мільярдними обігами, часто мають неповну інформацію про своїх постачальників, дистриб'юторів і інших сторонніх постачальників послуг. Це може бути наслідком різних систем, які залишилися з попередніх придбань, або через значну автономію, якою користуються різні підрозділи, регіони чи країни. Без інтегрованої облікової системи та системи управління постачальниками/розрахунками, отримати повну картину про наявних третіх осіб може бути складно. Тим не менше, важливість постійного моніторингу третіх осіб і ретельної перевірки нових третіх осіб із високими ризиками не можна недооцінювати.

Серед ключових елементів ефективної програми комплаєнсу у боротьбі з корупцією, критично важливими є оцінка ризиків, моніторинг та аудити.

Статистика свідчить, що половина (48%) компаній проводить оцінку ризиків у рамках управління ризиками третіх осіб, і майже дві третини з них враховують корупційний ризик у цьому процесі. Що тривожить, так це те, що 42% компаній або не мають програми управління ризиками третіх осіб, або ж не проводять оцінку ризиків, якщо така програма існує.

Згідно з дослідженням PwC 2024 року щодо запобігання корупції, лише 18% респондентів зазначили, що регулярно проводять перевірки та аудити на своїх підприємствах. Ще 19% здійснюють такі заходи рідко, а 51% опитаних не проводить їх взагалі. Ці дані підкреслюють необхідність посилення контролю та впровадження ефективних механізмів для протидії корупційним ризикам.

Добре сплановані процеси внутрішніх розслідувань можуть значно прискорити реакцію на звинувачення у неналежній поведінці. Ці процеси також допомагають компаніям ухвалювати зважені рішення щодо самостійного звітування. Регулярний перегляд процедур є критично важливим, особливо з огляду на зміни в регуляціях і законах про захист даних. Лише 40% компаній оновлюють свої процедури протягом останнього року, тоді як 30% не проводили перегляду, а 16% взагалі не мають функції розслідування.

Коли зібрані основні факти, аналіз корінних причин стає ключовим елементом для безперервного вдосконалення. Це може включати виявлення прогалин у внутрішньому контролі та зловживань. Однак майже половина компаній не проводить такий аналіз або робить це рідко. Важливо розширити фокус, щоб зрозуміти, як ці причини можуть вплинути на інші частини бізнесу.

Ефективна розслідувальна функція допомагає зменшити ризики та забезпечити дотримання норм. Регулятори враховують, як компанії ведуть розслідування неналежної поведінки при оцінці програм комплаєнсу. Тому ради директорів повинні постійно наполягати на вдосконаленні управління внутрішніми розслідуваннями, включаючи збори даних і аналіз корінних причин. Основні показники ефективності (KPI) для моніторингу можуть включати обсяг звітів про інциденти, рівень підтвердження, середній час до ухвалення рішення, типи інцидентів і тривалість закриття справ.

Отже, форензик як антикорупційний інструмент є незамінним елементом сучасного управління бізнесом. Його важливість важко переоцінити, адже він дозволяє не лише виявляти та запобігати шахрайству, а й підтримувати економічну безпеку підприємства. На відміну від традиційного аудиту, який зосереджується на фінансовій звітності, форензик включає більш широкий аналіз, виявляючи ознаки порушень і злочинів через детальний розгляд як офіційних, так і неофіційних джерел інформації.

На західних ринках форензік вже став усталеним інструментом у корпоративній практиці, проте в Україні ця практика ще потребує розвитку. Багато українських підприємств, на жаль, недооцінюють потенціал форензіку через хибні уявлення про його роль. Впровадження форензік-розслідувань в Україні стане важливим кроком до зміцнення корпоративної культури і підвищення рівня довіри до бізнесу. Тільки через запровадження таких інструментів компанії зможуть не лише ефективно протистояти корупційним ризикам, а й забезпечити свою стійкість на конкурентному ринку.

Список використаних джерел

1. Форензік: європейський досвід vs. українські реалії. Юридична Газета. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/forenzik-evropejskiy-dosvid-vs-ukrayinski-realiyi.html> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Послуги форензік у сфері протидії корупції. KPMG Ukraine. URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/services/advisory/forensic.html> (дата звернення: 01.11.2024).
3. 2024 Global Economic Crime Survey. PwC. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/forensics/gecs/2024-global-economic-crime-survey.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).

Кифяк В. І.,

канд. екон. наук, доцентка
кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Нечипорук А.,

здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

УДК 330.3

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ДЛЯ РОЗРОБКИ МЕХАНІЗМУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Війна, що супроводжується економічною і політичною нестабільністю значно ускладнила в середовище функціонування бізнесу та його здатність впроваджувати сталі практики. Один із найбільшими викликами були загроза

безпеці працівників і скорочення виробничих потужностей через військові дії та переміщення населення. Це призвело до скорочення виробництва, зриву поставок і втрати доступу до ринків збуту, що негативно вплинуло на фінансовий стан багатьох підприємств. З іншого боку, воєнні події стали флуктуацією пошуку інноваційних, більш стійких та ефективних підходів до ведення бізнесу [1].

Орієнтація на цілі сталого розвитку в розробці інноваційних рішень є важливою стратегією для сучасних підприємств, оскільки це забезпечує комплексний підхід до досягнення економічного, соціального та екологічного прогресу. В умовах глобальних викликів, таких як зміни клімату, бідність, нерівність та зменшення природних ресурсів, компанії, які впроваджують інноваційні рішення, що відповідають цілям сталого розвитку, не лише сприяють сталому розвитку, але й зміцнюють свою конкурентоспроможність.

Також важливим аспектом є те, що інновації, які відповідають принципам сталості, сприяють залученню інвестицій. Інвестори все більше орієнтуються на компанії, які демонструють соціальну відповідальність та екологічну стійкість, оскільки вони розуміють, що такі підприємства мають більші шанси на довгостроковий успіх.

Врешті-решт, орієнтація на цілі сталого розвитку у розробці інноваційних рішень забезпечує не лише вигоди для підприємства, але й позитивний вплив на суспільство та довкілля. Це є запорукою досягнення балансованого розвитку, де економічний зростання поєднується з соціальною справедливістю та екологічною стійкістю. У глобалізованому світі, де зміни відбуваються швидко, підприємства, які вміють адаптувати свої стратегії до цілей сталого розвитку, мають великі перспективи для успішної діяльності.

Визначимо основні цілі сталого розвитку, задекларовані ООН та їх застосування у підприємницькій практиці.

Таблиця 1

Адаптація цілей сталого розвитку в підприємницькій діяльності

Ціль сталого розвитку	Опис цілі	Адаптація в підприємницькій діяльності
1. Ліквідація бідності	Прагнення до ліквідації всіх форм бідності в усьому світі.	Впровадження соціальних програм для підтримки малозабезпечених.
2. Ліквідація голоду	Завершення голоду, досягнення продовольчої безпеки.	Розвиток сталого сільського господарства, зменшення втрат продовольства.
3. Добре здоров'я та благополуччя	Забезпечення здорового життя та сприяння добробуту для всіх.	Пропозиція програм охорони здоров'я для працівників, покращення умов праці.
4. Якісна освіта	Забезпечення всеохоплюючої та справедливої освіти для всіх.	Інвестування в навчання та розвиток персоналу, партнерство з навчальними закладами.

Продовж. табл. 1

5. Гендерна рівність	Досягнення гендерної рівності та розширення прав жінок.	Створення програм підтримки жінок на робочих місцях, підвищення їхньої участі в управлінні.
6. Чиста вода та санітарія	Забезпечення доступу до води та санітарії для всіх.	Впровадження технологій для збереження водних ресурсів, утилізація відходів.
7. Доступна та чиста енергія	Забезпечення доступу до надійних та сучасних енергетичних послуг.	Використання відновлювальних джерел енергії, оптимізація енергоспоживання.
8. Гідна праця та економічне зростання	Сприяння тривалому, інклюзивному економічному зростанню.	Створення нових робочих місць, підтримка підприємництва, розвиток місцевих ініціатив.
9. Індустрія, інновації та інфраструктура	Сприяння сталому промислому розвитку та інноваціям.	Інвестування в нові технології, модернізація виробничих процесів.
10. Зменшення нерівності	Зменшення нерівності в країнах та між країнами.	Забезпечення справедливої оплати праці, участь у програмах соціальної відповідальності.
11. Стійкі міста та громади	Створення безпечних, стійких міст і людських поселень.	Розвиток інфраструктури, проекти з покращення якості життя в громадах.
12. Відповідальне споживання та виробництво	Сприяння сталому споживанню та виробництву.	Оптимізація виробничих процесів, зменшення відходів, впровадження екологічних стандартів.
13. Боротися зі зміною клімату	Вжиття термінових заходів для боротьби зі змінами клімату.	Впровадження зелених технологій, зменшення викидів парникових газів.
14. Життя під водою	Збереження та раціональне використання океанів і морських ресурсів.	Участь у програмах з охорони водних ресурсів, сталого рибальства.
15. Життя на суші	Захист, відновлення та сприяння сталому використанню екосистем.	Впровадження програм з охорони довкілля, збереження біорізноманіття.
16. Мир, справедливість та сильні інститути	Сприяння мирному і інклюзивному суспільству.	Підтримка справедливих бізнес-практик, активна участь у розвитку громад.
17. Партнерство для досягнення цілей	Активізація глобального партнерства для сталого розвитку.	Участь у міжнародних програмах, співпраця з НУО та державними установами.

Джерело: систематизовано авторами на основі [2].

Така систематизація відображає важливість інтеграції цілей сталого розвитку в стратегію підприємств, що дозволяє їм не лише відповідати на сучасні виклики, але й активно сприяти розвитку суспільства та довкілля.

Основні тренди в інноваційних технологіях для сталого розвитку орієнтовані на ефективне використання ресурсів і мінімізацію екологічного впливу. Впровадження

Інтернету речей (IoT), штучний інтелект і роботизація, блокчейн-технології формують основу для конкурентоспроможних та екологічно відповідальних підприємств.

Список використаних джерел

1. Kyfyak V., Kindzerskyi V., Todoriuk S., Klevchik L., Luste O. The role of economics and management in the development of sustainable business models of agricultural enterprises. *Scientific Horizons*. 2024. Vol. 27. No. 6. P. 152–162.
2. The global standards for sustainability impacts. GRI. URL: <https://www.globalreporting.org/standards> (дата звернення: 01.11.2024).

Kovalchuk, A.,
Postdoctoral Fellow,
Ningbo China Institute for Supply
Chain Innovation, MIT Global Scale Network,
Jiangxi University of Finance and Economics, China

УДК 330.322.5

UNCERTAINTY MEASURES AND INVESTMENT IN EMERGING MARKETS: EMPHASIZING ROBUSTNESS THROUGH ALTERNATIVE VARIABLES

The global economic landscape has been significantly influenced by the performance and policies of emerging markets, particularly those within the BRICS group. As these countries continue to expand and assert their influence on the world stage, understanding the unique challenges they face has become increasingly crucial. This research, focusing on financial crises and economic uncertainties, is especially relevant to these rapidly evolving regions.

BRICS countries represent some of the most dynamic and fast-changing economies in the world. Each of these nations, with its distinct economic structure and development trajectory, provides a unique setting for examining the impacts of financial crises.

The increasing prominence of financial crises in emerging markets has become a defining aspect of the global economy. These crises often bring severe economic consequences and impose significant adjustment costs on affected economies, particularly in emerging markets where their severity has intensified over the past thirty years. This trend has led several prominent researchers to question the benefits

of financial globalization [1]. It has been proved that financial crises tend to have a more pronounced negative impact on investment, often resulting in a faster decline in investment than in output [2;3].

Financial crises can show up in various forms, making it challenging to rely on a single definition for comprehensive research. The existing literature generally categorizes financial crises into three main types: systemic banking crises, currency crises, and sovereign debt crises [4;5;6]. Combinations of these types can result in twin or triple crises. However, recent literature lacks a cross-country analysis of different types of financial crises over an extended period, along with the associated economic uncertainty.

The paper draws on a database documenting the occurrence and duration of banking, currency, debt, twin, and triple crises, and analyze how the impact of a financial crisis on investment varies across countries. For this analysis, we construct a dataset covering In this paper we check precisely how financial crises and economic uncertainty affect investment in a dynamic panel of 10 emerging market economies during the period 1987-2023.

Addressing the challenges arising from the complexity and diverse definitions of financial crises has proven difficult, as prior research has emphasized. To strengthen the analysis, this study utilizes widely recognized crisis indicators, including financial stress and industrial production indices.

To establish the robustness of our findings, we examine a wide range of other variables that could affect investment or post-crisis investment, including openness to trade, financial openness index, foreign direct investment, and financial development, energy intensity, energy consumption, energy production, etc. Throughout these robustness checks, our main result holds: **financial crises have a significant negative effect on investment only in countries with a low tolerance for uncertainty**. As far as we can establish, this does not reflect a more rigid regulatory or political system but rather the risk preferences of firm owners.

This does not imply that financial crises have no economic consequences in countries with a low degree of uncertainty avoidance. Since we measure investment relative to GDP, our findings indicate that investment does not fall significantly more than GDP in these countries. The results suggest that the long-term consequences of a financial crisis will be less severe, as the accumulation of capital is less affected than in countries with a high degree of uncertainty avoidance. We are also not claiming that financial crises only have an economic effect through increased uncertainty, but we do argue that the degree of uncertainty aversion plays an important role in how an

economy responds to a financial crisis. This finding is useful as it suggests that policymakers should take steps to reduce uncertainty to mitigate the economic effects of a financial crisis. Confidence-building measures would be particularly important in countries with low tolerance for uncertainty. More generally, it emphasizes the importance of cultural differences in economic outcomes in a new context.

Recent cross-country research tends to favor panel data, which integrates both time-series and cross-sectional data. Panel data is considered an advanced econometric technique for cross-country regressions as it allows for the inclusion of country-specific variables and leverages the time-series dimension of the data, providing more degrees of freedom, the approach which uses the fixed effects estimator, and models unobserved country-specific effects and measures fixed parameters.

The results thus far indicate that agents in more uncertainty-averse countries respond differently to financial crises compared to those in less uncertainty-averse countries. This raises the question of what drives this effect. Uncertainty aversion might directly influence firm owners' investment decisions or lead to the creation of institutions that, while intended to reduce uncertainty, increase firms' adjustment costs. For example, employment protection laws provide stability but can limit firms' flexibility during crises. Uncertainty aversion may also correlate with governance quality, suggesting our findings could reflect inadequate crisis responses rather than the direct effect of uncertainty aversion.

Table 1 shows that agents' responses to uncertainty, rather than the institutional environment, drive our primary findings. When considering only institutional settings, it is unclear why responses would vary between industries. This issue warrants further research and depends on data availability. Our current study provides direct evidence against the notion that institutional factors alone drive investment responses.

Columns (2)–(7) of Table 1 analyze the impact of three 'institutional rigidity' indicators and various governance quality measures, derived from the World Bank's World Governance Indicators. These cover six dimensions: voice and accountability, political stability, government effectiveness, regulatory quality, rule of law, and control of corruption. Higher values indicate better governance quality, stability, and effectiveness. Since the indicators only cover 1996–2023, we averaged them over this period and applied the averages to the earlier years (1987–1995) to maintain consistency in the analysis.

Table 1

**Investment, Financial Crises, and Uncertainty Avoidance:
Robustness to Institutional Rigidity and Government Quality Indicators**

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Control variable	-	Voice	Stability	Effectiveness	Reg. Qual.	Rule of Law	Corruption
Lagged investment	0.732*** (0.0137)	0.786*** (0.0183)	0.818*** (0.0181)	0.820*** (0.0176)	0.722*** (0.082)	0.891*** (0.0175)	0.822*** (0.0176)
Lagged growth	0.193* (0.121)	0.295 (0.186)	0.250* (0.147)	0.246** (0.144)	0.241** (0.142)	0.238* (0.140)	0.239** (0.141)
Crises	0.0276 (0.0381)	-0.0105 (0.0415)	0.0320 (0.0443)	0.0279 (0.0440)	0.0224 (0.0428)	0.0255 (0.0436)	0.0217 (0.0429)
Lagged crises	0.0153 (0.0366)	0.0450 (0.0505)	0.0158 (0.0468)	0.0175 (0.0455)	0.0187 (0.0445)	0.0251 (0.0475)	0.0205 (0.0454)
Crises×UAI	-0.119*** (0.0627)	-0.160** (0.0655)	-0.130** (0.0621)	-0.0115* (0.0594)	-0.0104* (0.0596)	-0.120 (0.0704)	-0.115* (0.0598)
Lagged crises×UAI	-0.068** (0.0366)	-0.122** (0.0504)	-0.0110* (0.0506)	-0.0110* (0.0600)	-0.0111* (0.0602)	-0.118* (0.0645)	-0.113** (0.0598)
Control×Crises		0.132 (0.108)	-0.00634 (0.00207)	-0.0265* (0.0331)	-0.0344** (0.0158)	-0.0125 (0.0217)	-0.0198 (0.0146)
Control×Lagged crises		-0.0498 (0.0652)	0.387 (0.0120)	0.00640 (0.0163)	-0.00820 (0.0168)	0.0115 (0.0137)	0.00645 (0.0131)
The marginal effect of a crisis is significantly negative for countries with a UAI above the mean value of the control variable.							
Contemporaneous	0.55	0.33	0.37	0.55	0.45	0.43	0.58
Lagged	0.48	0.49	0.50	0.50	0.50	0.52	0.50
Evaluated at the 25th percentile for control							
Contemporaneous		0.80	0.56	0.61	0.61	0.54	0.60
Lagged		0.47	0.47	0.47	0.47	0.46	0.48
Evaluated at the 75th percentile for control							
Contemporaneous		0.18	0.70	0.36	0.35	0.68	0.41
Lagged		0.56	0.64	0.63	0.62	0.62	0.62
Observations	370	320	360	280	370	370	370
R-squared	0.962	0.754	0.653	0.775	0.648	0.801	0.654
Number of country	10	8	9	7	10	10	10

Notes: The dependent variable is investment. The lines 'Control × Crises' and 'Control × Lagged Crises' represent the coefficient estimates of the control variable listed at the top of the relevant column. Robust standard errors are in parentheses. Standard errors are clustered by country. All specifications include year and country dummies. *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

The structure of Table 1 only includes interactions with crises and lagged crises since the control variables are not time-varying. Marginal effects are evaluated at the mean, 25th, and 75th percentiles of the control variable. The 25th percentile reflects countries with relatively weaker institutions, while the 75th percentile represents those with stronger governance. Significant marginal effects at the 25th percentile indicate that even in weaker institutional environments, uncertainty aversion significantly influences investment behavior. Conversely, the 75th percentile allows us to observe how firms in more stable settings respond to crises under the influence of uncertainty aversion.

The results are consistent: investment declines sharply after financial crises, particularly in countries with high uncertainty aversion, regardless of institutional

quality. This suggests that the observed effects are not primarily driven by institutional rigidity or government effectiveness but may instead directly reflect the risk preferences and behaviors of firm owners.

The contribution is two-fold. First, we find that investment remains stable if the domestic financial sector is resilient enough to withstand an external crisis and continue providing financial intermediation services despite capital reversals. However, when a financial crisis occurs, it has a substantial negative impact on investment. Furthermore, our results indicate that this impact is intensified in economies with a higher degree of financial openness, making them more vulnerable to fluctuations in capital flows.

Second, our findings suggest that financial crises have distinct economic impacts even in countries with a low degree of uncertainty avoidance. When investment is measured relative to GDP, it appears that in these countries, investment does not decline significantly more than GDP during a crisis. This suggests that the long-term effects of a financial crisis are less severe in such contexts, as capital accumulation is less disrupted compared to countries with a high degree of uncertainty avoidance. While we do not claim that financial crises impact economies solely through increased uncertainty, we assert that the degree of uncertainty aversion plays a significant role in shaping an economy's response to a financial crisis. Interestingly, direct measures of uncertainty do not show the same strong effects as those observed during financial crises. This insight is valuable for policymakers, emphasizing the need for strategies that reduce uncertainty to mitigate the economic consequences of a financial crisis. Confidence-building measures are particularly crucial in countries with low tolerance for uncertainty, highlighting the significant role of cultural differences in shaping economic outcomes.

These findings underscore the importance of a well-regulated and transparent financial system and highlight the financial sector's crucial role in transmitting the effects of external crises to the domestic economy. Our research provides empirical support for the view that openness to capital flows does not inherently harm investment. However, in the presence of a weak financial sector, any underlying fragility is exacerbated by increased exposure to capital flow reversals.

References

1. Buckberg, E. K. (1993). *Developing countries in world financial markets: Studies of emerging stock markets, direct investment, and debt* (Doctoral dissertation). Massachusetts Institute of Technology.
2. Inklaar, R., & Yang, J. (2012). The impact of financial crises and tolerance for uncertainty. *Journal of Development Economics*, 97(2), 466–480. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2011.05.007>.

3. Guleva, V. Y., & Dukhanov, A. (2015). Influence of the external environment behaviour on the banking system stability. *Procedia Computer Science*, 51, 1603–1612. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2015.05.292>.

4. Laeven, L., & Valencia, F. (2020). Systemic banking crises database II. *IMF Economic Review*, 68(2), 307–361.

5. Nguyen, T. C., Castro, V., & Wood, J. A. (2021). Political economy of financial crisis duration. SSRN. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=3767205>.

6. Nguyen, T. C., Castro, V., & Wood, J. A. (2021). Financial crises and human development. SSRN. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=3802418>.

Козак О. В.,

УДК 330.3

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Науковий керівник:

Кифяк В. І.,

канд. екон. наук, доцент,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі бізнесу здатність підприємств адаптувати свої бізнес-моделі до швидко мінливих умов стала вирішальним фактором для їхньої конкурентоспроможності. Динамічне ринкове середовище відзначається нестабільністю, непередбачуваними змінами в уподобаннях споживачів, впровадженням нових технологій, посиленням конкуренції та глобалізацією ринків. Кожен із цих факторів накладає додаткові вимоги на підприємства, які прагнуть залишатися на плаву, не говорячи вже про ті, що мають амбіції стати лідерами своїх галузей. Сучасна бізнес-модель перетворилася на своєрідний "живий організм", що підлягає постійній адаптації та розвитку, завдяки чому підприємства можуть ефективніше створювати, передавати та отримувати цінність.

Гнучкість і адаптивність у бізнес-моделях стали ключовими перевагами, адже жорсткі структури і процеси традиційних моделей бізнесу все частіше не справляються з викликами сучасного ринку. Раніше стабільні ринкові сегменти

тепер демонструють високу волатильність, і компаніям потрібна готовність до миттєвого перегляду своїх стратегій.

У центрі уваги сучасних компаній знаходиться клієнт. Фактично компанії перейшли від застарілих маркетингових стратегій 4P (Product, Place, Price, Promotion) до більш сучасних стратегій 4C (Consistency, Content, Convenience, Contextual), які орієнтовані на клієнта, і стали прихильниками концепції C-Customer. Довіра та лояльність клієнта визначають його вибір продукту або послуги. Тобто, замість традиційного підходу, де фокус був на самому продукті, сучасні компанії зосереджуються на потребах та вимогах клієнта [1]. Характеристику сучасних бізнес-моделей та кейси їхнього застосування наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика інноваційних бізнес-моделей

Бізнес-модель	Характеристика	Приклади компаній
Платформна модель	Створює цифрову платформу для об'єднання споживачів та постачальників товарів або послуг, використовуючи мережевий ефект для зростання.	Uber, Airbnb, Amazon, Facebook
Фріміум-модель	Пропонує базовий продукт або послугу безкоштовно, а додаткові функції або розширені можливості за плату.	Spotify, Dropbox, LinkedIn
Підписна модель	Клієнти платять регулярну плату за доступ до товарів або послуг, часто через підписку з автоматичним оновленням.	Netflix, Adobe, Microsoft Office 365
Циркулярна економіка	Орієнтована на повторне використання ресурсів і мінімізацію відходів у виробничому процесі.	Patagonia, IKEA, The Loop
Модель економіки спільного користування	Платформи, які дозволяють користувачам спільно використовувати ресурси, скорочуючи потребу у володінні товарами.	Zipcar, BlaBlaCar, Turo
Прямий продаж споживачам (D2C)	Підприємства продають товари або послуги безпосередньо споживачам, обходячи посередників, завдяки цифровим каналам.	Warby Parker, Glossier, Tesla
Бізнес-модель "довгого хвоста"	Пропонує широкий асортимент продуктів або послуг, орієнтованих на нішеві ринки, замість масового сегмента.	Amazon (електронна комерція), Netflix (потокове відео)
Ліцензування та роялті	Компанії надають права на використання своїх технологій або інтелектуальної власності іншим компаніям за роялті.	Qualcomm, Disney (ліцензування персонажів), Microsoft (Windows)
Афілійована модель	Компанія отримує прибуток від спрямування клієнтів на сторонні продукти або послуги через партнерські програми.	Amazon Affiliates, Booking.com
Модель "перевернутого аукціону"	Покупці визначають ціну, яку вони готові заплатити, а постачальники товарів або послуг конкурують за замовлення.	Priceline, eBay

Джерело: систематизовано автором.

Сучасні бізнес-моделі еволюціонують завдяки прагненню компаній до взаємодії з клієнтами, що базується на великих даних і аналітиці. Багато підприємств, зокрема Google і Facebook, успішно використовують модель, засновану на даних, що дозволяє їм персоналізувати пропозиції для користувачів і оптимізувати роботу з клієнтською аудиторією. Така модель дає змогу точно прогнозувати ринкові тенденції, покращувати клієнтський досвід і забезпечувати надійне управління ресурсами. Ефективне використання цифрових моделей управління сприяє зростанню прозорості фінансових операцій, підвищенню рівня контролю за рухом коштів та забезпеченню оперативного реагування на зміни в економічному середовищі [2].

Зростання ролі відкритих інновацій, коли компанії активно взаємодіють з іншими організаціями, залучаючи нові ідеї, ресурси та технології, є ще однією яскравою характеристикою новітніх бізнес-моделей. Такий підхід дозволяє швидше розвивати інновації, проте потребує значної обережності, адже залучення зовнішніх учасників може призвести до втрати контролю над технологіями або ризиків у сфері інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Величко К., Тимохова Г., Євтушенко Г. Міжнародні бізнес-стратегії цифрової трансформації в умовах "Суспільства 5.0". *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50.
2. Кифяк В. І., Олійник О. Б., Журавель А. С. Цифрові моделі управління фінансовими потоками на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2024.

Лопашук І. А.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Даниленко К. В.,

здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

УДК 005.591.4:005.58

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АУТСОРСИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

У сучасних умовах господарювання, які характеризуються поглибленням інтеграційних процесів, глобалізацією економіки та посиленням конкуренції між

суб'єктами на ринку, важливою умовою господарювання підприємства стає пошук інноваційних засобів здійснення виробничо-господарської діяльності на основі покращення організаційних, фінансових та економічних напрямів діяльності підприємства. Безперечно, таким ефективним інструментом управління, що використовується світовими провідними компаніями сьогодні є аутсорсинг.

Великий внесок у формуванні як теоретичних, так і прикладних аспектів використання аутсорсингу у діяльності підприємств здійснили такі науковці, як Когут М., Мірошніченко О., Морозова Є., Орлик О., Осадчук О.В., Тонюк М.О., Ясінська Т. та інші.

Аутсорсинг як один із найефективніших інструментів управління дає можливість підприємству зосередитися на здійсненні його стратегічно-важливих функцій, дозволяє оптимізувати організаційну структуру й систему управління, уникати додаткових витрат й збільшити його прибутковість завдяки зменшенню кількості виконуваних процесів та скороченню кількості працівників [6, с. 373]. А це, в свою чергу, дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Аутсорсинг стає оптимальним засобом ефективного управління господарською діяльністю сучасних підприємств, оскільки передбачає передачу на виконання стороннім суб'єктам господарювання частини основних чи другорядних функцій на основі укладання контракту за певну плату, що, таким чином, зумовлює оптимізацію здійснення підприємницької діяльності чи тимчасове залучення відповідних працівників. Таке рішення щодо здійснення аутсорсингової діяльності підприємством може прийняте у таких випадках, коли:

– підприємство не має необхідних виробничих потужностей чи професійних інструментів для ефективного здійснення певних операцій власними силами, а їх придбання є недоцільним;

– підприємство має наявні виробничі та професійні потужності, але приймає рішення спрямувати частину їх на досягнення стратегічно-важливих цілей, а певні функції віддати на виконання стороннім організаціям [4, с.96-97].

В умовах нестабільного ринкового середовища саме аутсорсинг може стати одним із методів захисту сучасного підприємства від можливих фінансових ризиків та негативних впливів певних чинників, адже практично будь яке підприємство малого чи середнього бізнесу на сьогодні не в змозі організувати наявність відповідних фахівців чи утримувати у штаті навіть одного кваліфікованого менеджера, фінансового аналітика чи спеціаліста з фінансової безпеки, які б якісно здійснювали аналіз рівня фінансової безпеки підприємства [2]. Це пов'язано, перш за все, з браком у підприємств фінансових ресурсів на залучення висококваліфікованих спеціалістів, а відсутність таких фахівців змушує підприємство йти на певні ризики при укладанні контрактів з відповідними

контрагентами на ринку, при наймі нових співробітників чи витратити час на вирішення нагальних проблем. Саме тому, виконання переліку завдань щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки у діяльності підприємства чи інші допоміжні процеси можна передати на виконання сторонній спеціалізованій організації, яка має необхідний досвід, кваліфікованих фахівців та засобами в області забезпечення безпеки здійснення бізнесу [4, с. 97].

Безперечно, використання аутсорсингу дає підприємницькими структурам ряд переваг, таких як:

- вирішення завдань щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства;
- зниження ризиків, що пов'язані з реалізацією частини бізнес-процесів за рахунок перекладання відповідальності на аутсорсингову компанію;
- відсутність необхідності інвестувати у другорядні напрями діяльності підприємства;
- використання провідного досвіду та різноманітних алгоритмів вирішення потенційних проблем;
- доступ до ресурсів та функцій, яких відсутні у підприємства (високопрофесійні кадри, виробничі засоби, фінансові та інформаційні ресурси тощо);
- зростання інвестиційної привабливості підприємства;
- скорочення витрат підприємства за рахунок зниження вартості здійснення частини бізнес-процесів чи функцій, що передаються на аутсорсинг;
- підвищення ефективності та безперебійності здійснення бізнес-процесів, що передані на аутсорсинг;
- підвищення продуктивності діяльності підприємства за рахунок концентрації на ключових напрямках діяльності підприємства і які стратегічно важливо зберегти під його прямим контролем;
- поліпшення інноваційних можливостей підприємства шляхом інтеграції чи співпраці з партнерами різного рівня, що мають інтелектуальний потенціал та багатий інноваційний досвід;
- забезпечення більшої адаптивності та гнучкості підприємства у випадку раптової зміни ринкової кон'юнктури, споживчих переваг тощо [1, с. 155; 5, с. 121-122; 8].

Проте, використання аутсорсингу у діяльності підприємства може бути пов'язане з певними ризиками, такими як потенційна втрата контролю над здійсненням деяких бізнес-процесів та складність чи неможливість нагляду за діяльністю підрядника. Але, способом захисту від виникнення таких ризиків є усунення залежності від одного зовнішнього постачальника та використання послуг декількох аутсорсингових компаній, оскільки це дозволяє уникнути ситуації, коли проблеми у роботі одного із постачальників можуть призвести до призупинення діяльності основної діяльності підприємства [2]. Ще однією

загрозою для підприємства при використанні аутсорсингу може стати ситуація, що пов'язана із витоком інформації, тобто існує ризик, що певні конфіденційні дані чи комерційні таємниці можуть потрапити до сторонніх осіб, що, у свою чергу, може викликати негативні наслідки чи призвести до непорозумінь та виникнення конфліктів [3, с. 28].

Отож, у сучасному цифровому бізнес-середовищі аутсорсинг перетворився на важливу частину бізнес-стратегій провідних підприємств, оскільки така співпраця дозволяє не тільки ефективніше вирішувати поточні завдання підприємства, але й оптимізувати витрати, отримати доступ до інноваційних технологій, сформувати конкурентні переваги в динамічному бізнес-середовищі та стати рушійною силою розвитку бізнесу у перспективі для отримання конкурентоспроможності на ринку. Проте, для досягнення оптимальної ефективності такого партнерства підприємствам варто ретельно підходити до вибору надійних постачальників послуг і вибудовувати якісні та довгострокові взаємовідносини для максимально якісного досягнення бізнес-цілей.

Список використаних джерел

1. Вербівська Л., Костей О. Дослідження стану та особливостей трансформації ринку аутсорсингових послуг в Україні. *Ukraine innovate: сучасні моделі для відновлення* : матеріали міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (25 жовтня 2023 р., м. Луцьк). Луцьк : Вежа-Друк, 2023. С. 154–159. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23096/1/154-159.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Когут М. Використання аутсорсингу в діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3323> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Мірошніченко О. В., Черкасова С. О., Каторська І. В. Аутсорсинг як один із перспективних напрямків функціонування підприємств в Україні. *Вісник СумДУ. Серія "Економіка"*. 2022. № 1. С. 22–30. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/1_2022/2.pdf (дата звернення: 01.11.2024).
4. Орлик О. В. Аутсорсинг як інноваційний інструмент менеджменту при вирішенні завдань фінансово-економічної безпеки підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. 2023. № 1–2 (84–85). С. 94–104. URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2023/84-85/pdf/94-104.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).
5. Осадчук О. В., Йохна М. А. Аутсорсинг як технологія підвищення ефективності діяльності сучасних організацій. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 3. Т. 3. С. 119–125. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/items/de37eb72-fcb6-4377-b1ad-ba2f17add792> (дата звернення: 01.11.2024).

6. Тонюк М. О. Аутсорсинг як інструмент забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/65.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

7. Ясінська Т. В., Процик І. С. Ефективність застосування аутсорсингу в міжнародній діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7482> (дата звернення: 01.11.2024).

Потрапелюк М. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

УДК 336.22

Боярчук Ю. П.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

ДОМОГОСПОДАРСТВА У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ

Домогосподарства в усьому світі є тим економічним агентом, які забезпечують соціально-економічний розвиток держави, оскільки їх функціонування та розвиток забезпечується двоєдиним підходом як споживача вироблених благ, так і власника відповідних ресурсів, зокрема інтелектуального капіталу, праці, фінансового капіталу. У структурі фінансової безпеки безпечний розвиток домогосподарств займає вагоме місце. Разом з тим, фінансова безпека домогосподарств та фінансова безпека країни є взаємо обумовлюючими поняттями. Це виходить із того, що безпечний вимір кожного домогосподарства забезпечує стійкість фінансової системи та, відповідно, гарантує фінансову безпеку держави. З іншої сторони, формування державою умов, гарантування захисту фінансових інтересів домогосподарств сприяє зростанню ефективності функціонування домогосподарств.

Проблематикою дослідження теоретичних та методичних аспектів функціонування домогосподарств, виокремленням загроз та чинників, які негативно та позитивно

впливають на їх розвиток займалася значна кількість вітчизняних науковців та практиків, серед яких: Ю. Воробйов, Р. Березюк, Т. Кізима, В. Коваленко, Кузьмак О., Молінська Ю., Б. Пшик, С. Юрій та інші. Особливої актуальності питання забезпечення фінансової безпеки домогосподарств набули із початком у 2022 році воєнної агресії росії проти України, внаслідок чого мільйони громадян України втратили житло, постійне місце проживання, стабільні доходи, втратили свій бізнес або змусили здійснити його релокацію на іншу територію. З огляду на вище зазначене, потребує ідентифікації саме означення фінансової безпеки домогосподарств та виявлення загроз їх фінансовій безпеці.

Так, Б. І. Пшик у своїх дослідженнях зазначає, що фінансова безпека домогосподарства полягає у безперервному й сталому підтриманні такого фінансового стану домогосподарства, який характеризується стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек в процесі їх життєдіяльності, здатністю домогосподарства реалізовувати власні фінансові інтереси, а також забезпечувати гідний рівень життя [1, с. 27].

На думку Ю. М. Воробйова, "фінансова безпека домашніх господарств як економічне поняття – це сукупність соціально-економічних і правових відносин, що забезпечують такий стан фінансів домашніх господарств, за якого вони стійкі до зовнішніх загроз та ризиків, незалежні в ефективному формуванні й у раціональному використанні фінансових ресурсів для реалізації своїх функцій" [2, с. 45]. В. В. Коваленко і Н. В. Мацедонська під фінансовою безпекою домогосподарства розуміють "здатність домашнього господарства провадити у життя самостійні фінансово-економічні рішення відповідно до своїх інтересів у рамках правового середовища" [3, с. 112]. М. С. Зварич вважає, що "фінансова безпека домашніх господарств – це фінансовий стан домогосподарств, для якого характерна стійкість до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, здатність реалізовувати фінансові інтереси всіх членів домогосподарства та забезпечувати їм гідний рівень життя" [4, с. 29].

О. М. Кузьмак, О. І. Кузьмак, Ю. В. Молінська не даючи конкретного визначення фінансовій безпеці домогосподарств, більше розглядають відмінності фінансів домогосподарств від державних фінансів [5, с. 144-151]. Варто також погодитися з І. І. Білоусом у тому, що фінансова безпека домогосподарств має певні свої специфічні особливості, зокрема: фінанси домашніх господарств найменш регулюються державою, проте взаємозв'язані з іншими сферами фінансової системи [6].

Отже, як бачимо, фінансову безпеку домогосподарств науковці трактують з урахуванням окремих її характеристик, а саме, як стан (Б. І. Пшик, М. С. Зварич),

як відносини (Ю. М. Воробйова), як здатність (В. В. Коваленко, Н. В. Мацедонська). Така неоднозначність в підходах спричинена глибокими дослідженнями цього поняття та наявністю різних чинників, що впливають на забезпечення безпечного стану домогосподарств. На наш погляд, фінансова безпека домогосподарства є його здатністю акумулювати доступні йому джерела доходів в межах чинного законодавства, оптимізувати напрямки поточних та необхідних витрат і сформувати недоторкану суму фінансів, яка може виконати різні функції (інвестиційну, накопичувальну, капітальну, розважальну тощо).

Ефективний та безпечний розвиток домогосподарств залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх тригерів. Так, на наш погляд, зовнішніми чинниками, що формують умови безпечного функціонування домогосподарств в Україні є: інфляція, військово-політична ситуація, стабільність законодавства, доступність кредитних програм, доступність житла, загальна економічна ситуація у державі, рівень податкового навантаження, природні умови тощо. Водночас, внутрішніми чинниками безпечного розвитку домогосподарства є: рівень доходів та величина витрат домогосподарства, рівень особистої фінансової грамотності, наявність достатнього обсягу кредитного забезпечення, розвиток страхової практики, доступ до освіти та її рівень, помилковість інвестицій, відсутність диверсифікованих джерел одержання доходів, рівний доступ до фінансових ресурсів, низький рівень заощаджень тощо.

Отже, як бачимо, комплексний вплив на стан безпечний стан домогосподарств викликаний кількома сферами впливу на нього, які ми можемо згрупувати у такі напрями: побутова, житлова, фінансова та трудова. Вони усі пов'язані між собою і мають вплив на здійснення функцій в відокремленому домогосподарстві.

Враховуючи вище зазначене та спираючись на дослідження науковців, вважаємо, що фінансова безпека домогосподарства відображає такий стан його фінансів, який дозволяє акумулювати достатній обсяг фінансових ресурсів домогосподарства, оптимізовуючи його видатки, своєчасно виявити загрози й ризики фінансовій безпеці домогосподарств, нівелювати їх негативний вплив.

Список використаних джерел

1. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення : монографія / за ред. Б. І. Пшика. Львів : СПОЛОМ, 2020. 140 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansova-bezpeka.pdf> (дата звернення: 20.09.2024).

2. Воробйов Ю. М., Ворошило В. В. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави : монографія. Сімферополь : АРІАЛ, 2013. 232 с.

3. Коваленко В. В., Мацедонська Н. В. Сутність фінансової безпеки домогосподарств та напрями її забезпечення. *Економічний простір*. 2021. № 167. С. 111–114. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/842/817> (дата звернення: 18.10.2024).

4. Зварич М. С. Фінансова безпека домогосподарства: чинники впливу і загрози. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. Вип. 2. С. 29–33. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3tbSvIRmzh4J:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/sepsru_2017_2_7.pdf (дата звернення: 18.10.2024).

5. Кузьмак О. М., Кузьмак О. І., Молінська Ю. В. Фінансова безпека домогосподарств в умовах змін. *Збірник наукових праць ЛНТУ. Серія: Регіональна економіка*. 2022. Вип. 19. С. 144–151. URL: http://e-region.lutsk-ntu.com.ua/index.php/ekonomichni_nauky/article/view/133/130 (дата звернення: 18.10.2024).

6. Білоус І. І. Основні чинники впливу та загрози фінансовій безпеці домогосподарства. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8104> (дата звернення: 18.10.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.61.

7. Стащук О. В., Потрапелюк М. В. Наукові основи фінансової безпеки домогосподарств. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2022. № 4 (28). С. 75–80. URL: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-04-75-80> (дата звернення: 18.10.2024).

Тимчук В. С.,

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Науковий керівник:

Кифяк В.,

канд. екон. наук, доцент,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

УДК 330.3

СКЛАДОВІ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Інноваційна модель розвитку підприємства базується на модернізації виробничих процесів, сталих імперативах та активному використанні цифрових технологій, що дозволяє підприємству ефективно реагувати на виклики ринку та зберігати високу конкурентоспроможність. Здійснимо аналіз моделі на прикладі кейсу ПП "Грандем". Модель розвитку підприємства приватного підприємства "Грандем" може бути представлена через три основні напрями, що відповідають

сучасним тенденціям ринку та стратегічним завданням компанії: отримання сертифікатів якості Халяль, автоматизація процесів пакування, а також проведення ребрендингу. Дана модель націлена на підвищення конкурентоспроможності компанії, розширення ринків збуту та покращення якості продукції.

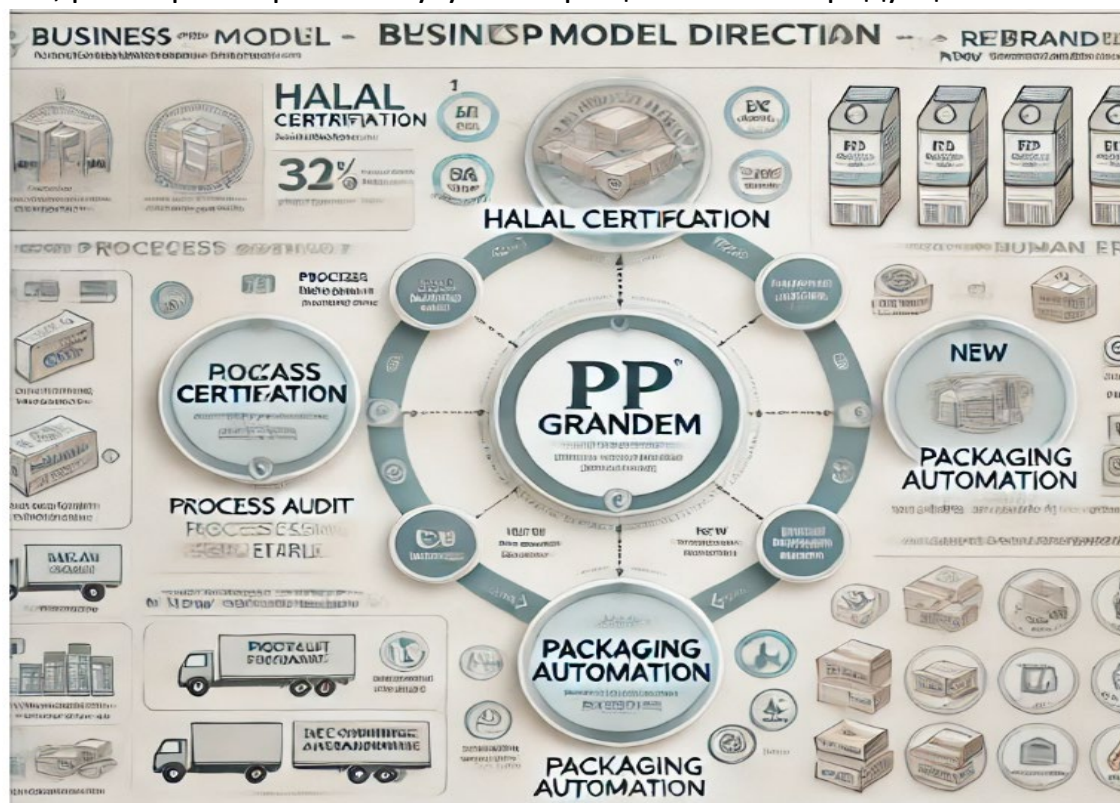

Рис. 1. Інноваційна модель розвитку ПП "Грандем" 2024

Джерело: згенеровано штучним інтелектом Chat.GPT.

Обґрунтуємо основні складові інноваційної моделі:

1. Отримання сертифікатів якості Халяль. Оскільки сертифікати якості Халяль є важливими для виходу на міжнародні ринки, особливо країни з переважно мусульманським населенням, їх отримання значно підвищить можливості експорту компанії. Для "Грандем" це буде особливо вигідно з точки зору збільшення клієнтської бази та позитивного впливу на репутацію. Дана сертифікація свідчить про відповідність продукту вимогам безпеки, якості та релігійних стандартів, що надає йому додаткову цінність на ринку.

Підвищення кваліфікації персоналу – співробітники, особливо ті, що задіяні у виробничому процесі, мають пройти навчання, щоб забезпечити дотримання норм і стандартів. Це може включати спеціалізовані тренінги, консультації з експертами у сфері Халяль, що додасть компанії професійності в очах споживачів.

Розробка нових продуктів для ринків Халяль – після отримання сертифікату можливим стане розробка продукції спеціально для ринків, де попит на продукцію Халяль є високим. Це можуть бути нові рецептури або модифікація

існуючих продуктів з урахуванням специфічних вимог. Таким чином, отримання сертифікатів якості Халяль є важливим кроком для "Грандем", який дозволить не тільки збільшити продажі, але й вийти на нові ринки, що раніше були недоступні.

2. Автоматизація процесів пакування є невід'ємною частиною сучасного виробництва, що дозволяє досягти стабільної якості продукції, зменшити витрати на пакувальні матеріали та скоротити час обробки замовлень. Впровадження автоматизованих ліній для пакування дозволить "Грандем" не лише оптимізувати процеси, але й покращити екологічну відповідальність, яка зараз є важливою для споживачів.

Впровадження нових технологій – для забезпечення високої ефективності в пакуванні можна встановити сучасні автоматизовані лінії, що мають функції регулювання витрат матеріалів, відстеження дефектів упаковки та швидкої зміни налаштувань під різні формати продуктів. Це дозволить компанії не лише скоротити обсяг матеріалів, але й гарантувати привабливий зовнішній вигляд продукції.

Зниження участі людського фактора – автоматизація дозволить мінімізувати вплив людського фактора, що зменшить кількість браку та забезпечить стабільно високу якість продукції. Це особливо важливо при великих обсягах виробництва, де стабільність і точність є визначальними.

Автоматизація пакування є стратегічним рішенням для підвищення ефективності виробничих процесів, що позитивно вплине на якість продукції та дозволить зменшити витрати на виробництво.

3. Ребрендинг є важливим етапом для зміцнення позицій компанії на ринку, особливо у контексті оновлення продуктів та зростання конкурентоспроможності. Новий бренд може відображати не лише підвищену якість продукції, але й орієнтацію на сталий розвиток та задоволення потреб сучасних споживачів.

Розробка нової візуальної концепції – сучасна естетика та привабливий дизайн є ключовими для успішного ребрендингу. Новий логотип, кольорова палітра та загальний стиль мають підкреслювати переваги продукції "Грандем", такі як якість, надійність і відповідальність.

Вихід на нові ринки – оновлення бренду може сприяти адаптації продукції для різних сегментів споживачів та розширенню географії продажів. Це стосується як внутрішнього, так і міжнародного ринків, де новий бренд підвищить впізнаваність і привабливість продукції "Грандем".

Так, модель розвитку ПП "Грандем" забезпечує компанії стійке зростання, адаптацію до потреб ринку та формування позитивного іміджу, що є важливими для досягнення довгострокових цілей.

Список використаних джерел

1. Kyfyak V., Antokhov A., Todoriuk S. Business model as a value management tool. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2021. Vol. 7. No. 2. P. 110–117. URL: <https://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Центр сертифікації Халяль. URL: <https://halal.ua> (дата звернення: 01.11.2024).

Філіпчук Н. В.,

УДК 316.77:004.9

канд. екон. наук, доцент
кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Баланда Е. О.,

здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Рачинський М. А.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

КОНЦЕПЦІЯ "ГАЛАКТИКИ КОМУНІКАЦІЙ" В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Концепція "галактики комунікацій" відображає сучасний світ, в якому інформація циркулює подібно до зірок у галактиці, утворюючи глобальну мережу комунікацій. Цей термін використовується для опису багаторівневої системи комунікації в інформаційному суспільстві, де цифрові платформи відіграють ключову роль у поширенні інформації та взаємодії між користувачами.

У XXI столітті технологічний розвиток призвів до докорінних змін у структурі комунікації. Якщо раніше медіа працювали за централізованою схемою "один до багатьох", то з появою соціальних мереж, блогів і цифрових платформ комунікація стала багатоцентровою. Кожен користувач тепер має можливість не лише отримувати інформацію, але й бути її генератором. Це створює

"комунікаційну галактику", де кожен є одночасно споживачем і виробником контенту, що значно розширює масштаби та динаміку інформаційних потоків.

Основні риси цієї "галактики" описуються в сучасних дослідженнях мережових комунікацій. Згідно з роботою Й. Ван Дейка, суспільство сьогодні функціонує в умовах глобальної мережі, де комунікаційні процеси відбуваються безперервно та у режимі реального часу. Він підкреслює, що розвиток Інтернету створив нову форму взаємодії – мережеві спільноти, в яких інформація поширюється з великою швидкістю, формуючи нові типи соціальних зв'язків [2].

Цифрові платформи, такі як Facebook, Twitter, YouTube та Instagram, відіграють центральну роль у сучасній комунікаційній системі. Вони не тільки дозволяють обмінюватися інформацією, але й формують нову публічну сферу, де інформація постійно перетворюється та адаптується до аудиторій. Це призводить до значного зростання впливу користувачів на соціальні та політичні процеси [5, с.3; 3]. Наприклад, рух #MeToo, який почався як інтернет-кампанія, зумів змінити глобальну суспільну думку про проблему сексуальних домагань, при цьому користуючись платформами такі як Twitter, Facebook та багато інших, що свідчить про силу впливу цифрових комунікацій.

"Галактика комунікацій" дозволяє швидко поширювати інформацію і сприяє виникненню нових соціальних структур, але водночас створює виклики. Зокрема, однією з головних проблем є інформаційне перевантаження та поширення фейкових новин. Дослідники підкреслюють, що інформаційна екосистема стає все більш вразливою до маніпуляцій, що вимагає підвищення рівня медіаграмотності серед користувачів [1].

У майбутньому концепція "галактики комунікацій" ще більше розшириться завдяки новітнім технологіям, таким як штучний інтелект, блокчейн і квантові обчислення. Це може призвести до створення ще більш складних і інтерактивних комунікаційних систем, в яких інформаційні потоки будуть оптимізовані та безпечні. Але виникає питання етичних викликів: як захистити приватність та забезпечити відповідальне використання технологій у глобальній інформаційній екосистемі [4].

Концепція "галактики комунікацій" є ключем до розуміння трансформацій, які відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві. Вона показує, як розвиток технологій змінює способи взаємодії, створює нові можливості для соціальної активності та водночас ставить нові виклики перед суспільством. Подальший розвиток "комунікаційної галактики" буде пов'язаний з інноваціями, які ще більше змінять наші уявлення про комунікацію та інформаційний простір.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-комунікаційна безпека: сучасні тренди / О. О. Бровко та ін. ResearchGate. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/378316003_INFORMATIONAL-communication_security (дата звернення: 01.11.2024).
2. Ван Дейк Я. Суспільство мереж: соціальні аспекти нових медіа. Лондон : Sage Publications, 2006. 304 с.
3. Соціальні медіа та Web 2.0. LibreTexts. URL: https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Комунікаційні_дослідження/Журналістика_та_масові_комунікації/Книга%3A_Масові_комунікації%2С_медіа_та_культура/11%3A_Інтернет_та_соціальні_медіа/11.03%3A_Соціальні_медіа_та_Web_2.0 (дата звернення: 01.11.2024).
4. Digital Communication: Як працюють соціальні медіа. Truly. URL: <https://truly.com/uk/blog/digital-communication> (дата звернення: 01.11.2024).
5. Посібник з використання соціальних мереж. EUAM Ukraine. 2020. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/wp-content/uploads/2020/09/working-with-social-media-compendium-ukrainian-august-2020-for-publication.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).

СЕКЦІЯ 8. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....
SECTION 8. FOREIGN LANGUAGES

Dido, N.,

УДК 811.111'36:37.016

Senior Lecturer,

Department of Foreign Languages,

Uzhhorod National University, Uzhhorod

Kaniuk, O.,

Senior Lecturer,

Department of Foreign Languages,

Uzhhorod National University, Uzhhorod

TO THE ISSUE OF TEACHING GRAMMAR IN ESP CLASSES

In the modern era of globalization and scientific and technological advancements, the role of the English language has significantly increased. Knowledge of English not only enables intercultural communication but also serves as a foundation for professional competence, regardless of one's field of activity.

The need to train specialists with a high level of foreign language proficiency is driven by modern educational standards aimed at preparing highly qualified specialists who can use a foreign language both in social and everyday communication situations and in professional interactions. These standards, which higher education institutions are expected to meet, often pose challenges for students in non-linguistic majors. Among the greatest difficulties in foreign language learning for this category of students is the study of grammar. Overly lengthy explanations of grammatical phenomena and long, complex presentations of grammatical rules in textbooks fail to engage non-linguistic students and do not promote positive motivation [2, p. 124]. Therefore, educators face the question of how to ensure the acquisition of a substantial amount of knowledge necessary for practical foreign language proficiency with minimal time and effort.

In English for Specific Purposes (ESP) classes, teaching grammar plays an important role in developing learners' linguistic competence in their professional field. Unlike general English courses that cover a broad spectrum of grammar rules and structures, ESP focuses on language relevant to specific fields, such as business, engineering, medicine, or law. Consequently, the approach to grammar instruction must be adapted to meet the needs of learners, providing them with the specific linguistic tools necessary for effective communication in their fields. This article aims to explore the importance of

grammar in ESP courses, the common challenges faced, and effective approaches for teaching grammar that strengthen students' specific linguistic skills.

Grammar deals with the structure of language and plays a key role in forming sentences. Applying grammatical knowledge to language skills like reading, speaking, listening, and writing is essential in ESP instruction. Thus, it is necessary to prioritize grammar learning in ESP education. The aim of learning grammar extends beyond English for general purposes (EGP) and is equally important for ESP learners. However, grammar learning strategies often receive limited attention from teachers and students.

Broadly speaking, there are two main approaches to learning and teaching grammar. The first is deductive learning, which involves presenting learners with rules and specific details about the language, allowing them to apply these rules in practice. Language teaching methods that prioritize understanding grammatical rules, such as the Grammar Translation Method, rely on the deductive learning approach [5, p. 123]. The second approach is inductive learning, where learners are not directly taught grammatical rules; instead, they discover or infer rules through language use. Methods like the Direct Method, Communicative Approach, and Counseling Learning support inductive learning by focusing on using the language rather than explaining it explicitly [5, p. 123]. The deductive approach is an explicit method of grammar instruction, while the inductive approach is more implicit. Grammar-focused exercises should gradually evolve into meaningful activities, eventually leading to tasks where effective communication is the main goal.

Grammar usually takes into account the meanings and functions sentences have in ESP learning. However important the components of language may be in themselves, they are connected to each other through grammar [4, p. 14].

The question of how much and what type of grammar to teach in ESP classes has been a subject of debate among educators and researchers.

Researchers A. P. Boichuk, O. L. Tytun, and H. M. Sivkovych have addressed the issue of developing foreign language grammatical competence in students of non-linguistic faculties at higher education institutions in their work. According to them, grammatical competence, as a component of foreign language communicative competence, is the ultimate goal of grammar instruction, and thus involves mastering the grammatical tools necessary for communication [3, p. 40].

Ukrainian methodologists H. A. Dyvnych and N. M. Haidai have examined the process of mastering practical grammar through the use of the communicative task method. This method gives utterances a communicative focus and includes a creative component as an essential element, thereby increasing students' motivation to learn and use the language in proposed situations [1, p. 64].

Grammar in ESP is not simply about following the rules; it is about enabling learners to communicate with accuracy and appropriateness in professional contexts. For instance, in business, a slight grammatical misunderstanding in an email or report can lead to confusion or misinterpretation. Similarly, medical professionals need to communicate clearly to avoid potential misunderstandings with life-altering consequences. Grammar in ESP is essential because it supports learners in understanding and producing field-specific documents and texts, contributes to clear, accurate, and professional communication and helps learners manage complex structures typical in specialized fields, such as passive constructions in scientific writing or specific tenses in legal language.

Teaching grammar in ESP classes faces several challenges. The first one is varied grammar needs. Students come from diverse backgrounds, often with different levels of grammatical knowledge. Thus, teachers need to adapt grammar instruction to fit both their professional needs and linguistic starting points. Then, there should be balance between teaching grammar and covering the subject-specific content. Overemphasis on grammar may take away from valuable time spent on field-related vocabulary and tasks. Also, many ESP learners may view grammar as less relevant compared to other language skills, especially if they see their professional field as less language-dependent. Teachers must work to make grammar relevant and engaging. ESP courses often suffer from a lack of specialized grammar resources, which forces teachers to adapt or create materials that focus on the grammatical structures most relevant to their learners' fields.

Here are some strategies that make teaching grammar for ESP students more effective.

1. Needs analysis and targeted grammar instruction.

Conducting a thorough needs analysis at the beginning of an ESP course helps identify the specific grammatical structures required for effective communication in the target field. For example, engineering students may benefit from passive constructions and technical descriptions, while law students may need strong knowledge of conditionals and formal registers. This targeted approach ensures that grammar instruction is both relevant and efficient.

2. Contextualized grammar activities.

Grammar should be taught within the context of the learners' field. Instead of abstract exercises, teachers can design activities that simulate real-life situations, such as writing business emails, drafting medical reports, or analyzing legal documents. This contextualization not only makes grammar more relevant but also allows learners to practice language that directly translates to their professional tasks.

3. Task-based grammar instruction.

In task-based learning, grammar is integrated into activities that resemble real-world tasks, encouraging learners to apply grammar while focusing on completing specific asks. For instance, in a business ESP class, learners could engage in role-playing activities where they practice negotiating contracts, drafting proposals, or conducting meetings. Grammar is reviewed and corrected in relation to the tasks, helping students learn grammar through practical application.

4. Use of authentic materials.

Using authentic materials, such as industry-specific documents, journal articles, and professional correspondence, helps learners understand grammar in real-life contexts. By analyzing these materials, students can observe grammar in action, improving their ability to recognize and reproduce correct structures.

5. Focus on field-specific grammar structures.

Different professional fields tend to use specific grammatical structures more frequently. Medical writing, for example, often employs the passive voice to maintain objectivity, while business communication might use conditional statements for negotiating. Teaching these field-specific structures allows learners to focus on the most relevant grammar.

6. Interactive and collaborative learning.

Incorporating group activities, peer feedback, and collaborative projects helps learners gain a deeper understanding of grammar. When students work together to produce reports or presentations, they can provide mutual support, helping each other to recognize and correct grammatical errors in context.

7. Continuous feedback and correction.

Grammar in ESP should be reinforced through continuous feedback. Rather than focusing solely on accuracy in isolated exercises, teachers can provide corrective feedback during tasks. For example, in a presentation, grammar corrections can focus on structures that are particularly relevant to clear communication in the professional context, enhancing learners' overall language competence.

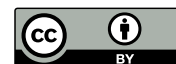
Thus, grammar plays an essential role in ESP classes, as it empowers students to communicate effectively in specialized fields. By focusing on relevant structures, contextualized instruction, and task-based learning, teachers can ensure that grammar instruction in ESP classes is both practical and engaging. The use of professionally oriented learning materials to improve grammar skills and develop language abilities enables effective results in teaching both grammar and vocabulary, positively impacting students' motivation.

References

1. Дивнич, Г. А., & Гайдай, Н. М. (2019). Викладання граматики англійської мови на основі методу комунікативних завдань. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*, (5(161)), 62–65. Чернігів: НУЧК.
2. Федішин, О. (2021). Орієнтоване формування міжкультурної комунікації у немовному вузі. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: збірник наукових статей* (с. 121–127). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ.
3. Boichuk, A. P., Tytun, O. L., & Sivkovych, H. M. (2020). Grammar competence formation in teaching professionally oriented foreign language to nonlinguistic specialties bachelors. *Інноваційна педагогіка*, 29(1), 39–42. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій.
4. Cook, V. (2008). *Second language learning and language teaching* (4th ed.). Hodder Education Publishers.
5. Richards, J. C., & Richard, S. (2002). *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics* (3rd ed.). Pearson Education Inc.

Нищенко В. В.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

УДК 81, 241

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ АВСТРАЛІЇ

Австралійська англійська є варіантом англійської мови. Як регіональний варіант вона має низку властивих тільки їй характеристик. Вітчизняна дослідниця О. В. Костроміна встановила критерії щодо австралійської англійської: 1) порівняно невелика питома вага явищ, що диференціюють різновиди мови; 2) спільність літературної норми з незначними модифікаціями; 3) збіг структурного "кістяка" варіантів; 4) розбіжності торкаються окремих сфер мови, сукупно не конституюючи іншу систему мови (Костроміна, 2015).

На відміну від британської англійської, австралійська характеризується заниженістю функціонального стилю, великою кількістю сленгізмів, незначними розбіжностями на граматичному та фонетичному рівнях мови.

Дослідники австралійської англійської А. Мітчел та А. Делбрідж відзначають три типи вимови, що наявні в австралійській англійській: простомовний тип вимови, згальноавстралійська та літературна вимова.

А. Мітчел та А. Делбрідж пояснюють, чому австралійці говорять англійською по іншому. Вони вважають, що причину потрібно шукати в джерелах походження та історії австралійської англійської. Вони також вважали, що клімат Австралії, фізіологія та національна психологія можуть бути впливом на AuE.

На думку авторів, австралійське мовлення за походженням – це міське мовлення робітничого класу, проте чільне місце в ньому посідають елементи мовлення іммігрантів з Ірландії та Шотландії.

Особливостям фонетичної системи австралійської англійської присвячене дослідження О. В. Костроміної. Авторка відзначає розтягнутість голосних в австралійській нормі порівняно з британським варіантом; активна взаємодія голосних і приголосних, залежність тривалості звучання голосних від глухості / дзвінкості наступного приголосного; зміна монофтонгів на дифтонги перед дзвінкими приголосними; прискорення зміни дифтонгів на трифтонги, наприклад, у словах *known, slope*; [a:] на [æ] як от, у словах *dance, can't*. О.В.Костроміна відмічає в AuE тенденцію до дифтонгізації монофтонга /ɪ/ = /eɪ/ в префіксах *pre-, re-, se-, be-*. Отримані автором дані свідчать про те, що монофтонги заднього ряду характеризуються просуванням вперед і вони більш відкриті в AuE порівняно з британською вимовою.

Отже австралійська англійська розвивалася в такому суспільстві, яке від початку відрізнялось постійним пересуванням з одного місця на інше і соціальною рухливістю. Це пересування населення всередині країни поряд з рухливістю в структурі суспільства забезпечило умови, в яких розвивалась англійська мова Австралії.

Список використаних джерел

1. Костроміна О. В. Соціофонетичні особливості австралійського варіанта англійської мови (експериментально-фонетичні дослідження на матеріалі спонтанного мовлення) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2015. 19 с.
2. Mitchell A. G. The story of Australian English. Sydney : Macquarie University NSW, 1995. 36 p.
3. Mitchell A. G., Delbridge A. The pronunciation of English in Australia. Sydney : Angus and Robertson, 1965. 81 p.

Пак А.,

УДК 378.016

доктор філософії

(PhD in Korean Language Education),

старший викладач кафедри германських

і східних мов та методики їх навчання,

ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

КОГНІТИВНІ ТА НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У сучасних умовах особливої актуальності набуває проблема ефективного поєднання когнітивних та практичних аспектів у викладанні іноземних мов. Традиційні підходи до викладання іноземних мов, що базуються переважно на механічному запам'ятовуванні та відтворенні мовного матеріалу, вже не відповідають сучасним вимогам. Виникає потреба у розробці та впровадженні нових методик, які враховують особливості когнітивних процесів засвоєння мови та забезпечують її ефективне практичне застосування. При цьому важливо розуміти, що когнітивні механізми вивчення іноземної мови суттєво відрізняються від процесів засвоєння рідної мови, що вимагає специфічних підходів до організації навчального процесу. Сучасні дослідження в галузі нейролінгвістики та когнітивної психології відкривають нові можливості для розуміння процесів мовного навчання, проте існує розрив між теоретичними знаннями та їх практичним застосуванням у навчальному процесі. Викладачі часто стикаються з труднощами у виборі та адаптації методик, які б ефективно поєднували когнітивний розвиток студентів з формуванням практичних мовних навичок. Додаткової уваги потребує проблема інтеграції сучасних технологій у процес викладання іноземних мов. Незважаючи на широкі можливості цифрових інструментів для персоналізації навчання та створення інтерактивного освітнього середовища, їх використання часто залишається фрагментарним та неефективним. Постає питання розробки методичних підходів, які б дозволили органічно поєднати технологічні інновації з когнітивними аспектами мовного навчання. Важливим аспектом проблеми є також врахування соціокультурного контексту та розвиток емоційного інтелекту в процесі вивчення іноземної мови. Сучасні дослідження показують, що успішне засвоєння мови неможливе без розуміння культурних особливостей її носіїв та розвитку здатності до емоційного сприйняття мовного матеріалу. Проте існуючі методики часто недостатньо враховують ці аспекти, зосереджуючись переважно на формальних аспектах мовної підготовки.

Сучасний етап розвитку методики викладання іноземних мов характеризується підвищеною увагою до когнітивних аспектів мовного функціонування та їх практичного застосування у навчальному процесі [1]. Дослідження останніх років демонструють суттєвий прогрес у розумінні механізмів засвоєння іноземної мови та розробці ефективних методик її викладання [2;3]. Фундаментальні дослідження когнітивних процесів при вивченні іноземної мови, проведені українськими науковцями [4], показують, що успішне засвоєння мови нерозривно пов'язане з формуванням специфічних ментальних структур та розвитком металінгвістичної свідомості. Ці висновки знаходять підтвердження у роботах західних дослідників [5], які детально вивчали нейролінгвістичні аспекти білінгвізму та механізми формування мовної компетенції. Особливу увагу наукова спільнота приділяє практичним аспектам викладання іноземних мов [6]. Сучасні дослідження демонструють високу ефективність комунікативного підходу та проблемно-орієнтованого навчання. Технологічні інновації останніх років суттєво впливають на методику викладання іноземних мов. Дослідження вказують на зростаючу роль штучного інтелекту та віртуальної реальності у вивченні мов [6]. При вивченні іноземної мови формуються нові нейронні зв'язки, які взаємодіють з уже існуючими мережами, що відповідають за володіння рідною мовою. Цей процес супроводжується активізацією різних зон мозку, включаючи центри Брока та Верніке, які відповідають за продукування та розуміння мовлення. Особливу роль відіграє робоча пам'ять, яка забезпечує тимчасове зберігання та обробку мовної інформації.

Важливим напрямком дослідження є розуміння вікових особливостей засвоєння мови. У дітей процес вивчення іноземної мови відбувається більш природно, оскільки їхній мозок характеризується високою пластичністю та здатністю до формування нових нейронних зв'язків. У дорослих цей процес потребує більш структурованого підходу та свідомого застосування спеціальних стратегій навчання.

Нейролінгвістичні аспекти функціонування та викладання іноземної мови базуються на розумінні складних процесів взаємодії між мозковою активністю та мовною діяльністю. Сучасні дослідження в галузі нейролінгвістики виявили ключові механізми, що лежать в основі засвоєння та використання іноземної мови. Перш за все, варто відзначити, що процес вивчення іноземної мови активізує різні ділянки мозку, включаючи зону Брока, відповідальну за мовну продукцію, та зону Верніке, що забезпечує розуміння мови. При вивченні другої мови формуються нові нейронні зв'язки, які можуть накладатися або

взаємодіяти з вже існуючими мережами, що обслуговують рідну мову. Цей процес нейропластичності є фундаментальним для успішного засвоєння іноземної мови. Важливим аспектом є вікові особливості нейролінгвістичних процесів. У дітей, які вивчають іноземну мову, спостерігається більш інтегрована активація мовних центрів мозку, тоді як у дорослих часто формуються окремі нейронні мережі для різних мов. Це пояснює більшу легкість засвоєння мови в ранньому віці та необхідність специфічних підходів до навчання дорослих. Особливу роль у процесі вивчення іноземної мови відіграє робоча пам'ять. Дослідження показують, що ефективність засвоєння нового мовного матеріалу безпосередньо пов'язана з обсягом та функціонуванням робочої пам'яті. При цьому важливо враховувати, що перевантаження робочої пам'яті може призвести до зниження ефективності навчання, що вимагає правильного дозування навчального матеріалу. Емоційні фактори також мають значний вплив на нейролінгвістичні процеси при вивченні мови. Активація лімбічної системи, відповідальної за емоції, може як посилювати, так і пригнічувати процеси мовного навчання. Позитивні емоції сприяють кращому запам'ятовуванню та відтворенню мовного матеріалу, тоді як стрес та негативні емоції можуть блокувати процеси засвоєння мови. З точки зору методики викладання, розуміння нейролінгвістичних процесів дозволяє розробляти більш ефективні стратегії навчання. У контексті білінгвізму та мультілінгвізму нейролінгвістичні дослідження показують, що володіння кількома мовами сприяє розвитку когнітивної гнучкості та може уповільнювати процеси старіння мозку. Це має важливе значення для розуміння довгострокових переваг вивчення іноземних мов. Таким чином, врахування нейролінгвістичних аспектів у викладанні іноземної мови дозволяє оптимізувати навчальний процес, зробити його більш природним та ефективним, а також краще розуміти індивідуальні особливості засвоєння мови різними учнями.

Проведене дослідження когнітивно-практичних аспектів функціонування та викладання іноземної мови дозволило сформулювати цілісне розуміння сучасних підходів до мовної освіти та визначити ключові напрямки її розвитку. Теоретико-методологічний аналіз проблеми переконливо засвідчив необхідність інтеграції когнітивного та практичного підходів у викладанні іноземних мов, оскільки ефективність мовного навчання безпосередньо залежить від розуміння та врахування когнітивних механізмів засвоєння мови. Міждисциплінарний підхід у викладанні іноземних мов виявився необхідною умовою ефективного

навчання, що передбачає інтеграцію досягнень психолінгвістики, когнітивної психології та методики викладання. Особливого значення набуває врахування соціокультурного контексту у мовному навчанні та розвиток емоційного інтелекту як невід'ємної складової мовної компетентності. На основі отриманих результатів було розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації навчального процесу, які включають особливості структурування навчального матеріалу відповідно до специфіки роботи мозку, забезпечення оптимального навантаження на робочу пам'ять та створення позитивного емоційного фону навчання. Важливим елементом ефективного навчання визнано використання різноманітних форм мовленнєвої активності, що сприяє формуванню стійких мовних навичок.

Перспективи подальших досліджень окреслюються необхідністю розробки інноваційних методик оцінювання прогресу у вивченні мови, створення адаптивних навчальних систем та вивчення довгострокових ефектів різних підходів до викладання. Особливої уваги потребує дослідження впливу нових технологій на процеси мовного навчання та розробка відповідних методичних рекомендацій. Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх безпосереднього використання для вдосконалення методик викладання іноземних мов, розробки навчальних матеріалів та програм, підвищення кваліфікації викладачів та створення ефективного освітнього середовища. Проведене дослідження переконливо доводить необхідність комплексного підходу до викладання іноземних мов, що враховує як когнітивні механізми засвоєння мови, так і практичні аспекти її функціонування в сучасному освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б., Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності : підручник. Київ : Ленвіт, 2022. 428 с.
2. Задорожна І. П., Білан М. Б. Психолінгвістичні основи навчання іноземної мови : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2023. 356 с.
3. Костюк С. С., Романюк С. М., Іваненко В. О. Інноваційні технології у викладанні іноземних мов : навч. посіб. Харків : ХНУ, 2022. 312 с.
4. Морська Л. І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 289 с.
5. Ніколаєва С. Ю., Бордюг О. В., Іваненко В. О. Методика навчання іноземних мов у закладах вищої освіти : підручник. Київ : КНЛУ, 2021. 375 с.
6. Павлова О. О., Сидоренко М. М. Цифрові технології у навчанні іноземних мов : довідник. Харків, 2023. 245 с.

Раєвська І.,

УДК 81'25

канд. філол. наук, доцент,
завідувачка кафедри теорії та практики перекладу,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Яманді Ю.,

здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

ПЕРЕДАЧА МЕТАФОР ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Сучасний світ перекладу метафор переживає значні зміни, зумовлені глобалізацією, розвитком технологій та культурними трансформаціями. Метафори, як ключові елементи мовлення, не лише передають інформацію, але й формують наше сприйняття реальності. В умовах зростаючої міжкультурної взаємодії переклад метафор набуває нових вимірів, де врахування нюансів та контексту стає критично важливим.

Метафори можна класифікувати за різними критеріями, залежно від їхньої структури, функції та контексту використання. Це дозволяє краще зрозуміти, як метафори функціонують у мові та які семантичні та стилістичні завдання вони виконують.

Одним із відомих дослідників метафор є Джордж Лакофф, який представив концепцію концептуальних метафор. Лакофф стверджує, що метафори не лише прикрашають мову, а й формують наше сприйняття світу. Він виділяє **концептуальні метафори, лексичні метафори та ситуаційні метафори**[5].

І. Ф. Левицький пропонує класифікувати метафори на одночлені та двочлені [3] та описує їх функції у створенні образності у читача.

Важливо також враховувати, що метафори можуть мати різні значення в залежності від контексту, у якому вони використовуються. Це ускладнює процес перекладу, оскільки перекладач повинен бути уважним до нюансів, які можуть виникнути під час передачі метафор.

Деякі метафори в одній мові можуть **не мати прямих лексичних відповідників** у цільовій мові. Слова у різних мовах можуть мати різні **асоціації**

та відтінки значення. Структура метафор може відрізнятись в різних мовах. Наприклад, в одній мові може використовуватися активна форма метафори, тоді як в іншій – пасивна. Це може вплинути на те, як перекладач адаптує метафору до цільової мови. Деякі метафори можуть містити **образи**, які є специфічними для певної мови. Перекладач має знайти відповідний образ, щоб передати таку ж ідею, що може бути складно, якщо в цільовій мові немає аналогічного образу.

I. Ніколаєнко вказує на те, що багато перекладачів ігнорують культурні відмінності, що призводить до невірної сприйняттю метафори в новому контексті. Це підкреслює необхідність більш гнучкого підходу до перекладу, який би враховував не лише лексичну, а й культурну та емоційну складові [4].

Дослідження у цієї галузі активно проводять вчені, такі як Генріх В. Пономарів та Людмила В. Середа, які вивчають специфіку метафоричного висловлювання та його передачі в іншій мові. Вони виділяють кілька способів перекладу метафор, які допомагають перекладачам ефективно передавати зміст і емоційний відгук оригіналу: *еквівалент, деметафоризацію, описовий переклад, трансметафоризацію, метафоризацію та зміну стилістичного прийому*.

Н. Борковець пропонує наступну класифікацію способів передачі авторських метафор: *підшукування образного аналога в мові; переклад; створення дослівного еквівалента; описовий переклад; заміна способу оригіналу на прийнятний у мові перекладу образ; метод компенсації; метод експресивно-прагматичної конкретизації; нейтралізація метафори* [1].

У класифікації П. Ньюмарка знаходимо такі способи перекладу метафор: *переклад за допомогою порівняння; дослівний переклад, тобто збереження вихідного образу; переклад за допомогою заміни метафори еквівалентної з мови перекладу; перефразовування метафори; переклад за допомогою збереження метафоричного образу, але з додаванням, яке б пояснювало інформацію, що допомагає зробити вираз експліцитним* [6].

При аналізі англійських метафор з романів Дж. К. Роулінг серії "Гаррі Поттер" було виявлено усі три типи метафор за класифікацією Дж. Лакоффа. Наведемо декілька прикладів кожного типу.

Концептуальні метафори

Love is a game - Любов – це гра

Argument is war. - Аргумент – це війна.

Лексичні метафори

She has a bubbly personality. - У неї бурхлива особистість.

He's a shining example. - Він – яскравий приклад.

Ситуаційні метафори

Caught between a rock and a hard place. - Затиснутий між молотом і ковадлом.

Ми провели аналіз перекладу метафор в українському виданні і встановили, що перекладачі використовували різні способи перекладу, які ми знаходимо у роботах Г. В. Пономаріва та Л. В. Середи та П. Ньюмарка, а саме: *деметафоризація, трансметафоризація, описовий переклад, еквівалент, метафоризація, переклад за допомогою порівняння, дослівний переклад, перефразовування метафори, нейтралізація.*

Прикладом **метафоризації** може виступати наступний переклад речення:

Fire in his heart. - Пристрасть у серці.

Описовий переклад:

The Marauder's Map. - Карта, яка показує, де знаходяться всі люди в школі.

The Philosopher's Stone. - Камінь, що надає безсмертя.

The Triwizard Tournament. - Змагання між трьома магічними школами.

Приклади перекладу за допомогою заміни **метафори еквівалентної** з мови перекладу:

His heart was a stone. - Його серце стало кам'яним.

The castle was a fortress. - Замок був фортецею.

Висновки. Отримані результати показали, що описовий переклад є найбільш поширеним методом, що свідчить про прагнення забезпечити зрозумілість та доступність тексту. Інші методи, такі як деметафоризація та трансметафоризація, також відіграють важливу роль у адаптації твору для української аудиторії.

Список використаних джерел

1. Борковець Н. Переклад метафор у художньому тексті : дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2018. 250 с.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
3. Левицький І. Ф. Лінгвістика перекладу: теорія і практика. Київ : Видавництво Ліра, 2019. 240 с.
4. Ніколаєнко І. Переклад як мистецтво: теорія та практика. Львів : ЛНУ, 2015. 180 с.
5. Lakoff G. Metaphors We Live By. University of Chicago Press, 1980. 256 p.
6. Newmark P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988. 368 p.

Rudyk, A. A.,

student higher degree,

National Technical University of Ukraine "Igor
Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

Gareeva, F. M.,

Docent, Candidate of Pedagogical Sciences,

National Technical University of Ukraine "Igor
Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

UTILIZATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN PHYSICS EDUCATION

Introduction. In the modern world, information technologies (IT) play a crucial role in transforming the educational process, including physics education. The integration of IT into the learning process opens up new opportunities for improving the quality of education, increasing student interest, and enhancing the effectiveness of learning. This thesis examines the main aspects and advantages of using IT in physics education.

Main Aspects of Using IT in Physics Education

1. Virtual Laboratories and Simulations

- Virtual laboratories allow students to conduct experiments in a digital environment, which is particularly useful for complex or hazardous experiments. For example, the PhET Interactive Simulations platform offers a wide range of simulations for studying physical phenomena (Wieman, Adams, & Perkins, 2008).

- Simulations help students better understand complex physical phenomena, such as planetary motion, electromagnetic waves, and quantum effects.

2. Interactive Learning Materials

- Interactive textbooks and online courses provide deeper immersion in the material, allowing students to interact with the content. For example, the Khan Academy platform offers interactive lessons and videos that make learning more visually appealing and understandable (Khan Academy, 2023).

- Multimedia resources, such as videos and animations, make learning more visually appealing and understandable.

3. Online Platforms and Distance Learning

- Online platforms for distance learning, such as Moodle, Coursera, and Khan Academy, provide students with the opportunity to learn at any time and from any location. For example, Coursera offers courses from leading universities around the

world, allowing students to receive quality education regardless of their geographic location (Coursera, 2023).

- Forums and chats enable students to exchange knowledge and receive help from teachers and peers.

4. Software for Modeling and Data Analysis

- Programs such as MATLAB, Python, and Wolfram Mathematica allow students to model physical processes and analyze experimental data. For example, MATLAB is widely used in scientific research for modeling and data analysis (MathWorks, 2023).

- These tools help develop critical thinking and analytical skills, which are important for scientific work.

5. Gamification of Education

- Educational games and apps make the learning process more interesting and motivating. For example, the Duolingo platform uses gamification for language learning, helping students better absorb the material (Duolingo, 2023).

- Gamification helps students better absorb the material as they learn through the gaming process.

Advantages of Using IT in Physics Education

1. Improved Understanding of Complex Concepts

- Visualization and simulations help students better understand abstract physical concepts. For example, research shows that the use of simulations improves the understanding of physical phenomena (Wieman, Adams, & Perkins, 2008).

- Interactive materials provide deeper immersion in the material, which contributes to better absorption of information.

2. Increased Interest and Motivation

- Modern technologies make learning more interesting and engaging, increasing student motivation. For example, research shows that the use of interactive materials increases students' interest in learning (Khan Academy, 2023).

- Gamification and interactive materials help maintain interest in the subject.

3. Enhanced Learning Efficiency

- Online platforms and distance learning allow students to learn at their own pace. For example, research shows that distance learning can be effective for students who cannot attend traditional classes (Coursera, 2023).

- Software for modeling and data analysis helps students develop important skills that will be useful in the future.

4. Accessibility of Education

- Distance learning and online resources make education more accessible to students from different regions and social backgrounds. For example, research shows that online courses help reduce educational inequality (Coursera, 2023).

- This helps reduce educational inequality and ensures equal opportunities for all.

Conclusion. The use of information technologies in physics education opens up new opportunities for improving the quality of education, increasing student interest, and enhancing the effectiveness of the learning process. Virtual laboratories, interactive learning materials, online platforms, software for modeling, and gamification of education are important tools that help students better understand physical concepts and develop important skills. The integration of these technologies into the educational process contributes to the creation of a more modern and effective system for teaching physics.

References

1. Wieman, C., Adams, W., & Perkins, K. (2008). PhET: Interactive simulations for teaching and learning physics. *The Physics Teacher*, 44(1), 18–23. Retrieved November 3, 2024, from https://www.researchgate.net/publication/241167894_PhET_Interactive_Simulations_for_Teaching_and_Learning_Physics.
2. Khan Academy. (2023). *Interactive learning platform*. Retrieved November 3, 2024, from <https://www.khanacademy.org>.
3. Coursera. (2023). *Online learning platform*. Retrieved November 3, 2024, from <https://www.coursera.org>.
4. MathWorks. (2023). *MATLAB: The language of technical computing*. Retrieved November 3, 2024, from <https://www.industry-plaza.com/matlab-the-language-of-technical-compu-p80825.html>.
5. Duolingo. (2023). *Language learning platform*. Retrieved November 3, 2024, from https://www.researchgate.net/publication/366354830_STRATEGIC_ANALYSIS_OF_DUOLINGO_LANGUAGE_LEARNING_PLATFORM.pdf.

СЕКЦІЯ 9. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 9. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Заліско О. К.,

УДК 796.015

старший викладач

кафедри фізичного виховання,

Національний університет "Львівська

політехніка", м. Львів

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАНЯТЬ ЗІ СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ
ДЛЯ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ**

Анотація. Головними чинниками всебічного розвитку, перш за все, є розвиток усіх видів діяльності людини та вміння використовувати їх у повсякденному житті [1]. Ступінь їх вираження визначається багатьма чинниками, головними з яких є прояв різноманітності змісту, форм, методів і засобів діяльності людини та їх оптимальне поєднання.

Ключові слова: спортивне орієнтування, гармонійний розвиток, оперативне мислення.

Мета дослідження. Обґрунтувати використання засобів спортивного орієнтування у змісті додаткового компонента гармонійного розвитку особистості.

Матеріали і методи дослідження. Теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, спортивно-педагогічної, соціологічної, економічної літератури та інтернет-ресурсів, порівняльний аналіз.

Результати дослідження. Спортивне орієнтування належить до видів спорту, які поєднують у собі тривалі та інтенсивні фізичні і розумові навантаження [2]. Воно приводить у рух не тільки опорно-руховий апарат, а й активізує діяльність центральної нервової системи, тому спеціальними якостями орієнтувальника є витривалість, спритність, координація та швидкість реакції, концентрація уваги та оперативна пам'ять, оперативне, аналітичне та креативне мислення, вольові якості [1, 2, 3].

Деякі автори [4, 5] визнають, що оперативна пам'ять, концентрація уваги та оперативне і аналітичне мислення є необхідними властивостями для оволодіння технікою орієнтування.

Необхідність використання можливостей оперативної пам'яті актуалізується, коли спортсмен під час проходження дистанції якнайменше звертається до спортивної карти для зменшення часу на її читання [4].

Аналітичне мислення та швидкі помірковані дії та аналіз допущених помилок під час проходження дистанції є запорукою визначення раціонального напрямку руху до контрольного пункту (КП). Оперативне та аналітичне мислення забезпечують уміння спортсмена просуватись з максимальною швидкістю, залежно від обставин на трасі, від інформації зі спортивної карти та реального маршруту на місцевості; здатність змінювати його, точно визначати своє місцезнаходження, розрізняючи крупні та дрібні орієнтири, відстежувати умовний шлях руху на мапі з дійсним на місцевості [4, 5].

Оперативне мислення й ухвалення рішень є необхідним для читання мапи на дистанції та для вибору способу дій на місцевості, залежно від обставин. Ґрунтовний та всебічний аналіз ситуації з наступним розподілом проблемної ділянки місцевості на низку складових теж розвиває аналітичне мислення [3, 4, 5].

Ефективність протидії стомленню залежить не лише від фізичних можливостей людини, а й від ступеня розвитку її вольових якостей [2, 3]. За даними Л. Чеховської [5], вольові якості орієнтувальника сприяють проходженню дистанції на відкритій пересічній місцевості від одного КП до іншого на фоні значних фізичних і психологічних навантажень [4, 5]. Серед вольових якостей орієнтувальника є і такі, що необхідні будь-якій людині: наполегливість, рішучість, ініціативність, емоційна стійкість тощо.

Провідне значення ініціативності у спортивному орієнтуванні обумовлене певною незалежністю дій спортсмена на дистанції під час вибору найбільш раціональних шляхів просування до КП. В окремих випадках доцільно пробігти зайвих 200-300 м, використавши вигідні умови місцевості, ніж долати природні перешкоди; інколи слід надавати перевагу маршруту невикладному, з точки зору швидкості руху, але який дозволяє надійно і точно орієнтуватися. Ініціативність орієнтувальника виявляється у здатності творчо діяти, не піддаючись впливу інших людей.

Розвитку наполегливості сприяє участь у змаганнях, коли спортсмен виконує значний обсяг розумової і фізичної роботи, рухаючись із великою швидкістю та переборюючи стомленість і спокусу проходження найкоротшого шляху для досягнення мети. Навіть помилившись і витративши на пошук КП значний час, орієнтувальник не втрачає можливості вибороти на змаганнях високе місце, виявляючи наполегливість [1, 2, 3].

Рішучість та емоційна стійкість орієнтувальника виявляються у таких рисах: швидкості й самостійності ухвалення рішення та його корекції в ході просування

до КП; в упевненості дій, подоланні сумнівів; у здатності своєчасно знаходити й ухвалювати обдумані рішення на фоні прогресуючого стомлення, не боячись відповідальності за їх реалізацію; у здійсненні тактичного плану в умовах спокуси використання часто легших, але нераціональних варіантів руху [1]. В екстрених ситуаціях (втрата візуального орієнтування на місцевості, виявлення помилки у напрямку просування до КП, марний його пошук) для швидкого і правильного вибору руху по незнайомій місцевості важливо зберігати ясність мислення і здатність володіння собою.

Визначальними чинниками успіху орієнтувальника у змаганнях є високий рівень здоров'я та здатність до швидкого відновлення [4, 5].

Висновки.

1. Орієнтування є не тільки важливим засобом фізичного і розумового розвитку людини, а й ефективною формою організації здорового відпочинку. Доведено, що тенденцією розвитку спортивного орієнтування є його оздоровча спрямованість.

2. Систематичні заняття орієнтуванням на території міських та заміських зелених зон сприяють відновленню організму.

3. Орієнтування, як елемент туристичної діяльності, є одним з важливих засобів рекреаційно-оздоровчої роботи, що поряд з освітніми, виховними, соціальними, пізнавальними та спортивними вирішує оздоровчі питання.

Список використаних джерел

1. Основи спортивного орієнтування : навч. посіб. / укл. С. В. Мединський, А. А. Слобожанінов, П. А. Петричук, В. І. Купчик. Чернівці : Рута, 2005. 92 с.

2. Ребрина А. А. Спортивне орієнтування у змісті елективного компонента навчальної програми з фізичного виховання студентів-маркетологів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. Тернопіль : Тернопільський нац. пед. університет ім. В. Гнатюка, 2007.

3. Ребрина А. А. Особливості професійної діяльності, як основа визначення змісту елективного компонента навчальної програми з фізичного виховання для студентів-маркетологів ВНЗ. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків, 2006. № 4. С. 153–156.

4. Спортивне орієнтування : метод. рекомендації / укл. А. А. Слобожанінов. Чернівці : Рута, 2000. 32 с.

5. Чеховська Л. Основи рекреаційно-оздоровчої діяльності. Львів, 2006. 84 с.

**Research
Europe.org**